

1977/78:15

Onsdagen den 26 oktober

kl. 10.00

§ 1 Fyllnadsval till utrikesnämnden

TALMANNEN: Som ny suppleant i utrikesnämnden efter Bertil af Ugglas har moderata samlingspartiets partigrupp anmält Bertil Lidgard.

Talmannen förklarade därefter vald för återstoden av riksdagens innevarande valperiod till

suppleant i utrikesnämnden

Bertil Lidgard (m)

§ 2 Fyllnadsval till riksdagens krigsdelegation

TALMANNEN: Som nya ledamöter i krigsdelegationen efter Bertil af Ugglas och Astrid Kristensson har moderata samlingspartiets partigrupp anmält Alf Wennerfors och Ingrid Diesen.

Talmannen förklarade därefter valda för återstoden av riksdagens innevarande valperiod till

ledamöter i riksdagens krigsdelegation

Alf Wennerfors (m)

Ingrid Diesen (m)

§ 3 Fyllnadsval till riksdagens förvaltningsstyrelse

TALMANNEN: Som ny ledamot i förvaltningsstyrelsen efter Bertil Lidgard har moderata samlingspartiets partigrupp anmält nuvarande suppleanten Karl Leuchovius och som ny suppleant efter Leuchovius Alf Wennerfors. Centerpartiets partigrupp har till ny suppleant i förvaltningsstyrelsen efter Bengt Börjesson anmält Kerstin Andersson i Hjärtum.

Talmannen förklarade därefter valda för återstoden av riksdagens innevarande valperiod till

ledamot i riksdagens förvaltningsstyrelse

Karl Leuchovius (m)

Nr 15

Onsdagen den
26 oktober 1977

*Fyllnadsval till
utrikesnämnden*

*Fyllnadsval till
riksdagens krigs-
delegation*

*Fyllnadsval till
riksdagens förvalt-
ningsstyrelse*

*Fyllnadsval till
riksgäldskontoret*

§ 4 Fyllnadsval till riksgäldskontoret

*Fyllnadsval till
styrelsen för
Stiftelsen Riksbankens
jubileumsfond*

TALMANNEN: Som ny fullmäktig i riksgäldskontoret efter Gunnar Helén har folkpartiets partigrupp anmält nuvarande suppleanten Holger Bergqvist. Som ny suppleant efter Bergqvist har anmälts Karin Ahrland.

*Meddelande om
arbetet under
hösten*

Talmannen förklarade därefter valda fr. o. m. den 4 november 1977 för återstoden av riksdagens innevarande valperiod till

fullmäktig i riksgäldskontoret

Holger Bergqvist (fp)

suppleant för fullmäktig i riksgäldskontoret

Karin Ahrland (fp)

§ 5 Fyllnadsval till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond

TALMANNEN: Som ny ledamot i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond efter Bertil af Ugglas har moderata samlingspartiets partigrupp anmält Gunnar Biörck i Värmdö och som personlig suppleant för denne förutvarande suppleanten för Bertil af Ugglas Hans Nyhage.

Talmannen förklarade därefter nedan angivna personer valda till ledamot resp. suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond för återstående tid av mandatperioden 1974-1980

ledamot

Gunnar Biörck i Värmdö (m)
riksdagsman

personlig suppleant

Hans Nyhage (m)
riksdagsman

§ 6 Justerades protokollet för den 18 innevarande månad.

§ 7 Meddelande om arbetet under hösten

TALMANNEN:

De bordläggningsplena, som i den preliminära tidsplanen utsatts till måndagen den 7 och fredagen den 11 november kl. 15.00, börjar redan kl. 11.00 resp. kl. 13.00 med hänsyn till att många interpellations- och

frågesvar då kommer att lämnas.

Till kammarens ledamöter har utdelats en preliminär ärendeplan för behandling i kammaren av utskottsbetänkanden under tiden den 9 november–den 17 december 1977. Av denna plan, som bygger på från utskotten inhämtade uppgifter om bordläggning av betänkanden, framgår att den totala arbetsbelastningen i kammaren denna höst blir förhållandevis liten men att det inte är möjligt att undvika att ett stort antal tidskrävande ärenden kommer upp till behandling först under veckan den 12–den 17 december. Det blir därför ofrånkomligt att anordna arbetsplenium även lördagen den 17 december, som i den ursprungliga tidsplanen betecknats som en eventuell arbetsplenidag.

§ 8 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1977/78:44 till konstitutionsutskottet

1977/78:45 till finansutskottet

1977/78:49 till skatteutskottet

§ 9 Föredrogs men bordlades åter

kulturutskottets betänkande 1977/78:1

jordbruksutskottets betänkanden 1977/78:3 och 4

näringsutskottets betänkande 1977/78:1

arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1977/78:1–3

civilutskottets betänkanden 1977/78:1 och 2

§ 10 Allmänpolitisk debatt

OLOF PALME (s):

Herr talman! Syftet med höstens allmänpolitiska debatter bör i princip vara att diskutera den regeringsdeklaration som statsministern avger vid riksmötets öppnande. Då årets regeringsdeklaration endast i mycket ringa grad ger besked om hur regeringen avser att forma sin politik för det närmaste året, kommer jag i detta anförande att i första hand söka göra en beskrivning av situationen i vårt land ett år efter regeringsskiftet och av vilken politik socialdemokratin förordar för att nå målen arbete, trygghet och utveckling.

En beskrivning av den ekonomiska situationen i vårt land kan göras mycket enkel. Det räcker att ange några siffror. I år beräknas den sammanlagda produktionen i vårt land minska med 2 %. Inflationen torde bli 14–15 %. Industriinvesteringarna sjunker med inemot 15 %. Uterskotten i budgeten och i våra utlandsbetalningar blir rekordstora. Utlandsupplåningen blir större än någonsin förr och används bl. a. för att betala löpande konsumtion. För stora löntagargrupper blir det en kraftig minskning av köpkraften. Det normala torde bli en minskning på mellan 1 000–2 000 kr.

Nr 15

Onsdagen den
26 oktober 1977

---

*Allmänpolitisk
debatt*

Siffrorna förmedlar bilden av en ekonomi på tillbakagång. Så här dålig har den ekonomiska utvecklingen inte varit under något fredsår, i varje fall inte sedan vi sist hade en borgerlig regering i Sverige.

Om man jämför de väldiga löften som de borgerliga partierna ställde ut under valrörelsen för ett år sedan med de faktiska resultaten av den borgerliga regeringens politik, måste domen bli hård över de nuvarande regeringspartierna. Det är fråga om löftenas och politikens trovärdighet i en demokrati.

Ändå ger de enkla, torra siffrorna inte en rättvisande bild av den oro och otrygghet som slagit rot hos många människor i det svenska samhället.

Låt mig försöka förmedla några bilder ur verkligheten under den borgerliga otrygghetens första år, 1977.

I norra Uppland är sysselsättningsproblemen stora. Många människor arbetar och bor i bruksorter såsom Söderfors, som är helt beroende av företag som brottas med stora svårigheter. De kräver kraftfulla samhällsinsatser och stora kapitaltillskott. I norra Uppland ligger också Forsmark. Där finns i dag två kärnkraftsaggregat som skall byggas färdiga men som, enligt landets regeringschef, aldrig får producera någon elektrisk ström. Ytterligare ett aggregat byggs vidare när det gäller innanmätet, dvs. 70 % av den totala investeringen. Men byggnadsarbetet skall avbrytas. Åtskilliga hundra byggnadsarbetare skall, enligt regeringens uppfattning, avskedas. Många av dem har slagit sig ner i Forsmark och skaffat sig ett eget hem, på en plats där de trivs. Många av dem har under en lång rad av år fått flytta från plats till plats. De har gjort viktiga insatser för att bygga ut vårt lands energiproduktion. Det är ett tåligt folk. Men nu ställer de otåliga frågor. De känner sig som brickor i ett taktiskt spel för att dölja det stora dagtingandet. Vilka frågor ställer de?

De frågor för det första: Behövs då inte den elektriska strömmen från Forsmark? Och svaret från alla som seriöst studerar denna fråga blir: Visst behövs den.

De frågor för det andra: Har vi ett sådant övermått av ekonomiska tillgångar i Sverige att vi kan låta investeringar på tusentals miljoner kronor stå oanvända? Det uppenbara svaret är att det är ett livsvillkor för svensk ekonomi i att varje krona som lagts ned i produktiva investeringar också används.

De frågor för det tredje: Har man så gott om arbetstillfällen att man med lätthet bereder avskedade som vi en ny anställning? Svaret är att arbetslösheten är betydligt högre än för ett år sedan och att fler personer än någonsin omfattas av arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbeten.

De frågor för det fjärde: Varför skall vi sparkas när aggregaten ändå byggs färdiga i allt, frånsett byggnadsarbetet? Det självklara svaret är: Ni offras som skådebröd för att rädda ansiktet på centern i energipolitiken.

Den borgerliga regeringen talar inte ens med dessa arbetare och tekniker. Desto viktigare är att vi socialdemokrater ger uttryck för deras

oro och bitterhet.

Och mer än så. Vi frågar:

Är inte regeringen medveten om de stora risker för framtiden som vårt stora oljeberoende medför? Risker därtill för stora oljeprisstegringar som för oss skulle innebära en mycket svår ekonomisk belastning.

Är inte regeringen medveten om att en av förklaringarna till industrins fallande investeringsaktivitet i vårt land är osäkerheten om den framtida energiförsörjningen?

Är inte regeringen medveten om att trovärdigheten i dess maning till löntagarna om återhållsamhet undergrävs när den redan åsamkar oss stora ekonomiska förluster inom energipolitiken och dess största parti tycks vara berett att acceptera en gigantisk kapitalförstöring?

Vi socialdemokrater säger enkelt: Håll fast vid 1975 års energipolitiska beslut som så sent som i fjol samlade en mycket bred majoritet i denna riksdag. Det är en konstruktiv energipolitik. Det är en grundval för ett brett samförstånd.

Min andra bild från den svenska vardagen hämtar jag från Norrbotten. Det är en landsdel som ofta befunnit sig i politikens centrum. Den har utgjort en viktig grundval för vårt lands ekonomiska styrka. Den har samtidigt brottats med stora problem när det gäller sysselsättningen. Vi har sagt: Möt problemen med kraftfulla samhällsinsatser i solidaritetens tecken.

I dag är problemen i Norrbotten förmodligen värre än någonsin. Arbetslösheten är mycket hög. Flyttningen från Norrbotten börjar ta fart. Malmen, stålet och skogen har drabbats hårt av den djupa internationella lågkonjunkturen. Det talas om omfattande avskedanden.

Den borgerliga regeringen kan inte lastas för dessa svårigheter i den mån de har sitt ursprung i den internationella krisen. Men i stället för att vidta snabba och aktiva insatser för människorna i Norrbotten åker den ena regeringsmedlemmen efter den andra dit upp och förklarar att norrbottningarna själva skall lösa sina problem. Det är inte fel att tillsätta delegationer. Men det behövs insatser *nu*, praktiska insatser. En viktig del av förklaringen till oron och otryggheten uppe i Norrbotten är att människorna inte upplever att den borgerliga regeringen står på deras sida.

Vi socialdemokrater har lagt fram en rad förslag som snabbt skulle skapa arbetstillfällen i Norrbotten. Vi säger:

Gör Norrbotten till ett försöksland för energibesparingar genom isolering av byggnader. Det ger många arbetstillfällen och viktiga erfarenheter för framtiden.

Satsa på Karlsborgsverken, värna fabriken i Lövhöjden.

Håll fast vid kulsinterverket i Kiruna, bredda malmbasen, förbättra malmbanan, ge inte upp tanken på en ökad stålproduktion i Luleå.

Trygga energiförsörjningen för de statliga företagen i Norrbotten genom att bygga ut ännu en älv, i första hand Kalix älv. Därmed kan man också undvika ett ras i sysselsättningen framöver.

Den borgerliga regeringen har sagt nej till alla dessa förslag. Den talar som vanligt om att vi för missnöjespolitik och saknar alternativ. Är ni medvetna om att detta tal klingar väldigt falskt för människorna i Norrbotten som ju känner och drabbas direkt av den borgerliga regeringens passivitet?

Den tredje bilden från den svenska vardagen år 1977 kan ges skarpa konturer med hjälp av en tidningsinsändare. En ensamstående tvåbarnsmamma, lågavlönad, skrev ungefär så här: Hittills har jag klarat mig själv. Men efter alla prishöjningar går det inte längre. Jag har fått gå till det sociala. Det känns hårt när jag samtidigt ser hur det blir allt fler lyxbåtar och lyxvillor i vårt samhälle.

Det vore fel av mig att säga att den borgerliga regeringen är skuld till alla orättvisor i samhället. Vi socialdemokrater har fört en lång kamp för att utjämna levnadsvillkoren och skapa ett rättvisare samhälle.

Fördelningspolitiken har verkligen stora uppgifter framför sig.

Men den borgerliga regeringens tillträde innebar att denna kamp ersattes av en politik som skapat ökade klyftor i det svenska samhället.

Det är obestridligt de grupper som lever under relativt knappa ekonomiska omständigheter som hårdast har drabbats av de höjda priserna, den höjda momsens, de höga hyrorna, den minskade köpkraften. De har hårdare än andra blivit utsatta för den stora skinsnsvedans tid.

Samtidigt har regeringen beviljat betydande förmåner till grupper som står den nära. Det gäller prispolitiken, det gäller skattepolitiken, det gäller lättnader som genomdrivits exklusivt för företagare.

Detta har skapat missnöje i landet. Det beror inte på att människorna skulle sakna förståelse för behovet av återhållsamhet och stramhet. Det beror på en i grunden sund oförståelse för det kloka i att öka klyftorna i en tid som kräver sammanhållning och solidaritet.

Min fjärde bild av den svenska vardagen är på sitt sätt den mörkaste, ty den berör arbetslösheten bland unga människor. Ingenting kan vara värre för unga människor än upplevelsen av att de inte behövs, att deras insatser inte är önskvärda. Vi kan aldrig komma ifrån det ansvar vi delar för att de unga skall kunna få arbete.

Vi har åtskilliga gånger haft anledning att uttrycka uppskattning över regeringens uttalade ambitioner inom arbetsmarknadspolitiken. Men den ungdomsarbetslöshet vi nu upplever är oacceptabel, och insatserna för att komma till rätta med den är otillräckliga. Vi har begärt att regeringen tillsätter en särskild kommission med representanter också från oppositionen och arbetsmarknadens parter. En sådan kommission måste få stora befogenheter och tillsättas snabbt, innan problemen blir alltför stora. Vi säger helt enkelt:

Vi förstår att problemen är svåra. Vi är beredda att ta ett medansvar för praktisk handling. Det vore ett utmärkt tillfälle för regeringen att visa att det åtminstone på ett område finns en vilja till samförstånd. Men vi har bemötts med kallsinne.

Om några år kommer dessa ungdomar att bilda familj och vilja ha

en bostad. Men nu har bostadsbyggandet rasat. Redan i våras lade vi fram det sjupektsprogram som syftade till att hålla uppe bostadsbyggandet, att hålla tillbaka en orimlig stegring av kostnader och hyror, att stödja de svårast utsatta barnfamiljerna. Detta skulle vara viktigt för sysselsättningen, inte bara inom byggnadssektorn, utan också inom stora delar av verkstadsindustrin. Men regeringen har låtit månaderna gå, och snart riskerar vi att stå där med växande bostadsbrist och växande arbetslöshet inom byggnadssektorn.

Jag skulle kunna föga ytterligare många bilder till dessa fyra ur människornas vardag i vårt samhälle – områden där regeringens politik ger anledning till bitter kritik och där vi format en konstruktiv politik.

Låt mig i detta sammanhang åter slå fast en sak som jag upprepat i varje tal jag hållit under många månader. Den borgerliga regeringen kan självfallet inte göras ansvarig för alla svårigheter vi i dag brottas med. Många av svårigheterna – kanske de flesta – beror på en djup och utdragen kris inom den internationella ekonomin som vi är starkt beroende av. Den krisen kan inte den borgerliga regeringen lastas för.

Låt mig också slå fast att den ekonomiska politik vi förde mellan 1973 och 1976, med bred förankring här i riksdagen i syfte att värna sysselsättningen, innebar att bestämda krav på återhållsamhet ställdes inför framtiden. Det framhöll jag ständigt under valrörelsen. Den borgerliga regeringen är inte ensam ansvarig för att dessa krav nu är ställda. Det ansvaret är vi socialdemokrater självfallet beredda att också ta på oss.

Men den borgerliga regeringen bär ett direkt ansvar för misslyckanden som lett till allvarliga konsekvenser för svensk ekonomi.

Jämför herr Bohmans prognoser från januari och från maj med dem som nu föreligger! På varenda punkt är det fråga om klara försämringar, ibland stora försämringar. Det ger en bild av en regering som tappat greppet över utvecklingen.

Det gäller för det första det fullkomliga misslyckandet med att hålla priserna i schack. Det är den rekordhöga inflationen som är den främsta orsaken till att vår ekonomi gått tillbaka. Den urholkar köpkraften och efterfrågan. Inflationen är det verkligt stora kostnadsproblemet i vårt land. Inflationen är en väsentlig orsak till den kraftiga nedgången för bostadsbyggande och industriinvesteringar och till den kraftiga skattehöjning som kommunerna nu tvingas vidta.

Det är självklart att inflationen bl. a. har samband med att regeringen startade en alltför lättsinnig finanspolitik och samtidigt lättade på prisövervakningen.

Regeringen skildrar devalveringarna som sin främsta bedrift under året. Men för att lyckas måste ju nedskrivningen ingå i en omsorgsfullt utarbetad ekonomisk strategi. Sedan den senaste devalveringen kungjordes har regeringen emellertid utlovat inkomstminskningar och utgiftsökningar, dvs. försvagning av statsfinanserna, på sammanlagt 17–18 miljarder kronor: 6 miljarder för de s. k. krisbranscherna, 4 miljarder för sänkta arbetsgivaravgifter, 5 1/2 miljarder för sänkta skatter, 2 miljarder för

arbetsmarknadspolitik, en ännu okänd summa för ett företagarpaket. Ingen vet om det kommer att stoppa med detta.

Enligt regeringens egna bedömningar kommer statsfinanserna att nästa år försvagas med ca 10 miljarder kronor, vilket skulle innebära ett statligt upplåningsbehov på ca 25 miljarder kronor nästa år, detta i ett läge då regeringen tror att konjunkturerna kommer att vända. Denna upplåning måste till stor del ske i utländska banker. I de bankerna skall man låna till skattesänkningen o. d. och därmed öka vår stora utlandsskuld. Om man inte vill ta hela den svenska kapitalmarknaden i anspråk, måste den dessutom helt enkelt finansieras med sedelpresserna.

Hur skall regeringen med en sådan finanspolitik skapa trovärdighet för kampen mot inflationen? Hur skall den skapa internationell trovärdighet för sin ekonomiska politik?

Det gäller för det andra de ökade klyftornas politik. Den har jag redan berört. Den har skapat splittring när vi behövt samling. Herr Bohman säger i sin proposition att det skall bli standardsänkningar för betydande grupper nästa år och att detta ställer stora krav på samhällssolidariteten. Vems solidaritet? Moderaterna företräder en politik som öppet gynnar de bättre situerade, som klart missgynnar vanliga löntagare.

Herr Bohman kräver således att de vanliga löntagarna skall visa solidaritet med högerpolitiken, och det är väl mycket begärt. Är det åter dessa som genom höjd moms skall betala för höginkomsttagarnas skattesänkningar och regeringens finanspolitiska lättsinne?

Det gäller för det tredje den uppenbara vanskötseln av energipolitiken och bostadspolitiken.

Det gäller för det fjärde den krisstämning och den svartmålning som regeringen spritt omkring sig under hela året.

Visst skall man öppet redovisa våra ekonomiska svårigheter. Visst kan vårt kostnadsläge vålla bekymmer, även om det sannerligen inte bara beror på arbetarnas och tjänstemännens löner. Men när den svenska regeringen går ut och ger intryck av att vårt näringsliv är nära nog konkurrensodugligt, att våra varor inte har tillräckligt hög kvalitet, påverkar detta självfallet utlandets bedömning och kan ha en ytterligt negativ inverkan på framtidstron inom hela vår ekonomi. Dessutom drar det bort uppmärksamheten från väsentliga problem, såsom strukturproblemen och behovet av offensiva, framtidsinriktade insatser.

På samtliga dessa punkter är det lätt för mig att belägga att socialdemokratin skulle ha fört en annan och bättre politik – lägre prisstegringar, konsekvens i energipolitik och bostadspolitik, bevarad framstegstro, osv.

Vi upplever under den borgerliga otrygghetens första år en växande förtroendeklyfta mellan regeringen och stora grupper av det svenska folket. Den har grundlagts genom en felaktig politik och befästs genom regeringens isolering och oförståelse för människornas vardagsproblem. Det är en allvarlig situation. Jag vill därför fråga statsministern: Hur tänker regeringen lägga om sin politik för att skapa ett mera förtroen-

defullt förhållande till de stora grupper av medborgare i vårt land som saknar förtroende för en splittrad, isolerad och högerinriktad regering?

Runt om i landet har människor under den senaste tiden samlats för att demonstrera sin oro – i Kiruna, Luleå, Söderfors, Linköping, Borås, Lindesberg, Borlänge, Nyköping, Tyresö, Östersund, Stockholm, Degerfors och på många andra platser.

Regeringen har inte tid att lyssna på dessa människor. I regeringen tycks man vara fullt sysselsatt med att demonstrera mot varandra. Statsministern förklarar att han inte vill driva igenom flygplanet B3LA i politisk strid. Samma dags eftermiddag ilar försvarsministern fram och förklarar att regeringen visst inte givit upp några planer på att driva igenom detta flygplansbygge. Statsministern sätter genom egna uttalanden i gång spekulationer om nyval och regeringskris. Det är ett nyval som skulle framtingas icke av att regeringen saknar eller har ett bristande parlamentariskt underlag utan i syfte att slita inre tvister inom regeringen. Centerns partisekreterare framträder i TV, som det förefaller, i avsikt att hota de andra borgerliga partierna med förfärliga konsekvenser om de inte böjer sig för centerns önskemål om energipolitiken. Detta är er sak, inte vår. Men det ger ju inte precis intryck av en samlad och enhetlig ledning i en för landet bekymmersam tid.

För socialdemokratin innebär denna situation ett stort ansvar.

Vi har ett demokratiskt ansvar som oppositionsparti att kritisera regeringen, när regeringen för en politik som vi upplever som felaktig.

Vi har också ett ansvar att anvisa konstruktiva och hållfasta lösningar på de problem vårt land upplever.

Vi har ett ansvar – inte minst mot alla de människor som i en brydsam tid ser socialdemokratin som en trygghet – att påverka politiken till förmån för de stora folkgrupperna i vårt land.

Vi har av tradition fört en politik som siktat till brett förankrade lösningar. Jag ser ingen anledning att avvika från den linjen bara för att vi kommit i opposition. Men inför den stelnade blockpolitik som den borgerliga regeringen företräder blir vår uppgift entydigt att forma vår politik, som syftar till en bred folklig samling i bekymrens och otrygghetens tid.

Det är mot denna bakgrund de senaste månadernas framtidsarbete inom socialdemokratin och den samlade arbetarrörelsen skall ses.

I september arbetade vi fram våra riktlinjer för en politik som syftar till att värna sysselsättningen och tryggheten, att stärka vår ekonomi och att återvinna framtidstron.

På metallarbetarnas kongress kunde jag presentera ett omfattande program på tio viktiga områden med ett femtiotal konkreta förslag. Med detta program som grund samlades här i Stockholm 700 förtroendevalda företrädare för arbetarrörelsen i hela landet till en omfattande och grundlig diskussion i syfte att ytterligare konkretisera och utveckla socialdemokratins program. I utskottsbetänkandet finns det en detaljerad redovisning för vad vi vill göra. Så kommer vi att fortsätta vårt arbete, så för-

ankrar en levande folkrörelse en framtidsinriktad politik.

Tiden medger inte att jag här närmare går in på alla dessa förslag. Åtskilliga av dem har jag redan berört. Andra kommer vi i sinom tid att förelägga riksdagen. Men låt mig säga följande.

Vårt program innehåller en rad åtgärder som omedelbart skulle skapa arbetstillfällen och en positiv utveckling inom vår ekonomi. Vi måste beslutsamt bekämpa inflationen och de kostnadsstegringar och standard-sänkningar samt de väldiga orättvisor som följer i inflationens spår. Det är avgörande för framtiden. Men vi får ju inte försöka svälta oss igenom bekymren genom att skära ner framtidsbyggandet – som regeringen själv säger kommer investeringarna i industrin att falla med 25 % på två år. Ty då blir dagens alla uppoffringar förgäves och leder oss endast in i en allt svårare ekonomisk situation. Det är mot den bakgrunden man måste se våra riktlinjer för att hålla uppe bostadsinvesteringar och energiinvesteringar, stimulera industriinvesteringar och bekämpa ungdomsarbetslösheten.

Vi måste beslutsamt ge oss i kast med strukturproblemen i de branscher som nu kämpar med stora bekymmer – stålindustrin, gruvorna, teko och skor, skogsindustrin. Denna strukturuomvandling måste ske under socialt acceptabla former. I stället för den utveckling som nu pågår och som alltmer tycks syfta till att minska sysselsättningen och krympa vår industri, vill vi en offensiv politik som stärker vår industri och som tar till vara de goda förutsättningar vårt land har när det gäller råvaror, yrkesskicklighet och teknisk utveckling.

Problemen i de hotade branscherna står naturligt nog i förgrunden. Men vi måste samtidigt ha krafter att satsa på områden med goda utvecklingsmöjligheter, på nya produkter, på framtidsinriktade investeringar. För att göra sådana satsningar möjliga och stödja näringslivets utveckling föreslår vi en strukturfond med rejäla resurser. Vi menar att det från alla synpunkter måste vara bättre att satsa knappa resurser i en strukturfond för offensiva framtidsatsningar än att blint sprida dem i näringslivet genom en sänkning av arbetsgivaravgifterna.

En fortsatt utveckling av Sverige som industrination kräver att vi för-svarar och förstärker forskningen och den tekniska utvecklingen. Vetenskap och teknik är viktiga redskap för mänskligheten att skapa ett bättre samhälle, att fördjupa välfärden. Därför slår vi vakt om vetenskapens och förnuftets viktiga roll i samhällsbyggandet. Det är en gammal och fin tradition inom arbetarrörelsen. Jag vill gärna citera några viktiga meningar ur det tänkvärda anförande som Ingenjörsvetenskapsakademiens direktör Gunnar Hambræus höll vid vårt storrådslag: "Kunskapen måste återfå sin rättmätiga ställning som framåtskridandets drivfjäder. Jag säger med avsikt återfå. Vi har med oro sett hur kunnande och erfarenhet, forskning och utveckling under det senaste decenniet ifrågasatts och misstänkliggjorts. Det är ett västerlandets sjukdomstecken när demagogi, mysticism och primitiv fanatism går till storms mot de redskap som vetenskap och teknik satt i våra händer."

En sådan strävan underlättas icke när den i regeringen ansvarige för teknik och forskning ägnar sig åt att dela ut rundpallar mot akademiker.

Bakom socialdemokratins riktlinjer finns en fond av erfarenheter från praktiskt politiskt arbete, fjärran från slagordens och de enkla lösningarnas skymningsland.

Vi ställer inte ut några braskande löften, men vi vill behålla blicken riktad mot framtiden.

Detta speglar också de omfattande studier och diskussioner som i dag förs inom arbetarrörelsen för att lägga grunden för 1980-talets svenska politik.

Två viktiga frågor står i förgrunden, kapitalbildningen för framtiden och den ekonomiska demokratin. De hänger nära samman med varandra.

Vi vet att stora krav kommer att ställas på vårt lands kapitalförsörjning i framtiden. De senaste 15 åren har uppbyggnaden av AP-fonderna spelat en alldeles avgörande roll för våra möjligheter att hålla en hög investeringstakt, att bygga nya industrier, skolor och sjukhus. Men i takt med att utbetalningarna från ATP ökar, minskar AP-fondernas bidrag till kapitalbildningen. Regeringen visar i dag på en nästan katastrofal nedgång av sparandet från nära 15 miljarder kronor år 1976 till 9 miljarder 1977 och 300 milj. kr. 1978.

Behoven inom framtidsbyggandet är större än någonsin. Vi måste öka industriproduktionen och exporten, måste öka sysselsättningen, vi måste betala tillbaka stora utlandslån.

I denna situation vill löntagarna bygga upp löntagarfonder och de är beredda att ta det ansvar det betyder i form av ökat inflytande i den långsiktiga industriella utvecklingen i vårt land. De begär självklart en bevarad solidaritet i lönepolitiken och delaktighet i den förmögenhetsökning de är med om att arbeta samman.

Socialdemokratin är beredd att gå löntagarna till mötes. Vi gör det för deras skull, men framför allt för landets skull.

Den borgerliga regeringen möter löntagarna med splittring och med destruktiva attacker. I hast utarbetas allehanda märkliga motförslag som kallas löntagarfonder, men som egentligen är någonting helt annat. De får leva sitt dagsländeliv innan de förpassas till någon byrålåda i kanslihuset.

Vi kommer inte att drivas ur kursen, utan vi kommer att ta tid på oss att utarbeta vårt förslag till löntagarfonder i nära samarbete med löntagarnas representanter. Det blir ett viktigt inslag i vår politik inför 1980-talet. Det blir också ett led i vår strävan att vidga demokratins gränser, bryta maktkoncentrationen och genomföra den ekonomiska demokratin. Det blir alltmer uppenbart för människorna att de s. k. självläkande krafterna inte kan tillfredsställa de grundläggande behoven av arbete, trygghet och frihet. Ty frihet och trygghet förutsätter att människor i solidaritet och demokrati kan påverka sin gemensamma framtid.

I grunden gäller det enkla ting. Vi har föga till övers – dess bättre – för en högmodig nationalism som i självförhävelse försöker hävda att

vi svenskar är bättre än andra. Men vi får inte förfalla till den motsatta ytterligheten, till ett svartmåleri som undergräver tilltron till våra möjligheter att utveckla Sverige till ökad trygghet för människorna. Vi kan känna stolthet över vår särprägel och vad vi gemensamt lyckats skapa i det svenska samhället. För arbetarrörelsen är det viktigt – i denna den stora skinnsvedans och svartmålandets tid – att vara bärare av en enkel framtidstro som ytterst bygger på ett förtroende för människornas förmåga att ta ansvar, att spänna sina krafter, att känna solidaritet och uppleva gemenskap. På den vägen vill vi fortsätta att utveckla, förändra och förbättra Sverige.

LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Det finns ingen vanhävdslag som gäller regeringar. Därför har vi fortfarande en borgerlig regering, trots dess närmast häpnadsväckande vanskötsel av landets affärer under ett år. Eller hur skall man betygsätta en regering som genom sin klumpighet – eller är det ett medvetet politiskt spel? – är med och driver fram alla tiders värsta spekulation mot den svenska kronan? En spekulationsväg som slutar i devalvering efter devalvering, och hela kalaset får de vanliga löntagarna betala.

Eller hur skall man betygsätta en regering vars ekonomiminister före valet lovar att ordentligt bromsa upp inflationen och sedan är på väg att sätta svenskt rekord i prishöjningar?

Och vilket betyg skall man ge en regering vars statsminister före valet inger förhoppningar om att han skall skaka fram 400 000 nya jobb och som väl i regeringsställning administrerar en allt värre arbetslöshet?

Hur skall man beskriva en regering som fullständigt saknar en sammanhängande energipolitik? Vi kan på litet sikt klara energiförsörjningen bra utan kärnkraft. Men med den totala planlöshet som kännetecknar regeringspolitiken blir kärnkraften oundviklig, samtidigt som miljarder kronor slängs i sjön på grund av intrigerna i kanslihuset om energipolitiken.

En sådan regering är för dyr för löntagarna och måste bort – ju förr desto bättre. Det kräver en mobilisering av arbetare och tjänstemän, av hela arbetarrörelsen och fackföreningsrörelsen. Det måste vara en mobilisering inte bara för att byta regering utan också för en ny kurs i politiken, för en politik som börjar ta oss ur den kapitalistiska oordningen. En återvändo till den gamla socialdemokratiska regeringspolitiken utgör inget hållbart alternativ i en situation då det kapitalistiska systemet skakas av en lika långvarig som djupgående kris. Nej, det krävs i stället en regering som inte bara har sin bas i arbetarrörelsen utan också driver en radikal arbetarpolitik. Det krävs en politik som tar upp striden mot de stora monopolerna och kapitalväldet, som sätter stopp för den gigantiska kapitalexporten, som kan trygga arbete och försörjning för människorna i vårt land, som sätter stopp för rovdrift och miljöförstörelse, som skapar jämlikhet mellan män och kvinnor. Kring en sådan politik vill vi kommunister samverka med socialdemokrater och partilösa, med alla fram-

stegsvänliga krafter.

Vissa omedelbara åtgärder är nödvändiga för att trygga levnadsstandarden och rädda jobben. Sänkning av levnadsstandarden måste mötas med krav på förlängt och effektivt prisstopp, på hyresstopp i avvaktan på att riksdagen samlas kring en ny social bostadspolitik. Arbetsgivarreföreningens lönesänkingskampanjer måste mötas med offensiv facklig kamp. Matmomsen måste avskaffas så att vanligt folk har råd att köpa näringsriktig mat och få en söndasstek på matbordet. Vi måste få ett skattesystem som inte tillåter miljonärer och höginkomsttagare att med hjälp av de fiffigaste och orimligaste avdrag komma undan praktiskt taget med nollskatt. Frågan om en enhetlig och progressiv statskommunal skatt som kan avlasta låg- och mellaninkomstgrupperna en del av skattebördan bör prövas.

Den borgerliga regeringens recept är att söka mildra krisen genom att ensidigt vältra över ökade bördor på löntagarna samtidigt som man använder löntagarnas pengar till att sänka arbetsgivaravgiften och ytterligare gynna företagen. Den borgerliga regeringen har inte orsakat krisen, men krisen har fått den att visa sitt verkliga ansikte.

Hur var det med vallöftena? Inför valet lyckades de borgerliga partierna mobilisera småborgerligheten och vinna en knapp valseger. Det var framför allt löftena om en ny inriktning av den ekonomiska politiken som var avgörande för den borgerliga valsegern. Man lovade ett nytt företagsvänligt klimat, löften som appellerade till småföretagarnas aktioner tidigare under året. I den något blandade kompott som de borgerliga partierna presenterade fanns löften om slopade arbetsgivaravgifter, stopp för inflationen, 400 000 nya jobb och mycket annat.

Alla vet vad sådana här löften från borgerligt håll innebär och de som var tveksamma tidigare och kanske av nyfikenhet och en obestämd önskan om förändring lade sina röster för något av dessa partier vid förra valet har fått sin nyfikenhet stillad, och de har fått betala det med dyrköpta erfarenheter. Det är arbetare och tjänstemän, barnfamiljer och pensionärer som får betala priset. Det är de som drabbas när hyror och priser stiger mer än någonsin, mer än de gjort sedan Koreakrigets dagar. Det är dem man vill komma åt när signalerna om lönestopp börjar ljuda. Det är de som drabbas av att det inte blev ett dyft av de 400 000 nya jobben utan i stället 100 000 arbetslösa – en siffra som stiger – och fler i AMS-verksamhet än någonsin tidigare.

Gösta Bohmans eviga leende, som mötte väljarna i TV-rutan före valet, kanske många uppfattade som vänligt då. Men i dag tror jag att Bohmans leende uppfattas som en utmaning mot löntagarna. För storfinansen däremot är det vänligare än någonsin. Där är det inget tal om att dra åt några svångremmar. Miljardbidragen pytsas ut i en jämn ström för att hålla kapitalet under armarna. Samtidigt har mottagarna tillåtit att i en lika jämn ström föra ut miljarder ur landet, miljarder som satsats i vinstgivande företag i andra länder. De miljarderna har också slitits ihop av arbetare och tjänstemän. Men de får ingen del av dem. De skall

användas till att suga ut arbetare i andra länder.

Det senaste tillskottet i den gigantiska understödsverksamheten till kapitalet är förslagen om att förlänga det särskilda investeringsavdraget och det statliga investeringsbidraget till maskininvesteringar t. o. m. nästa år. Dessutom tänker man helt frisläppa den organiserade skattesmitning som sker i form av investeringsfonderna.

Detta är tunga inslag i regeringen Fälldins politik. Där uppfyllde man löftena från valrörelsen. Men hur blev det med jobben? Centern går nu på nytt ut och ger sken av att man kan skaffa 400 000 nya jobb. Det var ju ett av partiets stora nummer i valrörelsen, men liksom i kärnkraftsfrågan har man inte nått fram. Precis som siffran 100 000 nya jobb i det gamla kravet var godtyckligt vald, är också siffran 400 000 det – bara med den skillnaden att den är fyra gånger så godtycklig. För några vägar och medel att skapa dessa nya jobb visar inte centern. Hur många nya jobb har kommit till sedan regeringen tillträdde förra året?

Kampen mot arbetslösheten måste utgå från faktiska beräkningar och noggrant angivna målsättningar. Vänsterpartiet kommunisternas målsättning är allas rätt till ett meningsfullt arbete, och en sådan målsättning kräver en styrning, en planering och en samverkan i näringslivet som är främmande för de partier som slår vakt om det ekonomiska system vi har i dag. Dagens situation visar klart att företagen gör sina beräkningar, planer, beslut och kalkyler utifrån en rent företagsekonomisk filosofi där vinsten för företaget är det enda som styr. Man bortser helt från de totala samhällsekonomiska kostnaderna. Vi menar att alla investeringar i samhället måste samordnas. Styrningen av den ekonomiska utvecklingen och lokaliseringpolitiken måste ändras till ett ökat inflytande för de anställda, landstingen, kommunerna, länsmyndigheterna och de fackliga organisationerna. Är centern beredd att medverka till detta?

Inte minst de statliga företagen måste för längre perioder framåt redovisa sin planering för utveckling och antalet anställda. Vad en bristande planering i det avscendet får för konsekvenser visar den nuvarande situationen i Norrbotten. Där drabbar den senaste tidens chockbesked om planerade inskränkningar ett län som länge behandlats som en koloni, där rovdrift och flyttlasspolitik varit de främsta kännetecknen – en politik som inte minst den tidigare socialdemokratiska regeringen bär ett stort ansvar för. Om de aviserade åtgärderna från de statliga företagens sida blir verklighet innebär det ett dråpslag mot hela Norrbotten. Verkningarna blir allvarligare än av andra industrikriser, därför att här drabbas en bygd utan andra industrier av tillräcklig storlek. Den arbetslöshet som blir följden kommer som påbröd till en redan besvärlig sysselsättningssituation, i synnerhet bland kvinnor och ungdom.

En sådan utveckling är detsamma som att fullfölja den politik som drevs under hela 1950- och 1960-talen. Vi ställer frågan om ett eget exportföretag för de statliga företagen och kräver att företagsledningarna kraftfullt förnyas, så att inte sabotörer av statlig företagsamhet får verka och så att inte driftsinskränkningar och massuppsägningar får vara de

främsta åtgärderna för dem som satts att leda de statliga företagen.

Norrbottnens betydande fyndigheter av kopparmalm och industrimineraler måste utnyttjas och prospektering av nya mineralfyndigheter intensifieras.

Inlandets och Tornedalens avfolkning måste stoppas. Dessa områden har ju i årtionden vittnat om hur vissa delar av ett i övrigt högindustrialiserat land fått och får spela rollen av energi-, råvaru- och arbetskraftsdepåer – egentligen en ren kolonialpolitik. Jokkmokks kommun, som sedan 1910-talet då kraftverket i Porjus byggdes har fått leverera energi för mångmiljardbelopp till det svenska näringslivet, står nu inför stora svårigheter när vattenkraftsutbyggnaden går in i slutskedet. Den kommun som borde vara Sveriges rikaste får inte förvandlas till Sveriges största arbetsmarknadspolitiska problem. Tornedalen och inlandet har drabbats hårt av den tidigare regeringens politik – för folket har det mest varit regelbundet återkommande storslagna löften om att skapa bestående arbetstillfällen i Tornedalen.

Därför säger vi från vpk: Ta vara på rikedomarna i Kaunisvaara, ta vara på och utnyttja de rika möjligheterna till ökad trädgårdsodling, som bevisligen kan drivas med stor framgång.

När det gäller skogen skulle en intensifierad skogsvård bidra till ett ökat arbetskraftsbehov, som i hög grad skulle komma just inlandskommunerna till del. Samtidigt måste förädlingsgraden inom länets skogsindustri drivas väsentligt längre än vad som sker i dag, bl. a. genom utbyggnad av ASSI.

Vänsterpartiet kommunisterna har i många år anvisat vägar och åtgärder att skapa arbete åt alla i Norrbotten. Vår utgångspunkt har varit och är att staten är den största och avgörande ägaren av länets produktiva resurser. Därmed vilar naturligtvis ansvaret för sysselsättningen på statsmakterna, främst då regeringen.

Norrbottnens industrialisering måste fortsätta och länets avstängning från långt driven förädling av sina egna råvaror äntligen tvingas att upphöra. De många årens ström ut ur länet av råvaror, energi och lågförädlade produkter, värderade till mångmiljardbelopp, måste vändas tillbaka till länet i form av att mångåriga krav på miljardfonder för utveckling av länets näringsliv äntligen förverkligas. Nuvarande arbetsmarknadspolitiska insatser måste kombineras med omfattande ekonomiska, tekniska och forskningsmässiga resurser för industrialisering. Framtiden i Norrbotten kan inte längre få baseras på export av ständigt ökade råvaruuttag. Malmbrytning på omkring 30 miljoner ton årligen har redan ställt frågan om gruvsamhällets framtid. Krissituationen, som slår särskilt hårt mot gruvkommunerna, kräver förutom snara åtgärder för att man skall komma ur krisen och stagnationen också långtgående åtgärder för att få tillstånd nya industrier. Nuvarande slappa näringspolitik och misshushållning med råvaru- och energiresurser måste ersättas med en planmässig nyetablering av ett differentierat näringsliv med långt driven förädling.

Det är nödvändigt att en sammanslagen gruv-, järn- och stålindustri

med verkstads- och maskinindustri i statlig regi kommer till stånd. Redan i början av 1900-talet genomförde arbetarrörelsen i Norrbotten en konferens i Luleå, där man krävde att ett statligt järnverk skulle anläggas för att tillvarata den norrbottniska järnmalmen. Vi vet att det dröjde många år innan NJA kom till, och kampen har alltid fortsatt för verkets utbyggnad liksom för vidareförädling av verkets produkter. Motståndet har ofta varit segt och hårt från storfinansen och dess politiska företrädare – nu rikt representerade i regeringen. Så bemöttes också Stålverk 80.

Vi har sagt att det är nödvändigt med ett statligt utvecklingsprogram, där redan LKAB, NJA, domänverket, ASSI, kraftverken, malmbanan och mineralrikedomarna vittnar om de väldiga betingelserna för förnyelse och utveckling. Beträffande NJA:s framtid är det angeläget att det ges klara besked efter alla turer som har varit. Även för den gamla regeringen satt det långt inne, innan man förmådde ta steget från regelbundet återkommande vallöften till uppslutning bakom ett bantat stålverksprojekt. De i ord klaraste beskeden om att man verkligen ville fullfölja det projektet kom egentligen inte förrän man redan förlorat regeringsmakten och därmed möjligheten att ifrån kanslihuset hålla NJA:s vedersakare inom och utanför Statsföretag i kragen.

Vi har tidigare sagt att ett stålcentrum måste byggas upp kring NJA i Luleå. Det planerade handelsstålsföretaget bör helförstatligas. Valsverket vid NJA måste rustas upp och nya enheter byggas ut, t. ex. varmvalsverk för plåtmanufaktur. Metallurgsidan måste byggas ut enligt intentionerna för Stålverk 80 och för längre gående förädling.

Men vad är egentligen regeringens planer när det gäller NJA:s framtid och den statliga företagsamheten över huvud taget i Norrbotten? Människorna i Norrbotten begär helt enkelt att Norrbotten räknas som en likvärdig del av Sverige och inte behandlas som en koloni.

Hittills har det varit så, att bortsett från att man uttalat sin oro och beredvillighet att med någon miljon här och där skjuta problem framför sig är det enda recept som utfärdats: Flytta söderut! Men de som tar del av det receptet ställer sig helt naturligt frågan: Till vad då? Tidningarna är ju dagligen fyllda med uppgifter om företagsnedläggningar och inskränkningar inom olika områden. Arbetslöshet och undersysselsättning är inte längre enbart en Norrbottensfråga.

Det räcker att se på de typiska industriområdena i mellersta och södra Sverige för att komma underfund med att arbetslösheten utgör ett hot även där. Uddeholmsbolaget hotar med att ställa tusentals av sina anställda i Värmland utan arbete. Stålindustrin redovisar sysselsättningsproblem. Tekobranschens sysselsättningsproblem är välkända. I praktiskt taget varje län finns en ansenlig skara arbetslösa. Till det kommer ett stort antal, som inte direkt syns i arbetslöshetsköerna tack vare 25-kronan och en rad andra statliga bidrag till företagen. Skall ungdomen flytta söderut från Norrbotten för att sälla sig till de ungdomar som redan står i arbetslöshetskön?

Sanningen är att arbetslösheten redan är så omfattande att uppma-

ningarna att flytta söderut blir helt meningslösa. Man kan inte dölja det faktum att den kapitalistiska krisens verkningar drabbar hela landet. Åtgärder för att bekämpa arbetslösheten måste sättas in över hela fältet.

Inför detta står regeringen handfallen. Dess enda hopp är en konjunkturvändning, som skall skyla över men som inte kommer att lösa de problem som hopas i dagens Sverige, därför att samhällsekonomin inte sköts som en samhällsangelägenhet av de partier som slår vakt om en kapitalistisk ekonomi. Då utvecklas ekonomin planlöst.

Det är de enskilda företagens vinstutsikter som styr. Det finns inga samhällsmål. De enskilda företagen gör allt för att sko sig på de arbetandes arbete. Genom prishöjningar pressar man ner de arbetandes reallöner – men samtidigt beskär man efterfrågan på de varor man vill sälja. Företagen handlar utifrån sina egna intressen och vill inte komma ihåg vad som är bra för samhället som helhet. De kan inte överblicka konsekvenserna av sitt handlande.

Ett sådant system verkar blint. Därför massarbetslöshet samtidigt med ökad press på de arbetande i arbetslivet. Därför går många kvinnor utan jobb, samtidigt som man vet att arbete är en grund för kvinnans jämställdhet. Därför förtidspensioneras ungdomar, trots att de skulle kunna göra en produktiv insats. Därför ohämmat slöseri med jordens tillgångar, trots insikter om farorna för den ekologiska balansen. Därför energislöseri och kärnkraft, trots kunskapen om resursknapphet och okunskapen om kärnkraftens avfallshantering. Därför massfattigdom i världen, samtidigt som väldiga resurser satsas på militarism, reklam och lyxartiklar.

Därför är Sverige i ekonomisk kris. Produktion och investeringar inom landet minskar, samtidigt som storfinansen ökar sina investeringar utomlands. Man satsar ensidigt på export och utlandsberoende och glömmar bristområdena här hemma. Då produktionen ökar bara för vinsternas skull och utan att dess olika led samordnas uppstår avsättningsproblemen, de sprängfyllda lagren, varslen om arbetslöshet.

Det är för att bekämpa en sådan utveckling som vi ställer våra krav på både kort och lång sikt. Vi vet att det inte räcker med ett kortsiktigt program för att ta oss ur krisen. Vårt parti har lagt fram ett förslag om att arbetarrörelsen bör utarbeta ett nationellt antikapitalistiskt krisprogram som bör innehålla att nyckelindustrier och storbanker nationaliseras. Vi måste få till stånd ett samlat program för den svenska industrins utveckling. Det är viktiga beståndsdelar i en planmässig hushållning under de arbetandes kontroll. I det sammanhanget måste stora resurser också satsas på forskning och teknisk utveckling under samhällets kontroll. En sådan forskning bör bl. a. inriktas på att hitta vägar för att tillgodogöra oss de förnyelsebara energikällorna. I en sådan plan måste också ingå en kraftig ökning av bostadsbyggandet, satsning på de allmänna kommunikationsmedlen, utbyggnad av social- och sjukvård, ett daghemsbyggande som inom en snar framtid garanterar alla barn rätten till en bra daghemsplats, vilket också är ett viktigt inslag i en konsekvent jämlikhetspolitik.

Till sist, herr talman! I Belgrad pågår Helsingforsavtalets uppföljningskonferens. Det står i dag klart att de amerikanska försöken att sabotera konferensen har misslyckats. Å andra sidan har vi ännu inga säkra tecken på att konferensen verkligen kommer att lyckas med att ta ytterligare steg framåt när det gäller säkerheten och samarbetet i Europa. Den största betydelse konferensen kan få för de enskilda människorna i Europa är om man kan ena sig om nya förtroendeskapande åtgärder och underlätta de diskussioner om militära nedrustningsåtgärder som förs i andra sammanhang.

Jag menar att den svenska regeringen är alltför passiv i dessa frågor i Belgrad och därmed – oförskyllt eller ej – hamnar i samma vagn som de krafter som medvetet försöker skjuta dessa centrala frågor i bakgrunden. Som bekant använder de därvid metoden att rikta in diskussionen och därmed massmediernas uppmärksamhet på kränkningar av de mänskliga rättigheterna i de östeuropeiska länderna. Man får väl därvid tänka sig att de utgår ifrån att kränkningar av de mänskliga rättigheterna i de västeuropeiska länderna är så vanliga att det är meningslöst att påtala dem. Vi behöver bara tänka på de sex miljonerna arbetslösa i EG-länderna, på yrkesförbudet och övergreppen mot olikänkande i Västtyskland, på hur turister avvisas vid de svenska gränserna för att de råkar ha fel hudfärg, på tortyren i de brittiska fängelserna på Nordirland, osv.

Vad jag vänder mig mot är att det här handlar om ett medvetet hyckleri i avsikt att blockera nya avspänningsåtgärder. Det betyder däremot inte att jag skulle anse frågan om respekten för de mänskliga rättigheterna oväsentlig när det gäller de östeuropeiska länderna. Vi har nyss fått exempel på att de tjeckoslovakiska myndigheterna, trots tidigare försäkringar om att så inte skulle ske, ägnar sig åt att fälla åsiktsdomar. Det sker så gott som provokativt mitt under Belgradkonferensen och har t. v. omintetgjort förhoppningarna om att en s. k. normalisering skulle vara på väg i Tjeckoslovakien.

Utrikesministern har haft tämligen lätt att falla in i den ensidiga indignation över brott mot de mänskliga rättigheterna som reaktionära krafter driver kampanj för. När det gäller andra aspekter av den svenska utrikespolitiken får man däremot lätt misstanken att hon hämmas i sina uttalanden av regeringskolleger. När hon ville starkt fördöma neutronbomben var Bohman där och fräste. Några effektiva insatser från svensk sida för att isolera rasistregimen i Sydafrika har vi inte sett till, trots det oerhörda våld som rasisterna nu utvecklar. Det ligger ändå rätt nära till hands att utgå från att det är herr Bohmans vänner inom den svenska storfianansen som bromsar. Och skulle det inte vara på sin plats med ett utrikesministerord om var vi egentligen står i förhållande till EG med tanke på handelsministerns och ekonomiministerns intensiva intresse för denna organisation?

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Huvuduppgiften under det nya riksdagsåret blir liksom tidigare under 1977 att försöka vidmakthålla och helst öka sysselsättningen, att mildra verkningarna av omställningarna i direkt krisdrabbade branscher, att begränsa prisstegringarna och att få ner underskottet i utrikesaffärerna. Först om vi lyckas med det kan vi skapa en grundval för att gå vidare med reformpolitiken.

Den ekonomiska utvecklingen ute i världen är fortfarande ogynnsam. Återhämtningen i en del av industriländerna har under senare tid snarast mattats av. Det borde dock finnas förutsättningar för en fortsatt återhämtning, om bl. a. de stora industriländerna – jag tänker främst på Västtyskland och Japan – bestämde sig för en mer expansiv politik. En lika återhållsam politik i dessa länder som hittills kommer däremot med all sannolikhet att ytterligare förvärpa den massarbetslöshet som redan är ett faktum i många av länderna i Västeuropa. Även vårt land skulle i så fall få ännu svårare att klara sysselsättningen.

Man måste räkna med fortsatta avsättningssvårigheter för den svenska exportindustrin och likaledes hård konkurrens från importen på vår hemmamarknad. En sådan utveckling motverkar givetvis också de ansträngningar som vi själva gör för att ta igen den konkurrenskraft som har gått förlorad genom de inhemska kostnadsökningarna. Det är klokt att ställa in sig på att förlusten av marknadsandelar för svenska företag såväl på exportmarknaderna som på hemmamarknaden inte kommer att kunna återvinnas utan stora ansträngningar.

Underskottet i utrikesaffärerna sätter samtidigt bestämda gränser för hur hög aktivitet som vi kan driva upp inom vårt eget land genom rent inhemska åtgärder. Ökad konsumtion innebär under sådana omständigheter att vi måste fortsätta att ta upp stora lån i utlandet, dvs. att vi tar på oss en ytterligare skuldbörda som så småningom skall betalas igen. Samtidigt behöver en större del av de resurser som finns tillgängliga avdelas för produktiva investeringar i industrin och näringslivet i övrigt. Ett kraftigt växande antal pensionärer och behovet av att förbättra servicen och den ekonomiska standarden för barnfamiljerna innebär också det krav på resurser, inte minst i kommunerna. Sammantaget medför dessa förhållanden att det under de närmaste åren kommer att finnas utomordentligt litet utrymme för en ökning av den privata konsumtionen.

Den situation som vi just nu står mitt uppe i fordrar insatser på många områden för att man skall kunna klara sysselsättningen, dämpa prisstegringarna och åstadkomma bättre balans i utrikesaffärerna.

Det krävs åtgärder som underlättar exporten och ger svenska varor bättre möjligheter att konkurrera med importen på hemmamarknaden. Devalveringen hade just det syftet – sänkningen av arbetsgivaravgiften likaså. Samtidigt med devalveringen upplöstes kronans hårda anknytning till den tyska marken i den s. k. ormen. I fortsättningen skall värdet på kronan i stället fastställas i förhållande till ett vägt medelvärde av alla viktigare valutor i vår utrikeshandel. Även den åtgärden bör på sikt

underlätta för svenska företag i konkurrensen med utländska medtävlare.

Devalveringsbeslutet har kritiserats av socialdemokraterna. Det har kallats ett hot mot de breda löntagargruppernas standard. Dessutom har socialdemokraterna ägnat sig åt en helt orimlig mytbildning om att oppositionen inte på sedvanligt sätt skulle ha underrättats om regeringens avsikter i förväg utan ha ställts inför fullbordat faktum. Får jag slå fast: Regeringen hade kontakt med oppositionen i förväg.

I själva sakfrågan har oppositionen hela tiden tagit lätt på kostnadsproblemen och på de svårigheter som dessa har skapat för utrikesaffärerna – inte bara för varuexporten utan exempelvis också för sjöfartsnäringen och turismen. Ingen kan rimligen mena allvar med beskylldningen att åtgärder för att trygga jobben för dem som arbetar i gruvorna, stålverken och skogsindustrin skulle utgöra ett hot för löntagare eller andra folkgrupper i ett läge när det ena jobbet efter det andra försvinner i dessa näringar på grund av vikande efterfrågan på de svenska produkterna. Det värsta som kan hända är naturligtvis att jobbet försvinner. Ingen lär heller kunna bestrida att devalveringen och övriga åtgärder nu håller på att ge resultat: det blir lättare att sälja, och man ser mera optimistiskt på situationen.

Det är samtidigt anmärkningsvärt att socialdemokraterna trots sin hårda kritik inte har lyckats presentera några som helst konkreta alternativa åtgärder, som skulle kunna underlätta avvecklingen av de stora lager som gruvföretagen, stålverken och massaindustrierna sedan länge ligger inne med. Utan att kunna sälja sina produkter kan självfallet inget företag i längden hålla verksamheten i gång. I den situationen är det likgiltigt vem som är ägare till ett företag. Svårigheterna är av samma natur. Utan möjligheter att sälja vill heller inget företag anställa mer folk. Utan köpare av produkterna blir företagen försiktiga med utbyggnader och andra investeringar. Därför går det inte ihop när socialdemokraterna exempelvis anser sig kunna lösa krisen i det hårt drabbade Norrbotten med investeringar i de statliga basindustrierna, utan att samtidigt vara beredda att vidta några som helst åtgärder för att trygga avsättningen.

En annan handlingslinje måste vara att fortsätta den omfattande arbetsmarknadspolitiken och att fortsätta att stimulera investeringarna. Den risk för investeringsnedgång i industrin som nu föreligger utgör utan tvivel ett hot.

Det är mot den bakgrunden som regeringen nyligen har beslutat förlänga och i vissa avseenden också utvidga de tidigare sysselsättnings- och utbildningsinsatserna. Stat och kommun kan genom dessa åtgärder tidigarelägga byggen och inköp av utrustning och varor för omkring 600 milj. kr. Industrieföretagen får samtidigt möjligheter att hålla kvar över- talig arbetskraft under begränsad tid för specialuppgifter eller utbildning genom bl. a. förlängningen av den s. k. 25-kronan. Det blir också ett ökat antal beredskapsarbeten, bl. a. i form av vägarbeten, och en utökning av arbetsmarknadsutbildningen. Sist men inte minst har regeringen satt in omfattande arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att hålla nere ung-

domsarbetslösheten. Därigenom kan ett ökat antal ungdomar få sysselsättning i produktionen eller genom studier. Den totala kostnaden för detta arbetsmarknadspolitiska program uppgår till ungefär 2 miljarder kronor.

Till detta kommer specialinsatser till de värst drabbade landsdelarna. Olof Palme tog upp situationen i Norrbotten, och han drog sig inte för att påstå att vi i regeringen sagt att norrbottningarna får klara sig själva. Sanningen är att Norrbotten bl. a. har fått utökad skolbyggnadskvot samt mer pengar till vägarna och kraftverksbyggena. Det pågår också undersökningar om möjligheterna att sätta i gång fler investeringar i de statliga företagen inom basindustrierna. Socialdemokraterna har föreslagit en investeringsram på 2 miljarder för sådana investeringar. Man skall då ha klart för sig att det krävs en summa av den storleksordningen redan för att täcka förlusterna under 1977 i Norrbottens tre största industrier, LKAB, NJA och ASSI. Det om något visar vilka ekonomiska insatser det behövs för att klara problemen såväl i Norrbotten som i övriga delar av vårt land.

För att underlätta industriinvesteringarna fortsätter regeringen också stimulansåtgärderna på detta område. De redan utgående investeringsavdragen och motsvarande bidrag kommer alltså att kunna utnyttjas även under 1978. Under samma tid får företagen fritt ta i anspråk sina investeringsfonder.

Mot dessa selektiva åtgärder har oppositionen – i varje fall socialdemokratin – såvitt jag vet, i stort sett inte haft något att erinra. Men man skall då ha klart sig för att sådana insatser inte blir lika effektiva utan att generella åtgärder läggs i botten – och den typen av åtgärder vill socialdemokraterna av någon anledning inte godta.

Den tredje gruppen av åtgärder är de olika branschprogrammen för direkt krisdrabbade näringar. Sådana branschprogram har redan antagits för bl. a. varvsnäringen och vissa delar av tekoindustrin. Regeringen presenterade i går åtgärder för andra delar av tekoindustrin och kommer inom kort att lägga fram förslag till åtgärder för andra delar av tekoindustrin och för specialstålindustrin. Arbete pågår likaså för att hitta lösningar för handelsstålssektorn och gruvindustrin.

Det rör sig i dessa branscher inte bara om konjunkturproblem utan i hög grad också om strukturproblem, som stat och kommun, företag och fackliga organisationer gemensamt har att ta sig an. Inte sällan krävs det också en bantning av branschen som helhet. Det får dock inte förleda oss att dödförklara dessa näringar på det sätt som socialdemokraterna exempelvis ville göra med jordbruket på 1960-talet. Tvärtom finns det – som jag ser det – framtidsmöjligheter för många företag även inom så utsatta branscher som teko, stålindustrin och sjöfarten när omställningsproblemen väl är övervunna. Men det kommer att kräva åtskilligt arbete och stora ekonomiska insatser för att klara dessa problem.

Sist men inte minst gäller det att lägga grunden till en mer långsiktig förbättring av det svenska näringslivets konkurrenskraft. Det fordrar en

aktivare långsiktig näringspolitik. Därvid måste inte minst de mindre och medelstora företagens utvecklingsmöjligheter tas till vara på ett bättre sätt än under den tid då socialdemokraterna var i regeringsställning.

I ett första steg på vägen mot en mer aktiv näringspolitik lägger därför regeringen inom kort fram ett särskilt småföretagspaket. Därutöver förbereds bl. a. en utbyggnad av stödet till teknisk forskning och utveckling och särskilda åtgärder för att stödja marknadsföring och exportfrämjande verksamhet.

Herr talman! Jag har med denna relativt utförliga genomgång av regeringens sysselsättnings- och näringspolitik velat understryka att det verkligen inte finns några patentlösningar på dagens ekonomiska problem. Det behövs aktiva åtgärder över ett brett fält – insatser på såväl kort som lång sikt – för att lyckas. Åtgärder på ett håll fordrar som regel insatser även på andra håll för att bli effektiva.

Jag har med denna genomgång också velat markera, att de sysselsättningsfrämjande insatserna nu har en omfattning som aldrig tidigare har förekommit i vårt land – inte ens under djupa kristider. Sysselsättningen har satts främst, såsom man kan fordra i en modern välfärdsstat. För ingenting utgör ett större hot mot välfärden än just arbetslösheten.

Till Lars Werner vill jag säga att det i september i år faktiskt var 10 000 fler sysselsatta än i september i fjol. Men det innebär inte att vi är tillfreds med utvecklingen, att vi är nöjda – även om vi i en internationell jämförelse kan se att Sverige har klarat sig mycket bra när det gäller sysselsättningen. Det blev en uppgång av arbetslösheten under hösten, men fortfarande ligger den på 2 % i Sverige. I nästan alla jämförbara länder ligger arbetslösheten nu på mellan 5 och 8 %, dvs. tre–fyra gånger högre än här i Sverige.

Det som jag nu redovisat är också den bästa dementin på att den nya regeringen skulle föra högerpolitik. "Sysselsättningen främst" är verkligen inte något som man förbinder med högerpolitik. Samtidigt är det förvånande att så många regeringar med socialdemokratiskt inslag ute i Europa fortsätter att föra en i traditionell mening verkligt konservativ sysselsättningspolitik.

I den redovisning som jag har lämnat om regeringens åtgärder – arbetsmarknadspolitiken, konkreta insatser för att klara branscher där krisen är ett faktum – ligger också svaret på den fråga som Olof Palme ställde om vilken ekonomisk politik som regeringen vill föra för att vända utvecklingen till det bättre.

Det har naturligtvis inte heller undgått att förvåna, att den svenska socialdemokratin under sitt första år på decennier i opposition i så liten utsträckning velat medverka i kampen mot arbetslösheten. I stället har krafterna förötts på en ensidig och i grunden ganska ofruktbar kritik av nära nog alla de åtgärder som regeringen har vidtagit. Men det höga tonläget har inte kunnat maskera bristen på alternativ. Demonstrationer har för socialdemokraterna under detta år varit viktigare än konstruktivt tänkande.

När det gäller inflationsbekämpningen har vi i Sverige hittills klarat oss mindre bra, även om den ökade takten i prisstegringarna i första hand måste tillskrivas de åtgärder som måst vidtas för att på sikt få ner prisökningstakten: momshöjningen, justeringarna av valutakurserna osv. Jag kan bara försäkra att kampen mot inflationen kommer att vara ett rättesnöre för regeringen.

Det stora underskottet i utrikesaffärerna kvarstår också oförändrat och har t. o. m. fortfarande tendenser att växa. Vill man förenkla, kan man säga att vi hittills inte har betalt någonting av den större oljeräkning som oljekrisen förde med sig. Den ökade minuspost som vi har fått i bytesbalansen från 1973 fram till nu motsvarar ju ganska exakt höjningen av oljepriserna.

Därav kan man möjligen också utläsa att dagens kristendenser i industrivärlden är ett tecken på en mera varaktig omställning i världssamfundet. Med de högre priserna på olja, men också på kaffe och andra råvaror, har en del av de fattiga länderna ekonomiskt tagit ett steg närmare de rika. Samtidigt har andra fattiga länder, som nu är i stark industriell utveckling, alltmer börjat arbeta sig in på färdigvarumarknaderna i industrivärlden. Inte bara Japan, utan också andra länder i Sydostasien, upplevs nu som allt starkare konkurrenter av bl. a. svenska företag. Det är sannolikt en ändrad konkurrenssituation, som kommer att bestå. Utan att vi riktigt har tänkt på detta har det tagits steg på vägen mot en ny ekonomisk världsordning.

Det är en utveckling som vi alla officiellt starkt bejakar. Men då måste vi vara beredda att som enskilda individer eller som företrädare för olika grupper och nationer ta konsekvenserna av en sådan utveckling. När kaffepriserna ökar, stiger konsumentprisindex. Detta konsumentprisindex läggs då som grund för kompensationskrav. Men det finns naturligtvis inte något reellt utrymme för att tillgodose sådana kompensationskrav; produktionsresultaten i den svenska industrin eller i det svenska jordbruket förbättras ju inte genom att kaffepriserna stiger. Om kompensationskraven då genomförs, leder det i stället till att den allmänna prisnivån höjs ännu mer eller till att vi måste låna ännu mer pengar i utlandet för att kunna betala räkningen för importen.

Om det högre oljepriset, det högre kaffepriset och den nya konkurrensen blir någonting bestående – och det är jag övertygad om att vi måste räkna med – måste vi här i Sverige producera större mängd egna varor för att kunna betala samma mängd import som tidigare, och det måste vi kunna göra till konkurrenskraftiga priser. Inser vi inte det i tid, blir utlandsskulden en allt tyngre börda att bära för det svenska folkhushållet.

Herr talman! På samma sätt som tidigare år med hög inflation står det klart att arbetsmarknadens parter skulle ställas inför hart när olösliga problem, om inte skatteskalen för 1978 justerades med hänsyn till inflationens verkningar.

I det skatteförslag som riksdagen förelades i går har regeringen så långt

det varit möjligt försökt beakta de synpunkter som organisationerna har fört fram vid överläggningar med regeringen. Fullt ut har det inte varit möjligt att tillgodose alla krav – det förekommer naturligtvis i viss utsträckning motstridiga intressen. Jämfört med det utkast till skala för 1978 som låg till grund för överläggningarna har sänkningen gjorts något större, framför allt i de vanligaste inkomstlägena. Det innebär att de relativt sett största skattesänkningarna kommer att tillfalla inkomsttagarna i låga inkomstlägen och medelinkomstlägen. Dessa grupper får gott och väl kompensation för den skatteskärpning som inflationen kan väntas medföra under ett år. Inkomsttagare i högre inkomstskikt blir däremot inte fullt ut kompenserade för den skärpningen. De som på grund av kort arbetstid, dålig tillgång på arbete, handikapp eller andra orsaker har mycket låga inkomster får en förbättring genom höjningen av det ganska nyligen införda avdraget på slutskatten. Det höjs från 250 kr. till 400 kr. och kommer i fortsättningen också att kunna utnyttjas av pensionärer.

Därmed kommer det i praktiken inte att utgå statsskatt på årsinkomster under 15 000 kr. Pensionärer kommer att erhålla en skattereduktion ända upp till omkring 40 000 kr. i förhållande till inkomsttagare i aktiv ålder med samma inkomst.

Det kommer i fortsättningen inte att finnas samma möjligheter som tidigare att förbättra låginkomsttagarnas situation genom ändringar i den statliga beskattningen. En inkomsttagare med 30 000 kr. erlägger t. ex. numera inte mer än ett par procent av sin inkomst i statsskatt. Det innebär att inte ens ett fullständigt slopande av statsskatten i det inkomstläget skulle ge så förfärligt mycket. Därför måste man i ökad utsträckning söka sig andra vägar för att förbättra dessa människors ekonomiska villkor.

Vad jag nu har sagt innebär inte att låginkomsttagarna skulle vara utan skatteproblem. Tvärtom innebär kommunalskatten men också i viss utsträckning löneskatterna en tung börda i dessa inkomstlägen. Kommunalskatten tar ju i allmänhet så mycket som 28–29 % av inkomsten ända från första kronan efter det att grundavdraget är borträknat. Jämför man det med statsskatten på ca 2 % vid en inkomst på 30 000 kr., förstår man kanske bättre att skattelättnader för de lägsta inkomsttagarna i första hand måste gå över ändringar i den kommunala beskattningen. Kommunalskattens betydelse även i högre inkomstlägen framgår av att kommunalskatten numera är högre än statsskatten ända upp till en inkomst på ca 90 000 kr. Först därefter betalar man mer i inkomstskatt till staten än till kommun och landsting.

Nackdelen med skatteomläggningar av det slag som vi har haft praktiskt taget varje år under 1970-talet har bl. a. varit att de i praktiken inte gett utrymme för mer än ettåriga löneavtal. Därmed har behovet av ett automatiskt verkande system blivit allt påtagligare. Regeringen lägger nu fram förslag om ett sådant system med verkan från nästa år. Det är utformat så att man årligen skall justera skatteskalen med hänsyn

till penningvärdeförsämringen. Därvid kommer man dock att bortse från sådana ändringar i index som beror på eventuella momshöjningar, eftersom en sådan höjning annars skulle utlösa en automatisk kompensation i en annan del av skattesystemet.

Införandet av ett sådant här system fråntar naturligtvis inte regering och riksdag vare sig rätten eller skyldigheten att vid behov ändra den statliga beskattningen. Men man får med ett sådant system ett automatiskt verkande system i botten, som gör det möjligt för arbetsmarknadens parter att överblicka skatteutvecklingen under en längre period än ett år. Därutöver kan riksdagen när som helst gå in och göra de förändringar som bedöms angelägna av fördelningspolitiska eller andra skäl, t. ex. att man ökar omfattningen av samhällets verksamhet.

Automatiken påverkar däremot inte skattebördans fördelning mellan inkomsttagare i olika inkomstklasser, som man så ihärdigt försökt göra gällande från socialdemokratisk sida. Automatiken är i själva verket helt neutral i det avscendet. Däremot kan man naturligtvis formellt hävda att statskassan går miste om en viss inflationsvinst när man vidtar en sådan här åtgärd. Erfarenheten visar emellertid med all tydlighet att den "vinsten" under alla förhållanden måste föras tillbaka till skattebetalarna genom årliga skatteomläggningar för att det över huvud taget skall vara möjligt att komma fram till några uppgörelser om löneavtal.

Herr talman! Skatter och andra ekonomiska frågor pockar av naturliga skäl på det största intresset just nu. Men det innebär inte att vi får ge avkall på åtgärderna på andra viktiga ämnesområden, t. ex. miljöfrågorna.

Inte minst det som har hänt i Teckomatorp utgör i det fallet en varning. Händelserna där visar hur brottslig verksamhet – men också oförsiktig användning och slarv med gifter och kemikalier som används i dagligt bruk – kan utsätta en intet ont anande allmänhet och t. o. m. ett helt samhälle för direkt fara. Även om det som hänt i Teckomatorp förhoppningsvis skall vara en engångsföreteelse, måste det få bli en varning för framtiden. Det måste utgöra en uppmaning till myndigheter och beslutsfattare att göra kontrollen effektivare och få fram noggrannare föreskrifter. En sådan händelse bör emellertid också ha det goda med sig att vi alla blir mer miljömedvetna och uppmärksamma på riskerna med att försöka rubba naturens egna sammanhang. I just det aktuella fallet får heller ingen möda sparas för att förhindra framtida skadeverkningar.

Vi har i dag inte alltid de kunskaper och de politiska instrument som behövs för en sådan politik. För att få ett samlat grepp om dessa frågor tänker regeringen tillsätta en utredning på miljö- och naturresursområdet. Det är som vi ser det hög tid att ta ett rejält tag i miljöfrågorna, utvärdera den hittills förda miljöpolitiken och ta fram en samlad syn på de här problemen, så att man i fortsättningen kan förebygga miljöförstöring i stället för att som nu ofta behöva ta till brandkårsutryckningar. Avsikten är att både naturresursfrågorna och andra miljöfrågor skall ha en central roll i den utredningen; de hör intimt ihop. I framtiden måste de behandlas i ett sammanhang, om vi skall kunna komma till rätta med dem.

Den miljöförstöring som vi i dag bevittnar kan till en del förklaras med vårt resursslöseri. Vårt samhälles inriktning måste ändras från att förbruka till att bruka. Det är ett bra mål – men det kommer att ta tid innan vi når det. Det är också en utmaning, som vi är tvingade att anta och som innebär många svåra avvägningar mellan olika mål i dag och i en osäker framtid.

När vi ser framåt är det också nödvändigt att vi på ett helt annat sätt än hittills låter kravet på en långsiktig och ekologiskt riktig hushållning med våra naturresurser påverka samhällsutvecklingen. Förutsättningarna för att även kommande generationer skall få möjligheter till en god livsmiljö får på inga villkor växlas in mot kortsiktiga ekonomiska vinster. Utan detta krav kan i ett längre perspektiv heller inte viktiga samhällspolitiska mål som sysselsättning, levnadskostnadsutveckling m. m. uppfyllas. Detta gäller givetvis också i ett internationellt perspektiv.

Herr talman! Nyhetsförmedlingen från utlandet har de senaste veckorna dominerats av de internationella terrordåden och den sydafrikanska regeringens desperata försök att kväva alla ansatser till opposition mot apartheidregimen. Bägge fallen kan tas som exempel på att demokratiska värden alltid måste försvaras på ett aktivt sätt – t. o. m. i vår egen del av världen.

Möjligheterna att påverka utvecklingen i Sydafrika går i hög grad genom internationella påtryckningar. Här är Sverige aktivt genom insatserna i FN och genom de initiativ som vi själva har tagit för att begränsa investeringarna i Sydafrika. Den politiken gäller det nu att fullfölja med all kraft för att ge frihetssträvandena allt det stöd som vi kan ge.

Kampen mot terrorismen ställer i samma grad krav på internationell sammanhållning. Därför är det viktigt att exempelvis frågan om flygplanskapningarna nu kommer att tas upp i FN. Men det gäller också att övertala alla länder att inte stå till tjänst med en fristad för internationella förbrytare.

Erfarenheten har visat hur viktigt det är att inte i kritiska lägen ge efter för terroristers utpressning och hot. Den växande internationella terrorismen får å andra sidan inte tas till intäkt för främlingshat eller för att göra vårt samhälle mera slutet.

Den viktigaste försvarslinjen mot alla antidemokratiska tendenser och våldstendenser är trots allt att länder som Sverige och andra stater i Västeuropa försöker bevara det öppna samhällssystem som vi alla håller så högt.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Vi kan som bekant i dag se tillbaka på ett år och två veckors borgerlig regeringspolitik. Och ett år och två veckor av socialdemokratisk opposition.

Jag vill ingalunda förneka att vi under denna korta tid mött svårigheter. Problem som grundlagts sedan lång tid tillbaka har plötsligt blivit alltmer

kännbara för allt fler av vårt lands medborgare. Vi står i en ny industripolitisk situation. Betydelsefulla näringspolitiska och energipolitiska frågor kräver lösning. Nyttänkande och omvärdering blir nödvändigt i många hänseenden.

Krisföreteelserna har kommit att präglade tidningsrubriker och massmedia. Därigenom har det obestridliga faktum kommit i bakgrunden att en klar politisk kursomläggning ägt rum i vårt land. Den målmedvetna centraliseringspolitik som socialdemokraterna bedrivit sedan ett tiotal år tillbaka har hejdats. Det kollektivistiska tänkande som präglade den tidigare regeringspolitiken har brutits. Dess strävanden att styra och reglera med hjälp av en växande byråkratisk apparat har nu ersatts av en politik inriktad på att ställa den enskilda människan, hennes oberoende, valfrihet och individuella trygghet i centrum för samhällsarbetet.

Många uppfattar säkert begrepp av det här slaget som enbart vackra fraser. Vi betraktar dem som förpliktande. Vi ser som vår uppgift att låta dem präglade utformningen av regeringspolitiken i olika konkreta frågor.

Jag har under det gångna året mött väldigt många människor runt om i landet. Jag har kunnat registrera olikartade reaktioner inför den nya situation de nu befinner sig i: *Dels* oerhört stora förväntningar på att regeringsskiftet skulle leda till omvälvande och snabba reformer. *Dels* – något senare – en besvikelse över att så mycket av det gamla trots allt förblivit vid det gamla. Och *dels* slutligen en smärtsam överraskning över att ett folk, bland de rikaste i världen och vant att leva i stort sett obekymrat om omvärldens svårigheter, plötsligt kan finna sig i en ekonomisk kris.

De här reaktionerna är begripliga. Inte minst med tanke på de stora förväntningarna. Men samhällsarbete är komplicerat. Förändringar tar tid. Politiskt reformarbete kräver inte bara djärvhet och initiativkraft. Utan också uthållighet och tålamod. Inte minst i ett samhälle som vårt, med en offentlig sektor mer omfattande än i något annat fritt land och med regleringsmekanismer mer djupgående än annorstädes. Att vända en sådan statsskuta tar tid. Och ju besvärligare farvatten skutan manövrerar i, ju hårdare stormar som möter, desto svårare blir kursomläggningen.

Detta har människorna i vårt land börjat förstå. Detta är det *nya* i den reaktion jag *i dag* möter ute i landet. *Å ena sidan* en växande insikt om våra problem och också om orsakerna till dem. *Å andra sidan* en ökande förståelse för vad som nu krävs för att komma till rätta med svårigheterna. Och *samtidigt* ett allt starkare förtroende för den nya regeringens strävanden att utan kortsiktiga partitaktiska spekulationer klara av de här väldiga svårigheterna.

Att den socialdemokratiska oppositionen under detta år och dessa två veckor haft ännu större svårigheter att växa in i sin nya roll är obestridligt. Därom vittnar – om inte annat – den debatt som just i dag förs i pressen. Det är begripligt att omställningen från långvarigt regeringsinnehav till

plötslig oppositionsroll måste ha varit smärtsam. Men det är obegripligt att detta skulle ha behövt leda till en så stor osäkerhet, sådan ryckighet, så mycket famlande och allmän planlöshet som kännetecknat partiets handlande under detta mycket viktiga år. Detta är, herr talman, utomordentligt beklagligt. Inte för vår skull, utan för landets skull och för dess ekonomi. Och på sikt, tror jag, också för socialdemokraterna – det demokratiska Sveriges största parti – att på detta sätt ha svikit sitt politiska ansvar.

Vi har alla – över partigränserna – ett gemensamt ansvar för vårt folkhushålls ekonomi och för att sådana åtgärder tillgrips som botar och inte förvärrar det ekonomiska sjukdomstillstånd som vi befinner oss i.

Mot den bakgrunden, herr talman, vill jag ägna återstoden av det här anförandet till att i korthet belysa Sveriges ekonomisk-politiska situation. Vi kommer visserligen att om en dryg månad få en mer ingående debatt om den ekonomiska politiken. Då har oppositionen redovisat sina alternativ, hoppas jag i varje fall, till den proposition om inriktningen av den ekonomiska politiken, som regeringen nu lagt på riksdagens bord. Men det finns skäl att redan i dag beröra de perspektiv som tecknar sig i den propositionen.

Socialdemokraterna gjorde som bekant omedelbart efter valet gällande, att den nya regeringen övertog en problemfri och stark samhällsekonomi. I dag, ett år efteråt, har vi hört herr Palme här i kammaren medge att det fanns problem – men då förnekade han det. I själva verket ägde valet rum mitt uppe i en svår valutakris. Redan under augusti och september månader förra året – alltså före valet – förlorade den svenska valutareserven miljardbelopp. En tredjedel av valutareserven rann ut ur landet. En av den nya regeringens allra första uppgifter blev att ta itu med valutautflödet, som bottnade i att utlandet inte alls godtog den gamla regeringens påståenden om vår ekonomis styrka.

Sedan kom krisrapporterna med täta mellanrum. Redan innan regeringen ens hunnit bildas fick vi de första. De gällde järn- och stålindustrin, och inte minst NJA, som var i omedelbart behov av en dryg miljard kronor för att kunna överleva. Nära nog på löpande band redovisades sedan överhängande problem inom varvsindustrin, rederinäringen, gruvorna, tekoindustrin, skoindustrin och den manuella glasindustrin. Är den här uppräknningen en svartmålning, herr Palme? Är det fel att påminna om detta? Skulle vi ha låtsats som om det inte förhöll sig på det här sättet? Vad skulle folk som jobbade i de här industrierna ha sagt om vi gått ut och predikat att allt bara var bra, om vi underlåtit att tala om sanningen för folk? Hur skulle vi då ha kunnat få underlag för de åtgärder vi vidtog?

För en tid sedan offentliggjordes en SIFO-undersökning om orsakerna till krisen. 59 % av de tillfrågade angav det internationella konjunkturläget, 58 % det svenska kostnadsläget. Att – som socialdemokraterna påstått – allt skulle bero på den nya regeringen, trodde bara 10 %.

Sveriges folk har alltså – i motsats till socialdemokraterna – klart för

sig att den viktigaste orsaken till det besvärliga ekonomiska läget är den kostnadskris som orsakades av de under 1975 och 1976 ökande arbetskraftskostnaderna. Herr Palme lägger fortfarande hela skulden på utlandet. Men till följd av de stigande kostnaderna ökade vår export långsammare än andra länders. Världshandeln ökade trots allt förra året med 12 %, herr Palme! Vi förlorade marknadsandelar på både export- och hemmamarknaden. Det krävs stora ansträngningar för att återvinna vad vi tappat.

”Det finns överväldigande dokumentation att snedvridningen av pris- och kostnadsrelationen – vid fast D-markskurs – har varit orsaken till att exporten starkt släpat efter och att Sverige förlorat marknadsandelar.” Uttalandet är professor Erik Lundbergs. Den ekonomisk-politiska debatten har, fortsätter han, ”nått en bottenivå i Sverige”, när oppositionen och ekonomer inom LO och TCO inte vill acceptera denna förklaring. En bottenivå, herr Palme!

Ända sedan 1974 har vår ekonomiska politik varit inriktad på att överbrygga den internationella lågkonjunktur som följde i de fyrdubblade oljeprisernas spår. Denna politik var delvis framgångsrik. Sverige kunde hålla den öppna arbetslösheten på lägre nivå än flertalet jämförbara länder. Men överbrygningspolitiken har – också i förening framför allt med kostnadsutvecklingen under 1975 och 1976 – *skapat* svåra problem. De har främst kommit till synes i ett växande underskott i handels- och bytesbalansen och i ett däremot svarande behov av upplåning utomlands. Ju längre en mer markerad uppgång i världskonjunkturen låtit vänta på sig, desto mer har svårigheterna skärpts.

Även i år har konjunkturutvecklingen blivit en besvikelse. Tillväxten inom OECD-området tycks komma att stanna vid knappt 4 %. Den förstärkning i konjunkturförloppet som vi hoppades på i våras har inte kommit till stånd. Inte heller för 1978 bör man enligt konjunkturinstitutet räkna med någon tydlig uppgång, även om läget förväntas bli bättre under loppet av 1978.

För ca ett år sedan blev Kjell-Olof Feldt tillfrågad om vad som skulle hända, om konjunkturutvecklingen inte skulle motsvara den dåvarande socialdemokratiska regeringens förväntningar hösten 1976. ”Det vore verkligen allvarligt”, blev svaret. ”Men”, tillade han, ”detta kommer inte att inträffa.” Men det ”allvarliga” inträffade som bekant. Och det är i den allvarliga verkligheten som den nya regeringen haft att utforma sin ekonomiska politik.

Massiva insatser har gjorts på arbetsmarknadspolitikens och industripolitikens områden. Under året har i genomsnitt 160 000 personer, närmare 4 % av arbetskraften, fått sysselsättning genom olika åtgärder. I slutet av januari presenterades ett sysselsättningspaket på 1,5 miljarder kronor. I juni fattades beslut om förlängning av det programmet. I början av denna månad togs ett nytt arbetsmarknadsprogram för vintern och våren 1978 på sammanlagt ca 2 miljarder kronor.

På motsvarande sätt har insatser gjorts på näringspolitikens område

för att stödja företag som har möjligheter att leva vidare och för att hindra friställning av arbetskraft i branscher som hamnat i akuta kris-situationer. Det har gällt bl. a. stålindustrin, varv, sjöfart, tekoindustrin och den manuella glasindustrin. Nu väntar järn- och specialstålbranscherna på stöd. Nästa månad framläggs förslag rörande den mindre företagsamheten. Redan beslutade näringspolitiska insatser uppgår till nära 7 miljarder kronor. I lån och garantier överstiger insatserna 10 miljarder. Därmed har det varit möjligt att hålla arbetslösheten på en betydligt lägre nivå än under åren 1971–1973, då vi också var inne i en lågkonjunktur – om än mindre djup och besvärande än den nuvarande.

Regeringspolitiken har dessutom inriktats på att mildra effekterna av arbetskraftskostnadsstegringen under 1975 och 1976, att förstärka den svenska exportindustrins och den importkonkurrerande industrins internationella konkurrensförmåga samt att begränsa den fortsatta kostnadsutvecklingen. Låt mig erinra om följande åtgärder.

1. Förra höstens avskaffande av vissa oformligheter i beskattningen av mindre företag.

2. Förra höstens skatteomläggning för 1977, syftande till att underlätta avtal på arbetsmarknaden inom ramen för det samhällsekonomiska utrymmet.

3. Begränsningen till hälften av den höjning av socialförsäkringsavgifterna som socialdemokraterna föreslagit för att finansiera skatteomläggningen.

4. Förslag i höst om halvering av den allmänna arbetsgivaravgiften fr. o. m. nästa år och om en total avveckling inom inre stödområdet samt senare om löneskattens totala avskaffande.

5. Förslag i går om ännu en skatteomläggning avseende 1978 samt om indexreglerade skatteskalor, med samma motiv som förra året – att underlätta avtal inom det utomordentligt begränsade utrymme för löneökningar som finns i år.

6. Förslag senare i höst om lättnader i kapitalbeskattningen för familjeföretag.

Vi har inte gjort detta för företagarnas eller företagens skull utan för alla de människors skull som har sin försörjning i dessa företag – och för landets skull, för vårt välstånds skull. Men Olof Palme talade nyss om splittring och orättvisor mellan grupper i samhället.

En nödvändig beståndsdel i regeringens stabiliseringspolitik har varit nedskrivningen av den svenska kronan och beslutet att lämna den s. k. valutaormen. Den effektiva justeringen av kronans värde uppgår till 15 %. Det innebär en betydande inhämtning av den förlust i konkurrenskraft som Sverige ådrog sig under 1975 och 1976 och möjliggör en mer optimistisk exportprognos för 1978 än vad som annars varit möjligt.

När Sverige gick in i ormsamarbetet 1973 skedde det utan att den dåvarande regeringen öppet klarlade följderna för vårt vidkommande av anknytningen till D-marken. Det borde ju ha framstått som självklart, att detta slags valutasamarbete måste förutsätta att Sverige förde en med

Västtyskland parallell ekonomisk politik. Så blev inte fallet. Sverige be-
drev i stället en klart avvikande politik. Undan för undan försämrades
våra kostnadsrelationer till Västtyskland. När den tyska marken fort-
löpande uppvärderades gentemot utomstående valutor – bl. a. dollarn
– följde den svenska kronan med upp. Vår konkurrenskraft försämrades
och vi tvingades devalvera.

Den fråga regeringen hade att ställa sig i somras var, om ett fortsatt
valutapolitiskt samarbete med bl. a. Västtyskland var möjligt eller lämp-
ligt med hänsyn till våra egna nationella intressen. Vi fann att så icke
var fallet. Valet stod mellan att antingen bli tvungna att föra en med
den västtyska snarlik, mycket restriktiv ekonomisk politik – något som
ansågs oförenligt med våra sysselsättningspolitiska strävanden – eller att
räkna med återkommande växelkursjusteringar inom ramen för ormsam-
arbetet. I det senare fallet skulle tilltron till både samarbetet inom ormen
och den svenska ekonomin ha försvagats. Regeringen beslöt därför att
Sverige skulle lämna ormen.

Om Sverige genom interna ekonomiskt-politiska åtgärder kan hålla
tillbaka pris- och kostnadsutvecklingen mer än genomsnittet av övriga
industriländer skapas emellertid möjligheter för en framtida uppvärdering
av den svenska kronan. I ett sådant läge blir det naturligt för oss att
medverka i ett västeuropeiskt samarbete. Detta har regeringen klart de-
klarerat.

Var socialdemokraterna själva står då det gäller valutapolitiken är oklart
– lika oklart och lika motsägande som det mesta som präglar deras politik.
Jag vill därför till dem ställa följande frågor:

Tror socialdemokraterna att den svenska industrin skulle ha haft bättre
möjligheter att finna avsättning för sina produkter och att ge syssel-
sättning här i Sverige, om den svenska kronan i dag legat nära 20 %
högre i förhållande till D-marken än den gör efter regeringens åtgärder?
Eller rakt på sak: Var devalveringen felaktig eller var den det inte? Skulle
vi ha bibehållit samma kronkurs som tidigare?

Tror ni att vår industris möjligheter att hävda sig skulle ha varit bättre,
om socialförsäkringsavgifterna – som socialdemokraterna velat – i dag
 varit 1,5 % högre?

Tror ni att bytesbalansen och sysselsättningsmöjligheterna skulle ha
 varit bättre, om den allmänna arbetsgivaravgiften fr. o. m. nästa år skulle
 vara 2 % högre än vad regeringen föreslår och 4 % högre inom det inre
 stödområdet?

Jag väntar svar. Jag skulle också gärna vilja ha en beskrivning av
 de mekanismer som skulle göra det möjligt för Sverige att ha bättre
 konkurrensförutsättningar i ett ännu högre kostnadsläge än det vi har
 i dag.

Herr talman! Inte något enda land kan år efter år leva med växande
 underskott i sina bytesförhållanden med omvärlden och täcka bristen
 på eget totalt sparande genom en växande upplåning utomlands. Den
 situation som vi nu befinner oss i – som bl. a. kännetecknas av att vi

med utländska lån finansierar vår u-hjälp, våra turistresor och räntorna på tidigare lån – ställer utomordentligt stora krav på vårt näringsliv. Det kommer att bero på vår export- och utlandskonkurrerande industris produktionsförmåga, produktivitet och konkurrenskraft över huvud taget, om vi skall komma till rätta med våra ökande balansproblem. Vi måste därför satsa på industrisektorn. Att vi inte kan konsumera oss ur krisen borde vid det här laget vara klart för alla.

Det är mot den här bakgrunden oroande att investeringsutvecklingen är så svag som den är. Industriinvesteringarna kommer under året att minska med över 13 % och nästa år troligen med ytterligare 11 %. Detta har ett direkt samband med dagens överkapacitet i produktionsresurser och lager, med minskande orderstockar och svag orderingång samt med lägre lönsamhet än någonsin tidigare.

För att stimulera näringslivets investeringar har regeringen bestämt sig för att helt frisläppa investeringsfonderna för konjunkturtjämnning för byggnads- och maskininvesteringar i hela landet. De får nu tas i anspråk även för åtgärder på marknadsföringens område. Företagen medges också rätt att utnyttja ett tioprocentigt investeringsbidrag och att använda investeringsfondsmedlen till 100 %.

Trots nedskrivningen av kronans värde kommer enligt konjunkturinstitutet den volymmässiga exportuppgången under 1977 att stanna vid 0,2 %. Siffran är inte något mått på devalveringens effektivitet. Det tar tid innan en devalvering får effekt i volymutveckling och bytesbalansförstärkning.

Importutvecklingen har pressats ner väsentligt – konjunkturinstitutet räknar med en minskning för 1977 på 1,3 %. Därigenom har en ytterligare försvagning av bytesbalansen kunnat begränsas.

För 1977 beräknas bytesbalansunderskottet uppgå till hela 18 miljarder kronor – en alltför hög siffra. Jag vill emellertid understryka den genuina osäkerhet som vidlåder denna siffra. Den internationella konjunkturutvecklingen kan bli mer gynnsam än vad konjunkturinstitutet tror. Devalveringen kan få ett snabbare genomslag än vad kalkylerna förutsätter. En viss förbättring av bytesbalansen under 1978 är enligt min mening trolig.

De stabiliseringspolitiska åtgärderna har givetvis påverkat priserna här hemma, och detta är oundvikligt. Vårens mervärdeskattchöjning syftade ju till att styra över resurser från konsumtion till produktion och från import- till exportsidan. De fick givetvis genomslag på konsumentprisindex. Också nedjusteringen av kronan får sådana konsekvenser. I själva verket är just detta avsikten – att göra den inhemska produktionen prismissigt mer konkurrenskraftig i förhållande till importen.

Konjunkturinstitutet beräknar nu prisuppgången under loppet av 1977 till 13 %. Detta är en oacceptabel prisstegring på sikt. Jag har många gånger stått här i talarstolen och anklagat den förra regeringen för att ägna prisfrågorna alltför litet intresse under de tre år då prisstegringen var 10 % varje år. Inflationen är ett samhällsont, som med alla krafter

måste bekämpas. Jag har inte ändrat uppfattning därför att jag har bytt jobb.

Det bör ändå observeras, att dagens prisstegringar är en följd av den ekonomiska politik som förts mellan 1973 och 1976 – eftersläpande konsekvenser. Världens i särklass högsta marginalskatter samt de lönekostnader som då släpptes fram och de arbetsgivaravgifter som lades ovanpå löneökningarna, påverkar alltjämt vår prisutveckling.

När arbetskraftskostnaderna ökar med mer än 40 % *samtidigt* som industriproduktionen minskar och produktivitetstakten sjunker, då kan prisnivån inte förbli opåverkad. Detta är så självklart att det inte skulle behöva sägas.

Ovanpå de prisökningar som har sin rot i det förflutna kommer nu effekterna av de åtgärder som den nya regeringen helt enkelt tvingats vidta för att stärka vår försvagade konkurrensförmåga. Om dessa effekter frånräknas, då har inflationen varit lägre i år än förra året. Prisstegringen uppgick då under de första nio månaderna i år till 5,4 %. Motsvarande siffra var förra året 6,1 %, dvs. 0,7 procentenheter mer.

Denna förklaring är naturligtvis till ringa tröst för den som finner att pengarna inte räcker till. För honom eller henne är orsaken till prisstegringarna likgiltiga. Men för vår bedömning av framtiden – en bedömning som även herr Palme borde kosta på sig att göra – är likväl en sådan analys hoppingsivande. Vi bör kunna dämpa inflationstakten. Konjunkturinstitutet räknar nu med en uppgång i konsumentprisindex under nästa år på 8 %. Siffran kan komma att bli lägre.

Ett nästan avgörande villkor för dessa beräkningar är att lönekostnadsutvecklingen håller sig inom de marginaler som samhällsekonomin medger. Stora kostnadsökningar är redan in-tecknade för nästa år – trots sänkningen av den allmänna arbetsgivaravgiften. De sammanhänger med årets avtal och med införandet av den femte semesterveckan.

De nya skatteskalor som regeringen nu framlagt syftar till att underlätta för parterna på arbetsmarknaden att nå ett avtal inom de ramar som det samhällsekonomiska utrymmet uppställer. Syftet är också att förhindra att inflationen automatiskt höjer medborgarnas skatt. I förhållande till vad som annars skulle inträffa ger förslaget alla grupper lägre skatt år 1978. Samtidigt indexregleras de nya skatteskalorna.

Herr talman! Det gångna året har varit besvärligt för oss alla. Prisstegringarna har varit stora. Trots skattesänkningar och löneökningar har stora grupper fått en viss standardförsämring. Den privata konsumtionen har varit i stort sett oförändrad jämfört med 1976. Det innebär att våra pensionärer fått en viss förbättring och de aktiva åldersgrupperna en viss försämring. Inte heller för nästa år kan någon standardökning utlovas. Konjunkturinstitutet räknar med en minskning av den privata konsumtionen med 0,3 %.

I herr Palmes s. k. Metall-tal och det anförande han höll här nyss, får vi veta att allting i år skulle ha varit mycket, mycket bättre, om socialdemokraterna fått behålla regeringsmakten. Men vad vi inte får

veta, det är hur detta skulle ha gått till. Eller med vilken annorlunda politik socialdemokraterna skulle ha kunnat förverkliga allt det goda som de nu – i efterhand – vågar lova vårt lands medborgare.

Går vi till källorna, bl. a. socialdemokraternas alternativ till regeringens finansplan i januari, kan vi konstatera att deras recept då var en "stram" ekonomisk politik. "Stram" innebär ju inte precis att folk får det bättre. Ordinationen motiverades med att den internationella konjunkturen redan vid årsskiftet var definitivt på väg uppåt. Man räknade med betydligt ökad export och växande företagsvinster. Därmed skulle ekvationen gå ihop.

I juni, ett par månader senare, var socialdemokraterna mogna att skjuta på åtstramningen till den 1 januari nästa år. Då skulle konjunkturförbättringen med säkerhet infinna sig och rädda Sverige. Under mellantiden tog de avstånd från regeringens momshöjning, som genomfördes för att strama åt ekonomin, för att minska importtrycket samt för att stärka exportansträngningarna. Och nu tar de tydligen – jag har inte fått svar på den frågan ännu – avstånd från devalveringen liksom också från löneskattesänkningen, allt åtgärder vidtagna för att stärka företagets konkurrenskraft. Ingenting – inte ett dugg – av detta går ihop. Det är politiskt-taktisk hackmat för hela slanten.

Herr talman! Regeringen kan inte utlova några lysande tider för 1978. Men jag tror att vi ändå kommer att kunna iakttä tecken till en successiv förbättring för den svenska ekonomin. Även om mer påtagliga bevis och siffror saknas, tycker jag mig kunna iakttä en vändning åt rätt håll utomlands. Bytesbalansen kommer fortfarande att vara besvärande negativ. Men de volymmässiga relationerna mellan export och import kommer att vara mera tillfredsställande. Minskningen i totalproduktionen torde förbytas i en uppgång. Läget på arbetsmarknaden borde mot slutet av 1978 förbättras och stabiliseras. Krisstämningen inom näringslivet torde komma att minska. Prisutvecklingen blir mera gynnsam. Vi kommer att bli varse att vi passerat botten och är på väg uppåt.

Arbetsmarknadsministern PER AHLMARK:

Herr talman! Vi har de här veckorna bevittnat hur våld och terror använts i en skoningslös kamp mot demokrati och människovärde.

I Sydafrika tillgriper de styrande rasisterna ett alltmer ohöjlt förtryck för att söka bevara sina privilegier. Också kristna och andra ledare som förespråkade icke-våld mördas eller sätts i fängelse. Arrogant avvisar apartheidregimen tanken att människor har lika värde, oavsett hudfärg.

I Västtyskland söker små terrorgrupper skaka demokratin med skräck och våld, kidnappning och mord. De kan inte ens själva tro att de skall kunna övertyga det västtyska folket om att de med terrorn som redskap kan skapa ett bättre samhälle. Vad de möjligen hoppas är att kunna provocera till våld också från demokratins företrädare.

I båda fallen är våldet ett uttryck för politisk svaghet.

Rasistregimen i Sydafrika skulle falla sönder i samma ögonblick den

gav alla landets medborgare rätten att säga sin mening i fria val, med allmän och lika rösträtt. Den representerar bara en liten minoritet, förblindad av rastänkande. Det förtryck vi nu ser i Sydafrika måste bli en signal till den övriga världen att skärpa kampen mot rasförtrycket. Vi måste i praktisk handling göra klart att varje vägran att ge upp apartheidpolitiken kommer att direkt drabba rasisterna själva och deras ekonomi.

Terrorgrupperna i Västtyskland skulle i val få stöd för sin förvidna samhällssyn av en försvinnande liten del av landets befolkning. Det är just därför de tillgriper våld i stället för argument, slår besinningslöst i stället för att gå ut i öppen debatt för att övertyga människor. Rättsstaten står inför den svåra avvägningen att med fasthet försvara sig mot de här grupperna och samtidigt vägra falla för frestelsen att göra det öppna samhället mera slutet. Först om demokratin av rädsla för terrorismen skulle börja tumma på demokratis principer, har Baader–Meinhof-gruppen vunnit en framgång.

Den svenska hållningen är klar. Vi stödjer frihetsrörelserna i södra Afrika därför att de vill fälla en diktatur. Vi hoppas intensivt på framgång för regeringen i Västtyskland därför att den vill försvara en demokrati. Apartheid i Afrika och terrorismen i Europa är samma andas barn: föraktet för frihet och folkstyrelse, försöken att med våld bevara eller förstöra det man inte kan uppnå genom stöd från människorna själva.

Så över till den svenska debatten. 1970-talets diskussion har på ett nyttigt sätt skärpt vår uppmärksamhet på krav som tidigare ofta nonchalerades: en god miljö, ett mänskligare arbetsliv och att fler skall vara med och fatta beslut närmare de berörda människorna.

Men det har samtidigt funnits och finns inslag i debatten som är mer ofruktbara. Ett sådant är en överdriven misstänksamhet mot vetenskap och teknik. Ett annat är föreställningen att våra problem skulle lösas bättre om våra ekonomiska resurser inte längre ökade.

Under 1950- och 1960-talen fanns en kanske alltför optimistisk syn på vad vetenskap och teknisk utveckling kunde ge för framtiden. Den moderna teknologin hyllades i alla tonarter som en källa för framtida välstånd. Men mot den synen kom en reaktion, och som så många gånger förr slog optimismen över i sin motsats: en allmän misstänksamhet mot vetenskap och teknik och ibland t. o. m. en ovilja att analysera samhällsproblemen i mer förnuftsbestämda banor.

Den tendensen är farlig. Den står i skarp motsatsställning till en bärande liberal idé: uppfattningen att samhället kan bli bättre genom gemensamma insatser, att människorna kan förbättra sina livsvillkor genom ett handlande grundat på fördjupad kunskap och vilja att ta vetenskap och teknik i den sociala nyttans tjänst.

Miljöproblemen, som brukar användas som exempel på teknikens härjningar, ger utmärkta exempel på kunskapens betydelse. Många miljöproblem har skapats genom okunnighet och dålig teknik – det är genom ökad kunskap och förbättrad teknik som de kan lösas eller bemästras.

Arbetslivets utveckling visar vad det handlar om. Genom löntagarnas medbestämmande i arbetslivet, genom skärpta lagar och krav, skapar man förutsättningar för att steg för steg göra arbetslivet mänskligare och mer stimulerande. Men då krävs också vilja och förmåga till vetenskapliga satsningar, till förändringar i produktionsprocesser. Bara ett samhälle som vårdar och utvecklar sin vetenskapliga och tekniska förmåga kan klara framtidsproblemen.

Också i fråga om synen på betydelsen av att våra samlade resurser växer kom en reaktion som riskerat att föra vilse. Många debattörer har hävdats att ekonomisk tillväxt inte är så viktig eller t. o. m. skadlig. De senaste årens praktiska erfarenheter i Sverige liksom i andra länder visar klarare än någon teoretisk diskussion hur fel den tanken är.

Under de sju år som hittills gått av 70-talet har bruttonationalprodukten inte ökat mer än vad vi brukade klara på två år under 1960-talet.

Industriproduktionen ökar inte sedan ett par tre år. Investeringarna har minskat, och oroande rapporter från industrin är ständiga följeslagare för oss alla.

Den uteblivna tillväxten har inte gjort det lättare att motverka stress och konkurrensanda och skydda de sämst ställda, som en del trott. Tvärtom: när det blir svårigheter i ekonomin tvingar sig strukturrationaliseringar fram mycket snabbare än vad som annars skulle bli fallet. Det ökar känslan av tryck och oro för människorna.

När ekonomin expanderar får vi däremot en chans att klara omställningar utan arbetslöshet. Och arbetslöshet går i regel ut över de sämst ställda: de med dålig yrkesutbildning, de nya på arbetsmarknaden, framför allt ungdomarna, äldre som får svårt att hitta ett nytt jobb om de blir utan det de tidigare hade, de som bor i områden där sviktande branscher dominerar sysselsättningen.

Dessutom: med liten tillväxt får vi mindre resurser för reformer. Regeringen har nu inlett ett budgetarbete som blir mycket tufft, därför att redan beslutade utgifter och automatiska utgiftsstegringar ger många miljarder i underskott på budgeten 1978/79. Om man satsar på de mest utsatta grupperna – de äldre, de sjuka och omsorgen om barnen – så kan man aldrig komma ifrån att i ett hårt budgetklimat tvingas man skjuta upp andra angelägna reformer.

En ekonomi som inte utvecklas gör också avtalsrörelsen mera besvärlig. Lika många som förr skall dela på mycket mindre av nya resurser. Det blir en hård kamp om en kaka som inte växer eller växer långsamt. Det minskar ofta utrymmet för satsningar på vissa grupper eftersom följden kan bli minskningar i reallön för andra grupper.

På alla håll bevakar man då mycket mera noga egna tillgångar än när en ökning av resurserna ger mer av handlingsfrihet. Det blir svårare att få människor att ställa upp på insatser för dem som har det kärt i ett samhälle med liten tillväxt. Och det kan lätt breda ut sig någon sorts syndabockstänkande i samhället – man skyller helt felaktiga ekonomiska svårigheter på invandrare eller på andra grupper eller på att

u-länderna säljer för billiga varor.

Vi ser nu också tydligare än förr att tillväxt handlar om resurser för viktiga ändamål. Med expansion i ekonomin får vi betydligt större möjligheter att tillgodose angelägna krav som daghem, vård och miljöskydd. Också den privata konsumtionen upplevs av de flesta som viktig för välfärden. Man får nog leta länge bland inkomsttagare i vanliga lönelägen och bland barnfamiljerna för att hitta några som tror att det bara är en del "onödiga prylar" som man behöver dra in på när ekonomin gör det nödvändigt att strama åt. Det blir i stället svårare att orka med viktiga delar av den egna konsumtionen: en hygglig matstandard, bra kläder, en trevlig bostad, någon resa och annat sådant.

Inte heller tesen att mindre tillväxt skulle vara bra för u-länderna har visat sig hålla. När vi måste dra ner på importen går det också ut över u-ländernas exportmöjligheter. Och det blir svårare att få opinionsstöd för u-landsbistånd i ett läge där hundratusentals människor i Sverige får kämpa hårt för att klara samma standard som de hade förra året.

Vi bör alla ta vara på den lärdom som 1970-talet gett oss. Ökade ekonomiska resurser är en nödvändig förutsättning för att vi framgångsrikt och på lång sikt skall kunna möta angelägna behov. Därför är det nu så ofantligt viktigt att ge vårt näringsliv förutsättningar att utvecklas, att få ny fart i svensk ekonomi. Därför måste vi också ärligt konstatera, att den uteblivna tillväxten gör de politiska avvägningarna i t. ex. fördelningspolitiken både mycket svårare och mycket viktigare.

Jag skall inte nu fördjupa mig i *orsakerna* till de svårigheter som drabbat svensk ekonomi. En helt avgörande förklaring är den som Olof Palme angav i en klarsynt del av sitt tal på Metallkongressen. Jag citerar:

"Vi satsade gemensamt på expansiv politik för att värna sysselsättningen och därmed söka övervintra under den internationella lågkonjunkturen. Vi räknade allmänt med att den uppgång som begynte under första halvåret 1976 skulle fortsätta under 1976 och 1977. Vi fick inte den uppgång som alla räknade med. Det var en svår missräkning. Det har ställt den borgerliga regeringen inför en rad problem som också vi hade drabbats av."

Så har företagen nu tvingats att dra ner produktionen för att kunna börja minska de väldiga lagren i stället för att som tänkt var kunna *både* öka produktionen och sälja av överlagren till goda priser. Den förändrade lagersituationen förklarar hela den nedgång i bruttonationalprodukten som konjunkturinstitutet förutser för i år.

Men till det som Olof Palme anförde på Metallkongressen måste vi också lägga kostnadsökningen på våra varor, som hindrat Sverige från att få rimlig del i den uppgång som trots allt skett på våra viktigaste exportmarknader. Att konstatera att kostnadsproblemet föreligger är självfallet inte att rikta någon speciell anklagelse mot just löntagarna. I en som det visade sig falsk optimism 1974–1975 lockades alla – löntagare, arbetsgivare, politiker – att på olika vägar överanstränga samhällsekonomin och höja kostnaderna utöver vad det fanns underlag för.

Avgörande nu är hur vi möter de svårigheter som svensk ekonomi befinner sig i. Två frågor är då helt centrala:

1. Hur skall vi kunna stärka konkurrenskraften för det svenska näringslivet?

2. Vilken avvägning skall vi göra mellan olika, angelägna anspråk i ett läge utan betydande ekonomisk tillväxt?

Regeringen har redovisat en klar hållning i de här båda grundläggande frågorna.

Konkurrenskraften stärker vi framför allt genom att se till att svensk industri kan få arbeta med en kostnadsutveckling som inte rusar ifrån kostnadsökningarna i andra länder. Regeringen har sedan hösten 1976 skrivit ner kronan med sammanlagt effektivt ungefär 15 %. Det skall lägga grunden för expansion längre fram, liksom den socialdemokratiska devalveringen 1949 på omkring 30 % lade grunden för 1950-talets utveckling.

Vi lämnar knytningen till den tyska D-marken. På så vis får regeringen möjlighet att föra en mer ambitiös sysselsättningspolitik än Västtyskland, utan att det slår så hårt mot vår konkurrensförmåga på världsmarknaden. Vi avvecklar också den allmänna arbetsgivaravgiften och stoppar på så sätt utvecklingen mot ständigt ökade skatter och avgifter på arbetskraften. Det ger i sin tur bättre förutsättningar för att klara lugna avtalsrörelser. Till det bidrar också reformeringen av vårt skattesystem, med lägre marginalskatt i vanliga inkomstlägen och inflationsskydd.

Många andra åtgärder måste till – stora insatser i branscher med alldeles speciella problem, som teko, varven och stålindustrin, stöd till forskning och utveckling, bättre villkor för mindre företag, hjälp med exportsatsningar m. m. Men vad vi gör för att återställa Sveriges kostnadsläge ger den nödvändiga grunden för att andra insatser skall bli framgångsrika och för att sysselsättningen skall tryggas.

Också i fördelningsfrågan har regeringen klargjort sin syn. När tillväxten uteblir väljer vi att i första hand värna om dem som är hårdast utsatta: dels de som är eller riskerar att bli arbetslösa, dels de grupper – särskilt äldre och barn – som är mest beroende av sociala insatser från stat och kommun.

Planen på 100 000 nya daghemsplatser under fem år skall fullföljas, därför att bristen på god barnomsorg hotar barnens trygghet, fyller föräldrarnas vardag med slit och oro och försvårar jämställdheten mellan kvinnor och män.

Insatserna för de äldre i bl. a. vården måste ökas, därför att en växande andel äldre människor i vårt land har rätt att begära att det finns god vård och mänsklig kontakt när de så behöver.

Jag skall inte dölja att det här vägvalet leder till mindre utrymme för de redan yrkesverksamma i trygga jobb. Det är en ofrånkomlig följd av en medveten solidaritetspolitik.

Att klara sysselsättningen har hela tiden varit ett övergripande mål för regeringen. Och jag instämmer i statsministerns konstaterande att

det är motsatsen till högerpolitik. De yttre hoten mot full sysselsättning har varit större än kanske någon gång tidigare under efterkrigstiden. Svag internationell konjunktur i oljekrisens kölvatten, svåra branschkriser och snabba kostnadsökningar har lett till mycket stora påfrestningar. Den moderna svenska arbetsmarknadspolitiken har ställts på sitt hittills svåraste prov.

Vi har inte tvekat att använda de instrument vi har till vårt förfogande och hitta de nya redskap som krävts. Det har också gett goda resultat. Sysselsättningsläget hade varit dramatiskt mycket allvarligare utan de omfattande arbetsmarknadspolitiska insatser som regeringen satt in. Antalet sysselsatta i Sverige är, som Thorbjörn Fälldin sade, högre än någonsin, och arbetslösheten är från internationell synpunkt utomordentligt låg.

Ungefär 4 % av arbetskraften får jobb eller utbildning genom arbetsmarknadspolitiken. Under en "normal" månad får ungefär 30 000 personer sysselsättning genom beredskapsarbeten – i kommuner, stat eller företag. 70 000–90 000 befinner sig i arbetsmarknadsutbildning av något slag i företag eller i särskilda skolor. 25 000 får arbete i skyddad eller halvskyddad verksamhet och 15 000 som arkivarbetare. I genomsnitt är det mellan 150 000 och 200 000 människor som får direkt sysselsättning genom arbetsmarknadspolitiken.

Arbetslösheten har som en följd av det här kunnat hållas på en mycket låg nivå, omkring 2 % eller därunder.

Nu säger en del att de arbetslöshetssiffror som vi redovisar är osanna, att arbetslösheten egentligen är 4–5 % eller t. o. m. 8–10 %. Tanken är då att de som utbildas eller har beredskapsarbeten "egentligen" bör betraktas som arbetslösa.

Jag kan inte dela den uppfattningen.

För det första bör vi komma ihåg att de som t. ex. deltar i arbetsmarknadsutbildning ju inte är samma personer från tid till annan. Efter avslutad utbildning slussas de allra flesta ut på den öppna arbetsmarknaden. Under utbildningstiden lägger de alltså grunden till ett framtida förvärvsarbete. Utbildning och omskolning utgör i ett föränderligt samhälle för allt fler ett naturligt inslag någon eller några gånger i livet.

Och för de flesta innebär ju inte utbildningen att de sedan tvingas ta ett sämre arbete än vad de annars hade kunnat få – tvärtom. De ökar sin handlingsfrihet och sina möjligheter att få ett bra jobb.

För det andra vill jag peka på den betydelse som praktik- och beredskapsarbeten för ungdomar har haft som inkörsport till arbetsmarknaden. Omkring tre av fyra ungdomar som anvisats s. k. enskilt beredskapsarbete med stöd av ett bidrag på 10 kr. i timmen har sedan fått fast jobb på samma arbetsplats.

För det tredje är de arbeten som utförs som beredskapsarbeten ofta till mycket stor nytta. Man kan ta vägbyggandet som exempel. Uppå i Norrbotten och Västerbotten byggs huvuddelen av vägarna som beredskapsarbeten. Det är naturligtvis oerhört viktigt för de människor som

bor där, för att göra avstånden i Norrland kortare.

Samma sak gäller tidigareläggningen av en hel rad olika industribeställningar.

Men genom att konjunkturuppgången dröjer och företagens lager delvis är överfulla kvarstår hoten mot sysselsättningen under den kommande vintern. När industrin minskar antalet anställda sker det till stor del genom att man begränsar nyanställningarna. Det är ett av skälen till att ungdomens möjligheter att få arbete kraftigt har försämrats. Antalet varsel om uppsägningar har också ökat. Därför satsar vi nu ytterligare omkring 2 miljarder kronor under hösten, vintern och våren för att möta riskerna för en växande arbetslöshet. De åtgärder vi sätter in bör kunna ge jobb eller utbildning åt minst 30 000 personer.

Våra förslag har främst två inriktningar:

1. Stöd sysselsättningen inom industrin, bl. a. genom industribeställningar och ännu större satsningar på yrkesutbildning, både inom och utom företagen – det är en utbildning som har stor betydelse för vår ekonomi och för den enskilde också på lång sikt.

2. Fullfölj och förstärk åtgärder som syftar till att ge arbete eller utbildning till ungdomar och andra nytillträdande på arbetsmarknaden, främst kvinnor.

Omkring hälften av de arbetslösa är under 25 år och av dem en betydande andel under 20 år. Arbetslöshet är ett gissel för alla, men den innebär kanske för unga människor en större risk än för de flesta andra. Den rotlöshet som ungdomsarbetslösheten kan leda till kan ödelägga ett helt liv. Därför skall vi nu i handling söka förverkliga den ungdomsgaranti som vi så länge arbetat för och som förra hösten fick riksdagens stöd. Målet är att alla ungdomar skall kontaktas och erbjudas arbete, praktikplats eller fortsatt utbildning när de slutar skolan.

Ett grundläggande problem i samband med ungdomsarbetslösheten är många ungdomars otillräckliga utbildning. Ser man på vilka ungdomar som är arbetslösa, så finner man att 75–80 % av dem saknar utbildning efter grundskolan. Inte så få av de arbetslösa har dessutom avbrutit grundskolan i förtid. Ju längre utbildning ungdomar har och framför allt ju mer yrkesinriktad utbildningen är, desto mindre risk löper de att bli arbetslösa.

Det finns naturligtvis en lång rad skäl till att vissa ungdomar inte fortsätter sina studier efter grundskolan och exempelvis skaffar sig en yrkesutbildning. Ett viktigt skäl är av många vittnesbörd att döma vanliga skoltrötthet. Man vill helt enkelt göra något annat än att fortsätta i samma typ av skola som den där man tillbringat nio år av sitt liv.

Vi måste ägna större omsorg åt den här gruppen av tonårsungdomar, de som vill gå ut i arbetslivet direkt efter grundskolan. För deras del måste det kanske skapas något nytt system, där man varvar utbildning och praktiskt arbete. Här har sysselsättningsutredningen kommit med tankar som vi skall allvarligt pröva. Och jag välkomnar en nära samverkan mellan regering och opposition för att möta det allvarliga samhällsproblem

som en omfattande arbetslöshet bland unga människor utgör.

Sverige står nu och under de kommande åren inför svårigheter som mer än på länge inbjuder till konstruktivt samtal i stället för till destruktivt skällande. Svårigheterna är inte vare sig skapade av regeringen eller påhittade av regeringen. De finns i verkligheten, och alla har sin del av ansvaret. Genom att inse problemens allvar och *nu* ta begränsade påfrestningar kan vi lägga en fast grund för att Sverige skall komma igen som stark industrination. Det kräver av oss politiker att vi öppet beskriver verkligheten sådan den är och hederligt tar ställning i de besvärliga val vi står inför.

Jag har sett att Olof Palme och andra ledande socialdemokrater reagerat inför anklagelser om att bedriva missnöjespolitik. Är det missnöjespolitik, har de frågat, att beskriva hur barnfamiljer och andra får ekonomiska svårigheter på grund av inflationen?

Nej, det är alltid legitimt och angeläget att redovisa människors vardagsbekymmer. Det är också en given uppgift för en politisk opposition att kritiskt granska regeringen.

Men missnöjespolitik är det att för en bredare allmänhet inte våga redovisa avgörande fakta om de ekonomiska svårigheterna som man själv erkänner i mer begränsade sammanhang.

Olof Palme och andra ledande socialdemokrater har i seriösa intervjuer om ekonomin medgett att kostnadsutvecklingen har varit alltför snabb och att det försvagar Sveriges internationella konkurrenskraft. Men på möten låtsas ni som om talet om alltför snabba kostnadsökningar bara är en bluff av regeringen och en konspiration mot löntagarna.

Missnöjespolitik är det också att hårt attackera regeringen för de ekonomiska svårigheterna men själv sakna varje alternativ för att lösa det dominerande problemet. Ni har sagt nej till varje förslag regeringen lagt, kritiserat varje beslut regeringen tagit, för att svensk industri skall kunna sälja till konkurrenskraftiga priser på världsmarknaden.

Ni avvisar devalveringarna. Ni vill ha kvar bindningen till D-marken trots att det förutsätter att Sverige inte fäster större vikt vid den fulla sysselsättningen än vad man gör i Västtyskland. Ni motsätter er en sänkning av den allmänna arbetsgivaravgiften. Ni föreslår i stället kraftigt höjda avgifter på arbetskraften, alltså mer av skatt på sysselsättningen. Ni kritiserar förslag om sänkta marginalskatter och inflationsskydd som skulle göra det möjligt att säkra reallönelyft utan alltför kostnadsuppdrivande nominella lönestegringar. Det här är ett nejsägande som – om det fick styra besluten – skulle leda till ökad arbetslöshet och fler nedläggningar av företag.

Missnöjespolitik är det också att vägra ta ställning till avvägningen mellan olika anspråk på samhällsekonomin i ett läge utan ordentlig ekonomisk tillväxt. Regeringen har klart deklarerat att vi i det här läget väljer att i första hand värna om de hårdast utsatta: de som är eller riskerar att bli arbetslösa och de grupper – barn, sjuka och äldre – som är mest beroende av sociala insatser från stat och kommun.

Ni i oppositionen är i er fulla rätt att göra en annan avvägning än vi. Men låtsas inte att det skulle vara möjligt att avdela *lika mycket* resurser som regeringen för insatser mot arbetslöshet, bygga *lika många* daghem som regeringen vill, stärka stödet till äldre *lika mycket* som regeringen förespråkar – och *dessutom* nu höja standarden för vanliga yrkesarbetande i trygga jobb. Det är inte möjligt.

I solidaritet med arbetslösa, barn, sjuka och gamla får de aktivt yrkesverksamma en tid vara beredda att göra avkall på sina berättigade krav på högre standard. Om socialdemokraterna instämmer i den satsningen bör ni också öppet säga det och ärligt redovisa den ofrånkomliga innebörden.

Vi i regeringen har redovisat våra båda vägval.

De yrkesaktiva gör uppoffringar för att andra inte skall bli arbetslösa.

De friska och aktiva generationerna gör uppoffringar inte minst för de pensionerade generationerna och för de sjuka.

Anser oppositionen att det här är fel? Jag har läst några av de tal Olof Palme har hållit de senaste veckorna och slagits av hur ofta fraser fått ersätta en verklig analys av svårigheterna i vår ekonomi.

Men att kraftigt höja arbetsgivaravgifterna blir inte "löntagarvänligt" bara för att oppositionen påstår det – i stället skulle det hota jobben för tiotusentals löntagare.

Att sänka marginalskatterna, som vi föreslår, är inte att gynna "höginkomsttagarna", hur mycket Olof Palme än fortsätter att hävda det – han gör det också i dag. I stället betyder rimliga marginalskatter mest för de breda grupperna av arbetare och tjänstemän. Och de grupperna skall inte för all framtid behöva betala ungefär två tredjedelar i skatt på ett extraknäck, en övertidsersättning eller en lönehöjning. Kommer oppositionen nu att säga nej till regeringens skatteförslag, som betyder att man börjar ta itu med dessa missförhållanden?

Att attackera regeringens fördelningspolitik är inte heller att slå vakt om solidariteten, hur ofta Olof Palme än säger det – i stället bygger regeringens politik just på solidaritet med de grupper som riskerar att drabbas hårdast i tider av stora ekonomiska problem.

I en demokrati kan vi inte ha som politisk metod att dölja fakta. Vi måste tvärtom bygga på människornas insikt och förmåga att förstå att också svåra beslut måste fattas om vi skall kunna återställa balansen i den svenska ekonomin. Och allt fler människor inser de sammanhangen. Det är min övertygelse att den del av svenska folket som har fasta och trygga jobb är beredd att ta nödvändiga men ändå begränsade påfrestningar *nu* i ansvar för framtiden och i solidaritet med människor som har det svårare.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Det är nästan oförsynt av mig att tränga mig in i den långa parad av statsråd, vartill de allmänpolitiska debatterna numera har förvandlats. Vi skall genomlida sex stycken innan vi kommer till middag.

Det är klart att i en svår situation vill de väl kapa till sig så mycket tid som möjligt.

Vi har nu lyssnat till tre som har talat länge, en och en halv timme. De undvek under denna tid att säga ett enda ord om energipolitik, trots att var och en i denna kammare och flertalet åhörare vet att det är regeringens mest brännande fråga. Det är naturligtvis någonting sjukt i detta.

Herr Fälldin tog upp devalveringen och sade att det fanns myter. Låt mig klargöra. Jag fick reda på devalveringen via en svensk journalist som hade hört det i Danmark. På fredagskvällen ringdes jag upp av Thorbjörn Fälldin. Jag frågade: Är detta samråd eller är det information om ett redan fattat, oåterkalleligt beslut? Herr Fälldin sade: Detta är information om ett redan fattat beslut. Därmed avvek han helt från den tradition vi haft i Sverige. Därmed visade regeringen en total självtillräcklighet i denna fråga, och det är ingen mytbildning när vi å det skarpaste brännmärkt detta enligt vår tradition odemokratiska förfaringsätt.

Sedan har jag nu lyssnat under all denna tid till väldigt mycket glåpord och svartmålning av oppositionen. Herr Bohman är värst – det fattas väl bara att han skulle säga att vi socialdemokrater är gamla, excentriska och ohyvlade, men det fick vi inte höra. Men bakom detta döljer sig ju en regering som har misslyckats med sin fundamentala uppgift att hålla ordning på Sveriges ekonomi. Ta priserna! Herr Bohman stod upp och sade att kostnadsstegringarna bara till en del är inflation, resten beror på den borgerliga regeringens åtgärder. Jag uppmanar honom att ställa sig i en snabbköpskassa och säga: "5-6 % är på inflationen – 8 % beror på de åtgärder som jag har vidtagit. Hav tröst!"

Kostnadsstegringarna beror ju på att regeringen har låtit en åtstramningspolitik ske genom att tillåta inflationen att rasa i höjden. Och när ni klagar, i tron att er dominans i massmedia skall tillåta detta, och säger att ni inte haft några alternativ, så kan vi peka på precis motsatsen. Vi förde en återhållsam politik i valrörelsen, men tänk om ni då hade fört fram något av Per Ahlmarks alla manande ord i dag i stället för alla löften om vårdnadsbidrag, 10 000 nya jobb, sänkta skatter och halverade priser. Vi varnade för er lättsinniga inflationspolitik i fjol höst. Vi lade fram en stramare budget just för att undvika inflationen, men ni lät inflationens orättvisa verkningar sköta åtstramningen så att vi fick en sänkt köpkraft och orättvisa verkningar i ekonomin.

Jag pekade tidigare på att ni betraktar er devalvering som en bedrift, samtidigt som ni själva säger att statsfinanserna nästa år kommer att försämrats med 10 miljarder kronor. Vi får alltså kalenderåret 1978 ett upplåningsbehov på 25 miljarder kronor. Jag frågade ekonomiministern: Hur skall detta kunna förenas med trovärdighet när det gäller kampen mot inflationen? Hur skall detta kunna förenas med trovärdighet för den ekonomiska politiken i utlandet, en trovärdighet som är ganska viktig?

Ni har talat om att vi haft förlorade år i början av 1970-talet, då pro-

duktionen ökade ganska långsamt. Men detta år, 1977, är det första år någonsin i fredstid sedan vi senast hade en borgerlig regering, då den totala produktionen i vårt land har sjunkit. Den har sjunkit med över 2 %. Något sådant skedde aldrig under den socialdemokratiska regeringens tid. Vi hade alltid en produktion som vi kunde använda för att förbättra välfärden, för att förbättra för människorna och för att bygga ut samhället.

När vi hade en något sämre produktionsutveckling, då talade ni om förlorade år. Nu går det för första gången nedåt. Det enda som stiger i landet är priserna och de stora underskotten, underskottet i statsbudgeten och underskottet i utlandsbetalningarna. Jag tror att det i det läget är ganska farligt att försöka skylla ifrån sig genom angrepp på oppositionen eller genom ett slags skönmålning av egna bedrifter. Detta är nämligen det konkreta resultatet. Och man frågar sig om detta usla resultat, när vi har tappat så mycket produktion, har varit förgäves, eftersom ni driver landet in i allt större ekonomiska svårigheter genom att lassa på det en gigantisk skuldbörda i utlandet, ett gigantiskt underskott i statsfinanserna och en rasering av det kollektiva sparandet i samhället.

Herr Bohman brukar inte precis ha vänligheter att säga om oss, men ibland säger han något som är rätt klokt. I Sollefteå, när han visserligen omnämnde min ringhet i nedsättande sammanhang icke mindre än 25 gånger – vilket torde vara svenskt rekord i glåpord – sade han likväl något vettigt när han varnade för vårt stora oljeberoende och för de väldiga prisstegringar på oljeområdet som kunde komma i början av 1970-talet.

Nu sitter herr Bohman i den regering som, åtminstone enligt statsministern, fram till början av 1980-talet skall bygga färdigt fyra, fem eller sex kärnkraftsaggregat som icke skall användas. Det innebär en kapitalförstöring på 10 miljarder kronor. Med dagens oljepriser – och de är relativt sett låga i förhållande till vad man kan befara för framtiden – innebär det dessutom 3 miljarder kronor ytterligare i utländsk valuta för att köpa olja. Jag vill fråga herr Bohman om han med hänsyn till den ekonomiska situation som vi står inför och i det perspektiv vi nu har, med ett underskott på 18 miljarder i vår utrikeshandelsbalans nästa år, anser det vara försvarbart att bygga kärnkraftverk som icke används och som ofrånkomligt leder till en valutadyr oljeimport?

Jag frågade herr Fälldin om han ansåg att det fanns något att göra åt den växande förtroendeklyftan mellan stora grupper i vårt land och den borgerliga regeringen. Herr Fälldin hade inget svar på den frågan. Låt mig ta ett enkelt exempel, frågan om skatterna. Regeringen brukar ju tala om att man vill ett brett samförstånd. Jag har just fått ett skatteförslag som vi inte i sin helhet har analyserat, men man kan konstatera följande: Ni vill genomdriva en indexreglering av skatterna från 1979 – ni sköt på det ett år eftersom ni inte orkade med en sådan nu, men ni försöker smyga igenom det nästa år. Landsorganisationen är emot en indexreglering. Det är också TCO – i varje fall i nuvarande läge, Landstingsförbundet, Kommunförbundet och socialdemokraterna. Är det

ett uttryck för en vilja till samförstånd att försöka genomdriva en skatteförändring som omfattas av en sådan massiv motvilja hos mycket stora folkgrupper och för vilken entusiasmen inom centerpartiet – för att uttrycka saken milt – inte tycks vara överväldigande stor?

Låt oss sedan titta på den skatteskala som har lagts fram! Den kan ju inte ses isolerad, eftersom samtidigt kommunalskatten höjs. Man har inte kunnat redovisa någon som helst finansiering av skattesänkningen. Blir det en höjd moms så slår det hårt mot de mindre inkomsttagarna. Jag har gjort ett enkelt räkneexempel som utgår ifrån den skatteskala som regeringen i går lade fram, som utgår ifrån att kommunalskatten höjs med två kronor och som räknar in den momshöjning som ni genomfört i år – den är ju ett faktum. Mitt räkneexempel visar att regeringens skatteförslag innebär att den som tjänar 30 000 kr. får en skatteskärpning på 970 kr., dvs. nästan tusenlappen jämnt. Den som tjänar 50 000 kr. får en skatteskärpning på 350 kr. Den som tjänar 80 000 kr. får en, om än begränsad, skattelindring, på 80 kr.

Jag vill inte ifrågasätta att ni har motiv för att på detta sätt genomföra en kraftig skatteskärpning för de lågavlönade och ge dem som tjänar mer en liten skattelättnad. Men säg icke att detta är uttryck för en bredare solidaritet i samhället! Säg icke att detta minskar klyftorna! Det ökar klyftorna, och det kommer att öka spänningarna i det svenska samhället. Min fråga kvarstår: Hur skall ni ändra er politik för att undvika att förtroendeklyftan blir större och större?

Jag såg herr Fälldins bild i tidningen häromdagen. Det var en bild som åtföljdes av centerns traditionella löfte: 400 000 nya jobb. Detta tedde sig för mig som något gengångaraktigt. Det var löften för centerns del från oppositionstiden, när man kunde leka med sifferserier och inte behövde tala om hur man skulle realisera dem. Men nu är det inte längre fråga om centerns taktiska överväganden om hur man bäst vinner röster. Nu är centern direkt ansvarig för sysselsättningen i landet. För alla de människor som nu går omkring och är oroliga för sin sysselsättning, för alla dem som är arbetslösa eller ser den ökande arbetslösheten omkring sig måste centerns annonskampanj te sig som en mycket svår utmaning.

På måndagen och tisdagen ser jag dessa stora annonser: Centern lovar 400 000 nya jobb. Dagen därpå går industriministern ut och talar om att 2 000 jobb skall skäras bort i tekoindustrin. Res upp till Kalix eller till Överkalix. Där är 100 resp. 300 ungdomar utan jobb. De är inte intresserade av några diffusa löften om 400 000 nya jobb någon gång i framtiden. Ge dem tio jobb i dag så blir de glada.

Gå in på vilken arbetsförmedling som helst i Storstockholmsområdet, ställ dig där och säg till grabbarna och tjejerna att centern lovar 400 000 nya jobb. De säger: När då? När får vi jobb över huvud taget? Vad svarar du då?

Eller åk ned till bruksorterna, åk till Södrefors eller Degerfors, åk till Sjuhäradsbygden. Ställ dig framför fabriksgrindarna med en stor megafon och säg: Centern lovar 400 000 nya jobb! Vad tror du att människorna

då svarar? Jo, de säger: Får vi behålla de jobb vi har, de fattiga jobb som är grundvalen för vårt liv? Kan du lova det? Vad svarar du då?

Det här är en ganska väsentlig skiljelinje. Vi socialdemokrater ställde aldrig ut sådana här löften. Vi deltog aldrig i centerns sifferlekar vare sig ni lovade 100 000 eller 400 000 jobb. Vi sade oss: Att klara sysselsättningen är ett hårt vardagsslit, där man får slåss för att få fram varje jobb i bygder som har det svårt, i branscher och i grupper som har det svårt. På den vägen gick vi fram, och det gick ganska bra. Vi har en hög sysselsättning i landet. Då är det en utmaning att försöka fly undan i sifferlekar som blir löften. Det viktigaste som människor har är deras jobb och deras trygghet. Mot dem skall man visa allvar. Det är ett slags vardagsslitets ära och ett avvisande av tomma löften och sifferlekar.

LARS WERNER (vpk):

Thorbjörn Fälldin försöker rätta mig när det gäller frågan om den stigande arbetslösheten. Han säger att vi har 10 000 fler sysselsatta nu jämfört med vad fallet var för ett år sedan. Men han låter å andra sidan inte särskilt övertygande då han säger det. Den del av sysselsättningen som ökar gäller de deltidsarbetande. Därvidlag har det funnits en stadig stigande tendens under hela 1970-talet: Antalet heltidsarbetande har minskat och antalet deltidsarbetande har ökat. Det är i första hand kvinnorna som fått ta deltidsjobben. Det betyder att dessa kvinnor trots att de arbetar ändå inte uppnår det ekonomiska oberoende som är en förutsättning för verklig jämställdhet. Och det finns i dag inga tecken på att den situationen kommer att förbättras. Tvärtom kommer fler kvinnor att kastas ut i arbetslöshet.

Men detta är inte hela sanningen. Man behöver ju bara läsa arbetsmarknadsstyrelsens egen publikation, herr Fälldin, för att konstatera att det var 13 000 fler arbetslösa i den ordinarie produktionen i september i år än i september förra året. Det var 65 000 fler i arbetsmarknadsutbildning och 20 000 fler i AMU-utbildning i september än i augusti i år, och ökningen beror inte till någon del på 25-kronan, eftersom utnyttjandet av den stödformen faktiskt minskade något under den tiden.

Av A-kassemedlemmarna var 8 600 fler arbetslösa i år än under förra året. Under september varslades över 7 000 personer om avsked, permittering eller korttidsvecka. Detta menar jag är ett annat av de bottenrekord som den borgerliga regeringen har lyckats slå under det senaste året.

Någonstans i den uppräknings som jag har gjort finns Fälldins 10 000 nya sysselsatta. Möjligen kan han komma fram till den siffran beroende på att han räknar på ett annat sätt nu när han sitter i regeringen än när han var i opposition. Men hur han än räknar motsäger det på intet sätt den tendens i fråga om sysselsättningen som jag påvisade i mitt första anförande. I vart fall befinner vi oss i dag betydligt längre ifrån de 400 000 nya jobb som ni talade om i valrörelsen och ännu längre från de 400 000 nya jobb som ni annonserade om förra veckan.

Jag tycker att hela denna debatt har klargjort att den regering vi haft under det senaste året är en regering som för kamp mot löntagarna, barnfamiljerna och pensionärerna. I fråga efter fråga visar regeringen nämligen att den inte vill eller kan föra en politik som gynnar löntagarna. Det är löntagarna som skall betala krisens bördor medan företagen skall hållas skadefria.

I går presenterade ekonomiministern kompletteringspropositionen, och han sade då enligt tidningsreferaten att en viss standardsänkning kan inträffa för betydande grupper och att detta självfallet ställer stora krav på samhällssolidariteten. Men, Bohman, det är ju vad som redan har hänt. Priserna har höjts, momsens har höjts, hyrorna höjs, daghemsbyggandet sjunker, bostadsbyggandet sjunker, tiotusentals går utan jobb och hela landsändar skall avfolkas, och man accepterar valutaspekulation, kapitalexport och industriutflyttning. Ni sänker arbetsgivaravgifter och devalverar kronan inte bara en gång utan för säkerhets skull tre gånger – allt åtgärder som hårdast drabbar löntagarna.

I detta läge driver Arbetsgivareföreningen sin linje om lönestopp i avtalsrörelsen. Kräv inga lönehöjningar, då förlorar du jobbet! Det är huvudlinjen. Och man understöds av regeringen, som driver tesen att det är löntagarnas höga löner som är orsaken till krisen. De har tagit för mycket betalt för sitt arbete och lämnat för litet till bolagen. I det läget talar ekonomiministern om samhällssolidaritet – samtidigt som huvudlinjen är att löntagarna skall klämmas åt ytterligare.

Vilka tror Bohman att löntagarna skall känna samhällssolidaritet med, samtidigt som han vägrar att erkänna att ansvaret skall läggas på dem som jagar snabba vinster, som inte har brytt sig om att satsa på svensk industri och som årligen har fört ut miljarder ur landet och investerat utomlands i stället för här hemma. Kort sagt: Ansvaret ligger ju främst hos storfinansens, samma storfinans som betraktar Bohman och hans parti som sina främsta garantier och främsta företrädare i regeringen.

Det behövs krafttag för att bromsa prisstegringarna, utropade moderaternas valaffischer för ett år sedan, men med Bohman som ekonomiminister tycks alla bromsar ha släppt, och prisstegringarna har varit större än någonsin.

Om några dagar upphör prisstoppet, som visserligen har varit urholkat från början men som ändå haft en återhållande verkan på prisstegringarna. Återigen skall personalen i butikerna börja märka om varorna, klistra nya prishöjningslappar på de gamla och göra hålen ännu djupare i folks hushållskassa. Höjningen av priserna på dagligvaror med över 16 % på nio månader är regeringens nya rekordnotering. Och den prisstegringsvågen skall nu rulla vidare och bli ännu högre, därför att regeringen står handlingsförlamad och därför att dess enda beredskap egentligen är nya desperata åtgärder.

Regeringen saknar egentligen varje plan för hur prisstegringarna skall bekämpas. Den har heller inte förmågan eller någon avsikt att styra utvecklingen så, att vårt lands hundratusentals barnfamiljer, låglönebetalda

och pensionärer kan behålla sin levnadsstandard. Det enda man har är egentligen Gösta Bohmans vädjan om samhällssolidaritet. Samtidigt skall de som drabbas få svida för att regeringen skall garantera storföretagen att få behålla sina vinstmöjligheter. Det är de sämst ställda som skall bära bördorna. Det är inte något av regeringen givet och brutet vallöfte, utan det är den borgerliga regeringens verkliga handlingslinje för att rädda de svenska storföretagen.

Vi säger att det behövs en kamp mot prisstegringarna, och en sådan kamp betyder kamp mot storkapitalet. Vi menar att ett första led i en sådan plan är att förlänga prisstoppet att gälla minst ett år för alla nödvändighetsvaror och för hyror. Det behövs skatteskärpning på förmögenheter, på spekulationsvinster, och det behövs ett stopp för skattesmitarna. Det här är krav som omfattas inte endast av vårt parti.

Det krävs en plan för och en styrning av investeringarna som sätter folkets väl före storfinansens. Men den linjen kommer naturligtvis inte ekonomiministern att följa.

Till de kraftiga pris- och hyreshöjningarna kommer nu höjda kommunalskatter och höjda avgifter och taxor ute i kommunerna. Kommunalskatterna har nått en sådan höjd att vissa kommuner kommer över 30 kr. Det betyder nära en tredjedel av varje intjänad hundralapp, oavsett om man har låg eller hög inkomst.

De kommunala taxorna och avgifterna, som också är mest kännbara för låginkomsttagarna, stiger i lika rask takt. I Stockholm har man aviserat taxehöjningar på el, gas, vatten och avlopp i storleksordningen 30–50 %. Det kan betyda upp till 50 kr. i månaden på bostadskostnaderna för en vanlig familj.

Dessa problem tror regeringen tydligen att man kan lösa genom att ytterligare strama åt kommunernas ekonomi. I själva verket visar ju kommunalskattehöjningarna att kommunerna saknar resurser för att fullgöra sociala serviceuppgifter.

Det är också ett faktum att överenskommelsen mellan staten och kommunförbunden om begränsning av skattehöjningarna framtvingar taxo- och avgiftshöjningar därför att staten inte ställer behövliga resurser till kommunernas förfogande.

Vi har från vårt partis sida länge drivit kravet att staten måste ta över vissa kostnader från kommunerna. Hur angeläget det är visar den aktuella utvecklingen. Det går inte att klara de här problemen med skenlösningar i form av inomregionala skatteutjämningar, skattetak eller andra påfund. Det är ökade resurser till kommunerna som måste till. Vi har också i detta sammanhang hävdat att hela skattesystemet måste förändras och en progressiv statskommunal enhetsskatt införas för att täcka kostnaderna för den grundläggande sociala och kulturella servicen. Vi menar att i kombination med övriga skattepolitiska krav skulle därigenom en rad av de nuvarande skatteorättvisorna kunna avskaffas.

Just nu pågår i kommuner och landsting behandlingen av skatten för nästa år. Det visar sig att praktiskt taget alla kommuner räknar med

höjd skatt. Det innebär att en stor del av de statsskattesänkningar som regeringen gör ett så stort nummer av äts upp av höjda kommunalskatter.

Om man vill åstadkomma verkliga skattelättnader för de stora löntagargrupperna måste man samtidigt angripa de stigande kommunalskatterna. Jag vill fråga företrädarna för regeringspartierna – ni kanske inte är överens, men någon av er kanske ändå kan svara: Är ni beredda att medverka till att kommunerna får ökade resurser, så att de kan fylla sina uppgifter utan kraftiga skattehöjningar?

När det gäller skattepolitiken och skatteförslaget i övrigt har vi sagt att den bästa skattelättnaden i dagens läge skulle vara att slopa mervärdeskatten på maten. Varför vill ni inte vara med om det? När matpriserna på nio månader har stigit med över 15 % är ju det kravet egentligen dubbelt motiverat!

Vill man i stället sänka den direkta skatten, menar vi att det bör ske med ett lika stort belopp i ett brett skikt omfattande alla egentliga löntagare. Det betyder större skattelättnader för låginkomsttagarna än vad regeringen föreslår, men vi anser att dessa kan finansieras genom en avtrappning och ett direkt stopp för all skattesänkning över 100 000 kronors inkomst. Det viktiga är emellertid att få till stånd en sänkning av den totala direkta skatten för löntagarna. Nu förlorar de på den kommunala gungan vad de vinner i den statliga karusellen, och vi har sagt att lösningen på det problemet är en progressiv statskommunal enhets-skatt. Men till dess att den blir verklighet upprepar vi vårt gamla krav att staten skall överta mer av kommunernas kostnader.

Jag ställer en direkt fråga till regeringspartierna: Vad tänker ni göra åt kommunernas ekonomi?

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Först ett par ord till Lars Werner, som inledde sitt huvudanförande med att konstatera att det inte finns någon vanhävdslag för regeringar. Då tror jag att herr Werner har läst på dåligt! Det är lyckligtvis så i Sverige att riksdagen i sin granskningsrätt och i sin beslutsrätt enligt parlamentarismens regler kan avgöra en regerings vara eller inte vara. Lyckligtvis har vi här i Sverige en fri informationsmöjlighet för massmedia. Lyckligtvis har vi i Sverige vart tredje år fria val, med rättighet för alla partibildningar att ställa upp, där folket i val kan säga sitt.

Det är märkligt att herr Werner gör ett påstående av denna typ. Får jag påminna om att i de länder där man hittar de flesta fränderna ideologiskt sett till herr Werner finns inte de möjligheterna. – Nog om det.

Sedan, herr talman, undrar jag hur den situation skall se ut då Olof Palme blir nöjd med kammarens debattregler. Här har Olof Palme som regeringsledamot genom nästan hela sitt aktiva politiska liv haft obe-

gränsad talartid i repliker och obegränsad taletid i övrigt, under det att vi som då var i opposition har måst begränsa oss till sex resp. tre minuter. Av egen erfarenhet visste vi i den nya regeringen att de reglerna inte var bra. Sedan har alla partierna i överläggningarna nått fram till att ge oppositionen ökade möjligheter att utveckla sina synpunkter för att vi skulle få en mera levande debatt med denna 15-minutersomgång, som jag tycker är bra. Likväl står Olof Palme här i talarstolen och beklagar att statsråd uppträder i denna debatt. Det är klart att debatten från hans synpunkt sett vore enklare, om det inte funnes några företrädare för regeringen som hävdade regeringens uppfattning, men det får väl finnas gränser för vad en oppositionsledare kräver också när det gäller själva debattordningen.

Så några ord om delvalveringen. Herr Palme beskriver det samtal som jag fick med honom sent på fredagskvällen innan den genomfördes. Tidigare under dagen hade det inte varit möjligt att nå honom. Jag underrättade herr Palme om vad regeringen hade kommit fram till i sina överväganden. Jag underrättade herr Palme om – och det hade jag inte behövt göra, för det visste ju han också – att beslutet skulle tas på söndagen. Jag underrättade herr Palme om var jag fanns under hela lördagen och hela söndagen, därest herr Palme och socialdemokraterna hade synpunkter på denna fråga.

Även om herr Palme begär det, så tror jag inte att allmänheten hade väntat sig av regeringen att vi skulle gå till herr Palme ungefär med attityden: "Det här är besvärligt, vad skall vi göra?" Jag tycker t. o. m. att herr Palme borde ha en viss respekt för att regeringen sade: "Vi har vid vår prövning kommit fram till den här uppfattningen. Vill ni komma med synpunkter på detta, så är vi naturligtvis beredda att ta upp en diskussion om det." Nog är det rimligt att vi anmäler vilken uppfattning vi har kommit till. Så har det gått till tidigare, och så gick det till nu.

Men för att gå till sakfrågan: Vad ville ni socialdemokrater göra i stället – om delvalveringen var fel – i syfte att generellt underlätta för svenska företag att sälja sina varor ute i världen och här i Sverige i konkurrens med importen?

Nu får vi också veta att regeringen har fört en lättsinnig politik för ett år sedan. Men vari skulle detta lättsinne ha bestått? Jag vet inte att socialdemokraterna på utgiftssidan hade några invändningar mot den budget som då redovisades. Man invände t. ex. inte mot att vi satte in 1,8 miljarder för att rätta till situationen i NJA, där det hade gått snett, och åtgärder av den typen. Vad man menade med att föra en stramare ekonomisk politik var att man ville ta ut dubbelt så hög arbetsgivaravgift som regeringen från den 1 januari 1977. Jag ställde frågan tidigare: På vilket sätt skulle denna er åtgärd ha underlättat avtalsrörelsen, som var besvärlig nog ändå? På vilket sätt skulle denna ytterligare pålaga ha hållit nere priserna? Den frågan har vi ställt tidigare och har aldrig fått svar på den. Men kom då inte och gör gällande att vi skulle ha

fört en lättsinnig ekonomisk politik!

Herr Palme tar upp skatterna. Jag har själv redovisat att det stora problemet för låginkomsttagarna är kommunalskatternas roll och utveckling. Eftersom herr Palme kopplar ihop dessa saker vill jag påminna om att icke heller Olof Palme under sin tid i regeringsställning – eller Gunnar Sträng i egenskap av finansminister – någonsin har accepterat en politik som skulle gå ut på att man på statsskattesidan skulle justera bort effekterna av kommunala skattehöjningar. Det är alltså icke möjligt – det är fullt klart. Men när jag säger det, innebär det inte att regeringen har varit passiv inför kommunernas problem. Vi har ju här i riksdagen i stor enighet ålagt kommunerna att vara aktiva, t. ex. på barnomsorgens område. Vi har samfällt från partierna uttalat att vi måste gå vidare när det gäller åldringsvård och långtidsvård. Naturligtvis kan kommunerna inte göra detta utan att det sätter sina spår i deras utgifter.

Det är inför den verkligheten vi står. I det läget har regeringen ökat det statliga stödet till kommunerna för att bedriva denna verksamhet utan att det skulle behöva slå i form av utdebiteringsökningar. Att vi i överläggningar med kommunerna har uppmanat dem att utöver vad som är nödvändigt på de nu nämnda områdena hålla tillbaka utgiftsökningar så mycket som möjligt – för att den totala ekvationen skall gå ihop – kan herr Palme och andra få verifierat av snart sagt vilken kommunalman eller landstingsman som de talar med.

Får jag till detta lägga att vi genom utredningar håller på att se över hur vi skulle kunna gå vidare i skatteutjämning. När det gäller sådana skillnader som herr Palme tar fram blir det ju i samma inkomstlägen dramatiska skatteskillnader beroende på om den kommunala utdebiteringen är hög eller låg. Vi vet ju att spännvidden där ännu är stor. Vi försöker också gå fram den vägen.

Jag har pekat på vad vi har gjort för de direkt lågavlönade. Vi hade kunnat föreslå en skattesänkning med högst 2 % från botten – det är uttaget i det första skiktet, som dessutom är ganska stort när det gäller den statliga skatten. Om vi hade höjt grundavdraget hade det fått rena marginaleffekter, som skulle ha gett stora lättnader för dem som har hög marginskatt och små lättnader för dem som har låg. Vi hade dessutom berövat kommunerna ett skatteunderlag, och det skulle ha drivit fram en ännu högre utdebitering för att kommunerna skulle få in samma skattebelopp. Vi valde då i stället att gå vidare genom att höja avdraget på slutskatten från 250 till 400 kr. Herr Palme och alla andra som på allvar sysslar med att försöka påverka den statliga skatteskalen vet att varje procentuell förändring tidigt i skatteskalen kostar en förfärlig massa miljoner och att det är kompositionen av det här inom ett givet utrymme som leder till svårigheter. Men när det gäller den föreslagna förändringen av statsskatteskalen försäkras jag att den är till fördel för låg- och mellaninkomsttagarna. Det omdömet fällde jag tidigare här i dag, och det står kvar. Men jag har också understrukit tidigare och säger det gärna igen att vi fortsätter med översynen av kommunalskatterna.

Nr 15

Onsdagen den
26 oktober 1977

*Allmänpolitisk
debatt*

Regeringen driver landet till ökade svårigheter, står Olof Palme och säger i denna talarstol. Jag sätter värde på att Olof Palme gång efter annan på senare tid har påpekat att också om han nu hade suttit i regeringen skulle det ha funnits svårigheter. Jag har här redovisat regeringens åtgärder. På vilket sätt skulle ni ha kunnat förstärka dessa åtgärder men minska upplåningen, om ni inte skulle ha gått ut till människorna och tagit högre skatter för att på den vägen reducera deras köpkraft? Förklara den ekvationen!

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Jag fick inte riktigt klart för mig herr Palmes inställning till devalveringen. Därför frågar jag på nytt: Var det fel eller var det rätt att devalvera? Jag kan väl få ett klart svar nästa gång.

Sedan räknade herr Palme upp alla de problem som Sverige i dag brottas med: inflation, sjunkande produktion, bytesbalansproblem. Det har aldrig förut varit så dåligt i Sverige – aldrig under socialdemokratisk regering, sade herr Palme.

Prisutvecklingen var 1974, 1975 och 1976 10 % försämring varje år. Bytesbalansunderskotten ökade varje år 1974, 1975 och 1976.

Men bortsett från hur det har varit så har vi i dag stora problem i Sverige. När jag går ut och talar om det säger herr Palme att jag svartmålar. Men här erkänner herr Palme själv att vi har stora problem, och då är det inte längre fråga om svartmålning.

Om det är någon mening med herr Palmes tal om att vi aldrig förut haft så stora problem, innebär det att herr Palme anser att problemen beror på att den borgerliga regeringen inte har klarat svårigheterna. Jag svarar som jag gjort många gånger förr, att så "effektiva" är vi verkligen inte att vi under detta år har kunnat försätta Sverige i denna utomordentligt bekymmersamma situation. Jag tycker emellertid att det är beklämmande, herr Palme, att ni vill till den milda grad frånhända er ansvaret för vad som har skett. Det är ändå ett obestriddligt faktum att det är socialdemokrater som i 44 år har styrt Sverige. Och när vi tog över efter den 19 september hade vi alla problemen framdukade på bordet. En del av dem beror på den internationella konjunkturutvecklingen. Det är obestriddligt. Men väldigt många är förankrade i det förflutnas ekonomiska politik. Delvis har vi varit medansvariga, men för det mesta bär ni ansvaret.

Man kan aldrig som förutvarande statsminister stå här och helt frånkänna sig ansvaret för det som har inträffat! Men det var just det som låg bakom herr Palmes anförande för en stund sedan. Han stod här och hävdade att regeringspartierna bar skulden för den ekonomiska krisen, medan den förutvarande socialdemokratiska regeringen inte hade något ansvar. Man riktigt såg hur vingarna växte fram på honom!

Herr Palme borde ändå minnas alla de debatter vi har haft här i kammaren under årens lopp, där i varje fall jag har varnat för konsekvenserna av den näringspolitik och den ekonomiska politik som den dåvarande

regeringen bedrev. Jag sade: Om ni fortsätter så här får det allvarliga konsekvenser på sikt. Då blev svaret det vanliga: Herr Bohman svartmålar, herr Bohman svartmålar! Om det är någon som klistrar etiketten "svartmålar" på andra är det ju den förutvarande statsministern. Det ligger mycket i Erik Lundbergs uttalande att man nått en "bottennivå" i debatten när man så försöker springa ifrån sitt ansvar för vad som är verkliga orsaken till det som vi arbetar med! Trots detta tycker herr Palme inte om att man kallar den socialdemokratiska politiken i dag för missnöjespolitik. Men när man sitter här och lyssnar på herr Palme, vad är det herr Palme för fram inför kammaren om inte ren missnöjespolitik?

Herr Palme klagade över de satsningar som regeringen har gjort för att rädda krisbranscher och för att klara sysselsättningen. Jag citerar: "6 miljarder kronor för de s. k. krisbranscherna, 4 miljarder för sänkta arbetsgivaravgifter, 5 1/2 miljarder för sänkta skatter, 2 miljarder för arbetsmarknadspolitik, en ännu okänd summa för ett företagarpaket. Ingen vet om det kommer att stoppa med detta." – Fel, fel och åter fel, det är herr Palmes budskap. Men vad vill herr Palme själv? Vad är det som herr Palme vill ta bort av de här bitarna i vår ekonomiska politik? Vad finns i ert ekonomiska recept som skall göra det bättre?

Och varför gör vi i regeringen de här satsningarna?

Herr Palme inledde sitt anförande med, om jag inte minns fel, fyra bilder. Det första exemplet gällde norra Uppland och den osäkerhet som många människor känner i bruksorter som Söderfors. Det andra exemplet gällde Norrbotten och de sysselsättningsproblem som man där har. Det tredje gällde, såvitt jag kunde förstå, den standardsänkning som har drabbat vissa grupper till följd av nödvändigheten att begränsa den privata konsumtionen. Det fjärde gällde ungdomsarbetslösheten.

De åtgärder som vi har vidtagit från regeringens sida, och som herr Palme indirekt kritiserade, syftar till att hjälpa krisbranscher. Våra insatser på stålsidan t. ex. syftar till att åstadkomma en strukturförändring som gagnar sysselsättningen och konkurrenskraften på sikt. Och när vi arbetar för att stimulera småföretagsamheten är det just för att rädda sysselsättningen bl. a. i bruksorterna. Vi vill göra det möjligt för företagen att göra nya investeringar, skapa nya jobb och förstärka sin konkurrenskraft. De summor som herr Palme jämrade sig över är avsedda för norra Uppland, för Norrbotten och för alla de delar av landet som i dag brottas med stora bekymmer – bekymmer som man märker mer utanför den här staden än inne i den. Problemen ligger kanske närmare människorna där ute än människorna i Stockholm.

Och de åtgärder som vi vidtar på skattepolitikens område syftar till att minska påfrestningarna på hushållens ekonomi. De problem som föreligger här hänger samman med kommunalskatterna – det berörde framför allt statsministern. Är herr Palme medveten om de problemen kanske vi kan få herr Palmes hjälp att hålla tillbaka de krav på kommunal-skatteökningar som herr Palmes egna partivänner ute i de olika kom-

munerna brukar ställa sig bakom.

Herr Palme klagar över att satsningarna på arbetsmarknadspolitikens område kostar 2 miljarder. Vad menar herr Palme? Är det fel att vi satsar 2 miljarder för att underlätta för ungdomar som har problem att få jobb? Det är kanske värt att notera att ungdomsarbetslösheten, om jag inte är fel underrättad, i år genomgående legat på lägre nivå än den gjorde 1971 och 1972.

Jag tycker att herr Palme skall bestämma sig. Han kan inte samtidigt klaga över att regeringen gör för mycket och att den gör för litet. Vill han göra det, har han verkligen bekräftat riktigheten i de beskyllningar som riktats mot herr Palme för att vara en missnöjespolitiker.

Man löser inte de här problemen med vackra ord och med trollformler om strukturfonder och löntagarfonder. Vad som krävs är konstruktiva insatser för att få grepp om utvecklingen.

Våra problem har – jag upprepar det – grundlagts under de sista åren av socialdemokratiskt styre. Det är klart att herr Palme värjer sig mot den vetskapen. Om någon skall utpekas som huvudansvarig, måste det ju vara den som var statsminister och ledde regeringen under den tid då dessa problem så att säga växte fram.

Motsägelserna i den socialdemokratiska politiken framstår för mig som mycket egendomliga. Om vi försöker dela upp dem kronologiskt har vi *först* det blanka förnekandet av alla problem, i dag för ett år sedan: talet om det dukade bordet, påståendet att Sverige före regeringsskiftet hade en stark samhällsekonomi, sunda statsfinanser och inga bekymmer. Jag har tidigare kallat den linjen "Palmelinjen".

Sedan kom gradvis ett erkännande av att det fanns vissa problem. Men då sade man att de var tillfälliga och att de mer eller mindre automatiskt skulle lösas genom den konjunkturförbättring som man med hundraprocentig säkerhet räknade med skulle inträffa inom någon månad. I januari blev vi kritiserade för att vi underskattade den utländska konjunkturåterhämtningen. Socialdemokraterna räknade i sin alternativa finansplan med betydligt högre export och med stora företagsvinster. Jag skulle vilja kalla den här linjen "Stränglinjen".

Så har vi det *tredje* steget, som kom i våras, med vildsinta anklagelser mot regeringen för att den skulle ha skapat alla de svårigheter vilkas existens man tidigare hade förnekat. Den linjen skulle man kunna kalla "Feldtlinjen". Det är den linjen som Palme varit inne på i dag.

Sedan följde en viss tillnyktring i somras, då man varierade det tidigare linjespelet. Då erkände man att alla svårigheter kanske ändå inte berodde på regeringsskiftet. Även en fortsatt socialdemokratisk regeringsutövning skulle ha mött ekonomiska problem, sade herr Palme för en stund sedan. Men regeringen, heter det nu, utnyttjar svårigheterna och använder dem som förevändning för att bedriva en illasinnad politik som är riktad mot folkflertalets intressen, för att komma åt löntagarna, för att sänka standarden framför allt för dem som har det sämst i samhället. Det är "Palmelinjen nr 2".

Jag frågar på nytt: Vad finns det för konsekvens i denna variationsrika oppositionspolitik? De här olika åsikterna framförs ju i full frihet, inte sällan vid ett och samma tillfälle och ibland av en och samma talare. Herr Palmes Metalltal är belysande, liksom också hans tal i dag, även om det var mycket mjukare.

Och när man studerar Metalltalet får man så läsa herr Palmes konstaterande, "att det vore enkelt för socialdemokratin att vända oron mot de borgerliga och kamma hem partitaktiska vinster genom enkel kverulans. Men det vore inte riktigt." Självironi saknar tydligen inte herr Palme!

Arbetsmarknadsministern PER AHLMARK:

Herr talman! Olof Palme försökte i sitt tal i dag antyda att den nuvarande oppositionen i valrörelsen gav en sann och framsynt bild av våra ekonomiska problem.

Det är icke sant. Omedelbart efter valet, när den nya regeringen tillträdde, sade Olof Palme själv att vi gick till ett "dukat bord" och bara hade att ta för oss. Jag har tittat litet på vad som sades under själva valrörelsen om den ekonomiska framtiden.

Kjell-Olof Feldt sade, att nu kan "vi rikta in den ekonomiska politiken för 12-18 månader framåt mot att vi går in i en högkonjunktur som kan bli relativt stark".

Gunnar Sträng sade: "Den högkonjunktur vi nu börjar få kommer att vara till 1978, möjligen 1979, men sedan har vi att se fram mot en ny lågkonjunktur."

Olof Palme hade ett valmöte i Bohuslän. Då hade han sett att antalet tankbåtar som brukar ligga ankrade i bukten vid Uddevalla inte längre var lika stort. "Bättre tider är på väg, tankbåtarna får göra tjänst igen."

Det var den bild som den dåvarande regeringen gav av vår ekonomi. Ni gav en glittrande men falsk bild av Sveriges läge. Vi fick ta itu med svårigheterna. Det är sanningen.

Jag tog i mitt anförande upp två helt avgörande frågor som vi som politiker i dag måste ta ställning till.

Den första är: Hur skall vi stärka konkurrenskraften för de svenska företagen så att vi kan konkurrera på utlandet och konkurrera med importen?

Den andra frågan är: Vilken avvägning skall vi göra mellan olika, angelägna anspråk, när samhällsekonomin befinner sig i ett kärvt läge?

I Olof Palmes anförande och replik fanns inte mycket till svar på någon av dessa båda avgörande frågor.

Vi vet att när det gäller konkurrenskraften har oppositionen motsatt sig alla förslag och beslut från regeringen som har siktat till att göra det lättare att sälja svenska varor till rimliga priser. Ni har sagt nej till devalveringen. Ni har sagt nej till att vi skulle lämna bindningen vid D-marken. Ni har sagt nej till halveringen av den allmänna arbetsgivaravgiften. Ni har sagt nej till lägre marginalskatter och inflationsskydd.

Summan av alla dessa nej och av era krav på höjda avgifter på arbetskraften blir ett kostnadsläge för den svenska industrin som med ungefär 20 % överstiger vad det är i dag. Det här måste leda till att svenska företag skulle få ännu svårare att sälja på export och konkurrera med import. Hundratals företag skulle riskera att slås ut, tusentals anställda skulle riskera arbetslöshet som en följd av sådan politik. Naturligtvis inte för att ni *vill* det – er värdering av den fulla sysselsättningen är utomordentligt stark – utan därför att er politik i praktiken skulle driva upp kostnaderna så mycket att detta skulle bli följden.

När det gäller fördelningspolitiken vet vi att oppositionen i långa stycken står bakom regeringens värderingar och handlande. Ni stöder våra arbetsmarknadspolitiska satsningar. Ni ställer upp bakom programmet om 100 000 nya daghemsplatser på fem år – här finns det en utomordentligt bred värdegemenskap i den svenska riksdagen. Ni delar värderingen att vården skall byggas ut, framför allt för de äldre.

Den breda enigheten mellan regering och opposition om dessa satsningar är värdefull. Men erkänn då öppet att också socialdemokraternas politik leder till att det nu inte finns utrymme för att dessutom avsevärt höja standarden för de aktivt yrkesverksamma! Ni har inga dolda pengar att ta fram och dela ut.

Om vi skall klara sysselsättningen, om vi skall klara de grupper som har det svårast, måste de många yrkesverksamma i dag i solidaritetens namn ta en viss reallönesänkning. Det är nödvändigt om vi skall klara sysselsättningen, om vi skall klara de mest utsatta grupperna.

På sikt avgörande för hela svenska folket är att vi får fart på ekonomin och att våra företag kan konkurrera framgångsrikt, att vi får underlag för investeringar och ökad produktion. Det åstadkommer vi inte genom oppositionens kombination av höjda kostnader och hurtfriska tillrop.

Visst är det viktigt, Olof Palme, att mana till optimism och framtidstro. Men en optimism som vilar på illusioner är lika farlig som tron att framstegens tid skulle vara förbi. Det första och viktigaste måste vara att med konkreta åtgärder stärka företagens möjligheter att sälja sina varor här hemma och på världsmarknaden. Det är syftet med regeringens ekonomiska politik. På den grunden kan vi bygga en framtidstro som har underlag i verkligheten och inte bara i retoriken.

När jag lyssnar på oppositionsledaren i dag har jag en känsla av att man vill allting samtidigt, att man inte förstår de svåra avvägningar som vi står inför. Man säger ja till en växande statlig och kommunal sektor, därför att det är så viktiga uppgifter som vi där måste klara: sysselsättning, äldreomsorg, barnomsorg och sjukvård.

Man säger i stort sett ja till industrisatsningarna, och man säger ja till arbetsmarknadspolitiken.

Samtidigt kritiserar man att det inte blir mer över till privat konsumtion för vanliga inkomstagare. Sedan säger man nej till underskotten i bytesbalansen. Och man är kritisk mot de stora budgetunderskotten.

Men om allt detta skall gå ihop fordras ju någon typ av åtgärder, och

Olof Palme har haft mycket svårt att klämma fram med vad han egentligen avser. Är det en hårdare åtstramning just nu som oppositionen förordar? Det skulle i så fall gå ut över både den offentliga konsumtionen – alltså det som vi är överens om att göra i stat och kommun och som är viktigt – och den privata konsumtionen, som Olof Palme nu tycks vilja öka.

Om det är en hårdare åtstramning just nu som oppositionen föreslår, antar jag att det är med hjälp av höjda arbetsgivaravgifter som ni vill åstadkomma den. Kläm i så fall fram med det, så får vi diskutera det! Det skulle direkt slå på sysselsättningen, eftersom arbetsgivaravgiften inte är någonting annat än en skatt på sysselsättningen. En höjning av arbetsgivaravgiften skulle alltså i ett svårt sysselsättningsläge riskera att öka arbetslösheten.

I sitt tal i dag beskriver Olof Palme regeringen och den politik som vi försökt redovisa här och som jag anser är en medveten solidaritetspolitik. Han kallar regeringen för "en isolerad och högerinriktad regering", och han antyder att "de självläkande krafterna" är vad vi egentligen litar på. Det har direkt sagts i många agitationstal utanför detta hus, och det har antytts i Olof Palmes tal i dag.

Men sanningen är att ingen svensk regering någonsin tidigare mer målmedvetet har satsat så stora resurser för sysselsättningen som den nuvarande regeringen. Devalveringen syftar till att underlätta exporten, halveringen av arbetsgivaravgiften likaså. Vi har öppnat en debatt om kostnadsläget, som direkt syftar till att klara våra problem för framtiden.

"Självläkande krafter"! Industrisatsningarna under det senaste året har varit större än industrisatsningarna något tidigare år i svensk historia. Satsningar har skett på stålindustrin, varven, teko och flera andra branscher för att hindra en omfattande förstöring av goda företag, för att skydda sysselsättningen och för att lägga grund för exporten längre fram.

Och sedan – det är det värsta – säger Olof Palme att regeringen möter löntagarna med "destruktiva attacker", när vi i dag för en arbetsmarknadspolitik mer ambitiös än någonsin tidigare för att klara människornas sysselsättning. Mellan 150 000 och 200 000 människor har varje månad sina jobb garanterade antingen genom arbetsmarknadspolitik eller genom utbildning tack vare samma politik.

Alltså: Ingen svensk regering har någonsin satsat så hårt som den nuvarande för att klara sysselsättningen. Hur kan man kalla våra insatser för "destruktiva attacker mot löntagarna"?

OLOF PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Nu har herrarna skällt och kastat invektiv i en halvtimme. Nu har jag sex minuter på mig, och sedan skall de skälla i en halvtimme till. Det är alltså debattreglerna. Skillnaden är den att på min tid stod jag här ensam och debatterade med er tre – eller fyra.

Men litet hinner jag!

Först devalveringen. Det var så här. Fälldin sade att regeringen hade

fattat ett oåterkalleligt beslut om devalvering. Det är sant. Beslutet meddelades samtidigt de nordiska regeringarna. Inget utrymme för diskussion. Det är sanningen. Landets statsminister skall icke tala med dubbel tunga, som det stod i min barndoms indianböcker.

Var det fel att devalvera? Det var definitivt fel att lämna valutaormen. Justeringar inom ormen – det har jag sagt tidigare i intervjuer – framför allt i form av en appreciering av D-marken, det kunde jag se förnuft i. Men ni ville över huvud taget icke diskutera dessa problem.

Hur har ni då försvagat budgeten? Jo, det första ni gjorde i regeringsställning var att försvaga den med 5 miljarder kronor genom att sänka skatterna mer och ge förmåner till företagen. Ahlmark talar med gråtmild stämma om destruktiva attacker. Jag sade att ert förslag om s. k. löntagarfonder som kröp fram är en destruktiv attack, och det står jag för. Det är dess bättre lagt i en byrålåda, och ingen gråtmildhet hjälper att komma ifrån det.

Ungdomsarbetslösheten är svår, men det är farligt när politiker försöker skaffa sig politiska poäng på den. För ett och ett halvt år sedan stod herr Ahlmark här och lovade en politik som skulle göra det möjligt för honom att till varje ung arbetslös pojke eller flicka säga: vi ger dig garanti för att du skall få ett meningsfullt arbete eller en meningsfull utbildning. Detta löfte upprepade han under hela valrörelsen, men nu sitter han med huvudansvaret för ungdomsarbetslösheten. Den är 30–40 %, högre än i fjol. Nu svarar han: ja, vi har sänt ut förslag om garanti på remiss – det är den nya varianten. Borgarnas vallöften skickas på remiss till länsstyrelsen i Karlstad och kommunalfullmäktige i Årjäng! Ta i stället fasta på vår uppmaning till gemensamma tag mot ungdomsarbetslösheten.

Det var en ohygglig litania som herr Bohman kom med. Jag har till leda sagt att alla svårigheter självklart inte beror på den borgerliga regeringen, utan också på den internationella konjunkturen. Under ett par år i mitten på 1970-talet förde vi en gemensam politik med krav på återhållsamhet för framtiden. Det har jag också upprepat till leda. Men det innebär inte att herr Bohman bara kan skylla ifrån sig. De uppenbara misslyckandena i den ekonomiska politiken bär han ansvaret för. Jag tänker då framför allt på den onödiga rekordinflationen, sänkningen av produktionsvolymen med 2 % och det nästan katastrofala underskottet i statsfinanserna och utrikeshandeln.

Det är nästan gripande, ärade kammarmedlemmar, att höra landets ekonomiminister stå här och säga att jag beklagar mig över att man satsar 6 miljarder kronor på krisbranscher, 5,5 miljarder kronor på skattelättnader, 2 miljarder kronor på arbetsmarknaden, 4 miljarder kronor i form av lägre arbetsgivaravgifter, så och så många miljoner kronor på småföretagen. Jag beklagar mig inte alls utan skulle i och för sig kunna tänka mig ytterligare 20 miljarder kronor för angelägna ändamål i samhället.

Jag frågar ekonomiministern, som berömmar sig över devalveringen

och som kräver en återhållsam ekonomisk politik: Hur skall ni med detta ras i statsfinanserna betala räkningen, hur skall er kamp mot inflationen bli trovärdig och hur skall den svenska regeringens politik gentemot utlandet kunna bli trovärdig och tas på allvar? Det är inte jag som skall besvara dessa frågor, utan det är den i landet ansvarige ekonomiministern.

Det är nästan en skam att denne ekonomiminister, när dessa för hela vår framtid avgörande frågor ställs, ingenting annat har att säga än en massa larviga, jippobetonade svar och formuleringar, invektiv och glåpord, som någon i hans kansli har påtat ihop åt honom.

Ni frågar om vårt alternativ. Jag har här två böcker på sammanlagt 600 sidor med i detalj utformade förslag. Jag talade på Metalls kongress och lade fram 10 punkter med 50-talet konkreta förslag om vad vi bör göra. Vilket är ert svar i dag? Ni diskuterar inte ett enda av de förslagen, utan ni talar om missnöjespolitik.

Vi satt 700 förtroendevalda ombud i storrådslag. Vi talade inte om borgarna, men vi talade om hur vi skall forma politiken i dag och för framtiden. Utskott för utskott lade fram sina konkreta förslag: Så här vill vi göra. Detta är vårt alternativ. Så skall vi driva vår politik.

Vilket är ert svar? Invektiv och glåpord!

Kanske rymmer detta något av den stora vattendelaren i svensk politik, detta att vi bygger upp politiken såsom en demokratisk folkrörelse i nära kontakt med människorna, steg för steg, såsom är den demokratiska socialismens innebörd, medan ni sitter i kanslihusets rum och formar slagord och glåpord och isolerar er från människorna. Där går vattendelaren. Jag kan lova herr Bohman, herr Fälldin, herr Ahlmark och alla era kohorter att vi skall fortsätta att arbeta såsom en bred demokratisk folkrörelse, som utformar en konstruktiv politik under ansvar för landet och för de breda löntagargrupperna i Sverige.

LARS WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Nyheterna haglade verkligen över både mig och kamraren, när herr Fälldin talade om att vi har val vart tredje år. Det hade möjligen varit något intressantare, om statsministern hade lättat litet på förlåten beträffande frågan om folkomröstning och nyval, vilken har diskuterats den senaste veckan. Ni har ju trots allt den formella möjligheten att vansköta landets ekonomi i tre år. I den meningen finns det ingen vanhävdslag för regeringar.

I övrigt var det ganska tunnsått med besked beträffande de frågor jag hade ställt. Hur skall det bli med Norrbottens framtid, med de 400 000 nya jobben, med kommunernas ekonomi och med prisstegringarna? Vad tänker ni göra åt momsen?

När det gäller den sista frågan beklagar jag regeringens negativa inställning till det gamla kravet att slopa momsen på mat, ett krav som har stark förankring, inte bara inom vårt parti utan även hos allmänheten. Det visar genomförda opinionsundersökningar. Men vi är såsom parti ensamma om att föra fram detta krav.

Priserna på en del baslivsmedel är redan subventionerade, säger man. Ja, det är riktigt, men det är inte tillräckligt i nuvarande läge. Det visar de officiella uppgifter om prisstegringarna som jag har anfört tidigare i dag. Vi anser att subventionerna skall vara kvar och att momsen dessutom skall slopas på mat. Men vill man i stället använda motsvarande belopp för att subventionera ett utvidgat sortiment av baslivsmedel, har vi ingenting emot detta. Det viktiga är att matpriserna kan sänkas.

Vi slåss för att få bort momsen på mat därför att mervärdeskatten är en klasskatt, som hårdast drabbar låginkomsttagare och barnfamiljer. Särskilt gäller detta momsen på mat, eftersom hushåll med många medlemmar och låga inkomster tvingas använda en allt större del av sina inkomster för inköp av livsmedel jämfört med hushåll med få medlemmar och höga inkomster. De lägre inkomsttagarna och barnfamiljerna tjänar mest på slopad moms på mat.

Jag vill fråga budgetministern och regeringen i dess helhet: När ni inte vill slopa momsen på mat, vad tänker ni då i stället göra för att hålla nere matpriserna? Skall de rusa i höjden med 15-25 % även nästa år?

Debatten i övrigt har visat att den borgerliga regeringen följer linjen att förklara allting som sker för nödvändigt: Det är ofrånkomligt att sänka reallönerna. Det går inte att göra någonting åt att priserna stiger. Det går inte att ändra att löntagarna får bära krisens bördor. Men allt detta är ju en propagandalinje för att söva löntagarna och deras organisationer. Det finns ju möjligheter att föra en annan politik än den regeringen för med moderaterna som starka pådrivare.

Det finns i dagens läge möjligheter att skapa fler jobb och minska takten i prisstegringarna. Jag har tidigare anfört slopande av momsen på maten – det går att slopa momsen på mat i stället för att sänka arbetsgivaravgiften. Det går att införa ett ordentligt prisstopp på tolv månader för alla nödvändighetsvaror i stället för att, som regeringen först gjort, sänka kronans värde, vilket i sig höjer priserna, och sedan införa ett formellt och kortvarigt prisstopp med en massa undantag. Stoppa industriutflyttningarna och kapitalflykten till utlandet i stället för att, som ekonomiministern gjort i sommar, uppmuntra till ännu större spekulation! Inför hyresstopp under tolv månader och utarbeta en ny social bostadspolitik i stället för att, som regeringen gör, begränsa bostadsbygandet och tvinga hyrorna i höjden! Skär ner militärutgifterna och de militära rustningarna i stället för att, som moderata samlingspartiet gör, ta emot pengar till partikassan från företagen i krigsmaterielbranschen, osv.! På varje område finns det i dag ett alternativ till den borgerliga regeringens politik. Den nuvarande regeringens politik skulle jag vilja beteckna som rent brottslig mot löntagarnas intressen.

Nu stiger arbetslösheten, och värst drabbar den ungdomen. Det går redan flera hundra tusen människor utan jobb, utanför den ordinarie produktionsapparaten. Alla som har gått utan jobb vet att arbetslösheten är en föbannelse, ett rent gissel. Vi har sagt när det gäller att skapa

fler jobb: Öka bostadsbyggandet – det skapar fler arbetstillfällen, och det är nödvändigt för att bekämpa bostadsbristen! Bygg fler daghemsplatser med bättre kvalitet! Bygg ut den kollektiva trafikservicen! Satsa mera på miljövård! Bygg nya statliga företag med medel ur AP-fonderna i stället för att slösa dem på spekulation i aktier! Satsa på ökad förädling inom landet i stället för en ensidig satsning på export av råvaror och halvfabrikat! Stoppa kapitalflykten och industriutflyttningarna! Inför rätt för alla ungdomar till arbete och utbildning!

Det här är delar av en politik som går stick i stäv med den borgerliga regeringens politik, men det är en politik som gynnar löntagarna i stället.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Olof Palme beskyller mig för att tala med dubbel tunga när jag redovisar vad som förekom vid det samtal som han och jag hade i anslutning till devalveringen. Jag ber kammaren lägga märke till att Olof Palme inte bestrider att jag förklarade för honom var han kunde nå mig under lördagen och söndagen. Är det någon människa som tror att jag, om jag hade sagt som Olof Palme påstår, nämligen att beslutet var kategoriskt och oåterkallligt, skulle ha haft mage att säga till honom: Vill du anföra synpunkter på detta, så kan du höra av dig!

Nej, Olof Palme, jag förklarade vilken uppfattning regeringen hade kommit fram till. Jag utvecklade också – låt vara kort, eftersom det var ett telefonsamtal – skälet till att vi hade kommit till uppfattningen att Sverige skulle lämna ormen. På samma sätt som vid alla tidigare tillfällen underrättades oppositionen om regeringens avsikt. Att komma och säga att det var ett kategoriskt beslut som icke kunde ändras, när det faktiska beslutet ännu inte var taget – det skulle ju ändå tas i riksbanken – ett sådant påstående faller på sin egen orimlighet.

Jag vill säga några ord om det som både Olof Palme och Lars Werner har ondgjort sig över, nämligen att vi påminner om hur många jobb som krävs för att vi skall nå det som alla partier har sagt sig vara eniga om: arbete åt alla. Ingen av er – icke någon annan heller – kan bestrida att det då är fråga om ett antal jobb i storleksordningen 400 000. Trots att vi har haft den här ökningen på 10 000 det senaste året – den är blygsam, och det framhöll jag med en gång i svaret till herr Werner – har alltså arbetslösheten samtidigt ökat, vilket Per Ahlmark har utvecklat. På samma gång har vi ökat de arbetsmarknadspolitiska insatserna. Visar inte just det här förhållandet hur stort behovet är av nya arbeten, om vi skall kunna infria det vi ändå gemensamt har sagt till medborgarna, nämligen att vi skall försöka åstadkomma arbete åt alla?

Vi strävar nu mot det här målet på olika sätt. Jag skall inte dra upp beskrivningen igen, utan hänvisar till den långa redovisning i det här avseendet som jag gjorde i mitt inledningsanförande. Vi gör det genom kortsiktiga åtgärder i krisbranscherna. Vi gör det genom generellt verkande åtgärder av den typ som vi från regeringens sida har redovisat, och där har vi icke sprungit före arbetsmarknadens parter och debiterat

företagen kostnader för att på det viset ytterligare driva upp det totala kostnadsläget. Vi har valt att vidta åtgärder för att minska kompensationsbehoven – det är ostridigt. Vi har vidtagit åtgärder för att minska pålagorna på näringslivet totalt – det är ostridigt. När vi i förhållande till oppositionen minskar arbetsgivaravgifterna tar vi inte, även om ni skulle driva utväxlingsresonemanget, skatteunderlag från kommunerna. Om ert utväxlingsresonemang skulle gälla, skulle ni ju ta skatteunderlag från kommunerna och därmed driva fram ännu högre kommunalskatter. Det lär inte gå att bestrida att det förhåller sig så. Att då anklaga regeringen först för att den vidtar sådana här åtgärder och sedan för att den gör för litet när det gäller att hålla tillbaka de kommunala utdebiteringsökningarna håller inte för en kritisk granskning. Trots flera frågor har Olof Palme inte sagt ifrån, vad han ville göra i stället för devalveringen för att underlätta för svenska företag att sälja sina produkter. Det är ju där hela utvecklingen står och faller.

Totalproduktionen har sjunkit enligt konjunkturinstitutets beräkningar, hänvisar Olof Palme till. Ja, tyvärr är detta ett faktum. Vad har det för orsaker? Också det är ett resultat av svårigheter att sälja svenska produkter. Vill Olof Palme förneka att där ligger den avgörande orsaken till den sänkta totalproduktionen?

Jag upprepar: Vi förde en i hög grad gemensam politik vid ingången till konjunktursvackan och sade oss, att på traditionellt sätt skulle vi nu sätta in resurser för att nedgången inte skulle bli för kraftig. Vi hade ett gemensamt synsätt i fråga om vikten av att medverka till att företag skulle kunna bygga upp lager, och denna lagerproduktion höll totalproduktionen uppe i början av svackan. Men vi kommer till sist till en gräns, där varken det enskilda företaget eller samhället som sådant vågar gå vidare med lagerproduktionen. Det blir inkurans, det blir andra påfrestningar.

Vi redovisade för ungefär ett år sedan att här är stora svårigheter för svenskt näringsliv som kommer att slå på sysselsättningen, om inte åtgärder vidtas. Då vidtog vi också åtgärder som gick ut på att inte öka debiteringen på företagen med arbetsgivaravgifter lika mycket som den gamla regeringen hade velat göra. Vi utsattes då för beskyllningar för att föra en lättsinnig politik – de klingade av en tid men Olof Palme har tagit upp dem igen i dag. Vi fick kritik för att vi medvetet skulle lägga bördor på löntagarna, kritik för att detta skulle vara fördelningspolitiskt fel. Men vi visade att det var nödvändigt för att skapa de förutsättningar som i grunden är avgörande för om vi kan klara sysselsättningen. Så tunnade kritiken av och man återkom inte till den. Man ville inte höja avgifterna på det sätt som tidigare förordats. Men nog tar det ändå priset när Olof Palme här i talarstolen försöker beskylla regeringen för att vara orsaken till att totalproduktionen sjunker. I flera varv har vi kritiserats för att vi vidtagit de åtgärder som jag har nämnt för att underlätta för svenska företag att sälja sina varor ute i världen och att sälja sina varor här hemma i konkurrens med importen. När

den kritiken inte blev framgångsrik kom kritiken för att vi medvetet skulle ha sänkt den totala produktionen.

I min dagliga verksamhet får jag på olika sätt besked om hur den svenska allmänheten ser på detta. Allt oftare får jag besked om hur realistiskt man ser på situationen. Man vet att vi måste arbeta oss ur de här problemen. Man inser att vi måste ta på oss vissa påfrestningar i ett övergångsskede, att det är klokt att göra det så tidigt som möjligt. Man inser att det är åtgärder av den typ regeringen föreslår som är en väg fram till ökad produktion, som är grunden för ökad sysselsättning. Olof Palme är inte representativ för den svenska allmänheten i den kritik han här lämnar.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Jag tycker fortfarande inte att vi fick ett klart besked från herr Palme om hur han såg på devalveringsbeslutet. Var det fel eller var det inte fel? Jag tycker att det svar han gav var något slags positivt jäså till devalveringen. Däremot hävdade han alldeles bestämt, att det var definitivt fel av Sverige att lämna valutaormen. Det föranleder mig att ställa en fråga som någon annan kanske kan besvara, eftersom herr Palme inte har replikrätt. Om Sverige skulle vara kvar i valutaormen måste det i så fall innebära att vi, om vi inte ville ha fortsatta devalveringar, skulle föra i stort sett samma ekonomiska politik som Västtyskland, en hård ekonomisk politik som utsätter vårt land för ytterligare påfrestningar då det gäller sysselsättningen. Anser socialdemokraterna verkligen att vi skulle föra i stort sett samma ekonomiska politik som Västtyskland? Jag vill gärna ha svar på den frågan. Om svaret inte blir jakande faller hela resonemanget från herr Palmes sida, och jag vill inte göra gällande att herr Palme är helt okunnig i sådana här frågor.

Det var "ohyggligt" att lyssna till herr Bohman, sade herr Palme, som tydligen menade att jag skulle varit alldeles omedveten om att han hade sagt att alla svårigheter numera inte berodde på den borgerliga regeringen. Nej, tvärtom inhöstade jag det som ett senkommet medgivande att ni hade medgivit detta. Men det erkännandet kom först någon gång på försommaren eller sent i våras. Tidigare hette det konsekvent överallt inom det stora socialdemokratiska partiet att det var den borgerliga regeringen som bar hela ansvaret för den ekonomiska utvecklingen och för våra bekymmer. Att det skett en viss glidning betraktar jag som en tillnyktring, vilket i och för sig är glädjande. Men något medgivande från socialdemokraternas sida om att de bär något ansvar för den ekonomiska politiken, för den näringspolitik som har bidragit – jag skall nöja mig med att säga så – till de bekymmer som vi har i Sverige i dag, det fick vi inte. När får vi det? När kommer ett sådant medgivande?

Rekordinflationen – sade herr Palme – är onödig. Ja, visst är inflation i och för sig onödig, men det finns ändå faktorer bakom den. Höjda lönekostnader är en av de faktorer som har påverkat inflationen. Höjda råvarupriser är en annan – låt mig peka på priserna på kaffe eller på

olja, även före devalveringen.

I går lär en representant för statens pris- och kartellnämnd ha i TV gjort gällande att prishöjningarna nästa år kommer att gå ned till kanske omkring 6 à 7 %. Det uttalandet står för vederbörandes egen räkning, men det är ju i alla fall ett tecken på att flera än jag har anledning att hysa förhoppningar inför nästa års prisutveckling.

Herr Palme sade att det var "gripande" – alla dessa fina adjektiv! – när herr Bohman påstod att han, herr Palme, tog avstånd från regeringens stora ekonomiska satsningar. Det var fråga om de stora satsningarna på industrin och mot arbetslösheten. Jag skulle ha satsat mycket mera, sade herr Palme, om jag inte missförstod honom – det kan ju vara fråga om ett missförstånd. Men herr Palme hade i sitt anförande sagt följande: "Hur skall regeringen med en sådan finanspolitik" – och i en sådan ligger just dessa mycket stora satsningar – "skapa trovärdighet för kamp mot inflationen?"

Ställer man en sådan fråga som herr Palme gjorde, måste han också kunna anvisa ett alternativ. Då måste herr Palme också kunna säga att hans parti, om det hade stått för den ekonomiska politiken i landet, *inte* skulle ha satsat så mycket pengar på dessa uppgifter, eftersom det ju enligt honom själv måste få konsekvenser för trovärdigheten för kampen mot inflationen. Annars är frågan helt oberättigad.

Men jag skall ändå kortfattat påminna herr Palme om att vi har en betydande överkapacitet i det svenska näringslivet i dag. Vi har alltså outnyttjade resurser. Vi har stora lagertillgångar som skall säljas och produktivetsreserver som kan utnyttjas, om det blir ett bättre läge. Vi har en låg privatkonsumtion – enligt herr Palme en alltför låg sådan.

I det läget, herr Palme, kan man kosta på sig att ha ett betydligt större budgetunderskott än annars. Ingen räknar heller med att den konjunkturåterhämtning som vi hoppas på skall få sådan styrka eller komma så snabbt att det behöver få de negativa konsekvenser som herr Palme antydde.

Jag vill på nytt påminna om att, om socialdemokraterna hade fått som de hade velat enligt de förslag som de själva lagt fram i sina motioner och uttalanden – om nu inte herr Palme tar tillbaka det han sade om devalveringen – då skulle kronan ligga 20 % högre i förhållande till D-marken än i dag. Då skulle arbetsgivaravgifterna vara 2,67 % högre och 4,67 % högre i det inre stödområdet, och de skulle bli ytterligare 2 % högre fr. o. m. den 1 januari.

Jag ställer samma fråga som statsministern har ställt förut: Skulle verkligen Sveriges konkurrensläge och förutsättningarna för fortsatt hög sysselsättning och för välståndsutvecklingen vara *bättre*, om vi hade genomfört de åtgärder som socialdemokraterna förordar, än vad fallet är med den politik som regeringen står för?

Jag fick vidare höra att jag gjorde mig skyldig till larvigheter – ordet "larv" har tydligen känts hårt – och herr Palme gör gällande att mina

inlägg skulle ha "påtats ihop på mitt kansli." Ja, jag vet inte hur herr Palme själv arbetar.

Arbetsmarknadsministern PER AHLMARK:

Herr talman! Trots Olof Palmes höga tonläge i den senaste repliken tror jag att vi ändå har en mycket stark värdegemenskap i några viktiga frågor. Dit hör ungdomsarbetslösheten. Jag tog utförligt upp de frågorna i min inledning och pekade på farorna om människor som slutar skolan inte får ett jobb eller en yrkesutbildning som kan ge dem ett jobb längre fram. Jag visade också vad vi hade gjort för att kunna upprätthålla den högsta sysselsättningen någonsin trots att vi har den långvarigaste lågkonjunkturen sedan andra världskriget.

Det är riktigt att ungdomsarbetslösheten är för hög. Vi hade visserligen betydligt högre ungdomsarbetslöshet i september 1972. Då var 121 000 personer arbetslösa, och av dem var 45 000 ungdomar under 25 år. I september i år var 83 000 personer arbetslösa. Av dem var 40 000 ungdomar under 25 år. Det var alltså en högre arbetslöshet för fem år sedan.

Det är icke någon tröst, inte alls, inte för ett ögonblick. Tvärtom har vi ju visat med rätt många åtgärder att vi nu satsar utomordentligt hårt för att, trots de synnerligen svåra problem som vi har i vår ekonomi, klara sysselsättningen för olika generationer.

Jag vill nu bara peka på vad vi i början av denna månad gjorde på arbetsmarknadspolitikens område för just ungdomar under vinterhalvåret.

Vi tidigarelade anställning av 150 arbetsförmedlaraspiranter. På det viset kan många erfarna förmedlare frigöras för särskilda insatser för ungdomar.

Arbetsmarknadsverket fick möjlighet att köpa ettårig yrkesutbildning i företag för omkring 4 000 ungdomar.

Gymnasieskolans kapacitet ökades när det gäller kortare yrkesinriktade kurser.

Utbildningsbidraget för arbetsmarknadspolitiken höjdes till att utgå med 70 kr. per dag för ungdomar under 20 år och mellan 135 och 175 kr. per dag för andra grupper.

Stödet till företag som utbildar redan anställd och samtidigt ger en ersättare fast anställning ökar vi också för att stimulera till just nyanställningar i dessa tider.

De olika typerna av beredskapsarbeten för ungdom förlängs och förbättras. Det gäller statliga praktikplatser som ger arbetslivserfarenhet och kommunala beredskapsarbeten med 75 % statsbidrag. Vi höjer också kostnadsgränsen per dagsverke.

Också när det gäller enskilda beredskapsarbeten, dvs. att man stimulerar företag att anställa ungdomar, går vi vidare just därför att vi har sett att erfarenheterna är så goda. I genomsnitt tre ungdomar av fyra som har fått arbetslivserfarenhet genom enskilt beredskapsarbete i företag får senare en fast plats i det företaget.

Nr 15

Onsdagen den
26 oktober 1977

---

*Allmänpolitisk
debatt*

Nu har nya förslag kommit fram genom sysselsättningsutredningen: ytterligare ökade resurser för arbetsförmedlingen, lokala sysselsättningsprogram, att alla arbetsgivare stimuleras eller åläggs att ställa beredskapsplatser till förfogande, att övergången mellan skola och arbetsliv underlättas och att man får försöksverksamhet med en ny typ av utbildning, där man varvar teori och praktik, och ytterligare ett antal sådana förslag. Jag välkomnar en nära samverkan mellan regering och opposition för att motverka ungdomsarbetslösheten.

Jag hoppas – ja, jag vet att det är en utgångspunkt för både regeringen och oppositionen – att vi skall bygga ut de här åtgärderna så, att varje ung människa som slutar skolan sedan skall kunna nås av erbjudande om ett fast jobb eller en praktikplats eller ytterligare utbildning.

När det gäller skatterna så är de naturligtvis en utomordentligt viktig del av den ekonomiska politiken, därför att dagens skattesystem driver upp kostnaderna och försvårar bl. a. för vår export. Så har det varit under de senaste åren på ett mycket allvarligt sätt. Om en anställd skall få 100 kr. mer i plånboken måste arbetsgivaren, vare sig det är en privat företagare, kommun, stat eller landsting, betala mellan 400 och 500 kr. mer. Så slår marginalskatterna i förening med de sociala avgifterna.

En majoritet av svenska folket och löntagarna ställde sig i valet bakom partier som rest kravet att marginalskatten skall sänkas för människor med vanliga inkomster. Vi genomför därför stegvis den marginalskattelättnad som väljarna begärt.

Nu fortsätter Olof Palme och påstår att sänkta marginalskatter gynnar "höginkomsttagare". Höginkomsttagare – är det i så fall metallarbetare, målare, gruvarbetare, typografer, elektriker, murare, arbetsledare, lärare, sjuksköterskor, ingenjörer och många andra kategorier som får sänkt marginalskatt med det här förslaget? Det är bara några exempel på grupper ur LO- och TCO-kollektiven som får lägre marginalskatt genom regeringens förslag till skatteomläggning för 1978 – ett förslag som i mycket stor utsträckning tar hänsyn till synpunkter från de fackliga organisationerna.

Vad som förbryllar mig i den här debatten är hur man kan framställa det som en angelägen låglönesatsning att lyfta lönen för t. ex. sjuksköterskorna men som en gåva till privilegierade höginkomsttagare att sänka marginalskatten för samma sjuksköterskor. Det resonemanget går inte ihop. Jag upprepar: Vi anser att det är fel att de stora grupperna av inkomsttagare för all framtid skall betala ungefär två tredjedelar i skatt på ett extraknäck, en övertidsersättning eller en lönehöjning. Detta vill vi steg för steg ändra på. Det måste löna sig att arbeta.

Avgörande i den här debatten har varit viktiga vägval som regeringen har gjort och där vi har efterlyst oppositionens alternativ. Det ena handlar om kostnadsläget. Där visar vi att om vi skulle ha ett 20 % högre kostnadsläge skulle många hundra företag och i tiotusental löntagare, befinna sig i mycket värre svårigheter än dem de har i dag. Säger man nej till en devalvering – där var Olof Palme oklar i sitt senaste inlägg

– och säger man nej till att lämna anknytningen till D-marken, säger man nej till att sänka arbetsgivaravgiften och säger man nej till de inflationsskyddade skatteskalorna, leder det obönhörligen till ett högre kostnadsläge, till svårigheter för vår export och för den del av vår industri som konkurrerar med importen.

I en situation med begränsade resurser beror det sedan på vad man använder pengarna till. Vi har alltså redovisat att vi gjort den bedömningen, att sysselsättningen är det ena viktiga. Det andra viktiga är omsorgen om de mest utsatta grupperna: de äldre, de sjuka och barnen.

Detta leder – om man skall satsa på sysselsättning och om man skall satsa på de mest utsatta grupperna – ofrånkomligt till att utrymmet för privat konsumtion blir mindre. Man kan inte göra allting på en gång i en situation då vi inte ens har en tillväxt i ekonomin utan snarare, under detta år, en minskning i bruttonationalprodukten.

Man kan naturligtvis göra andra vägval. Man skulle kunna ha en mindre ambitiös sysselsättningspolitik och acceptera att arbetslösheten går upp. Och man skulle kunna göra mindre satsningar på pensionärer och på sjukvård.

Det vill inte socialdemokratin – naturligtvis inte! Men vilka dolda kassor förfogar då oppositionen över? Är det höjda arbetsgivaravgifter? Ja, men det skulle direkt slå på sysselsättningen och öka arbetslösheten. Därför upprepar jag att vi i regeringen har redovisat våra vägval. De yrkesaktiva gör uppoffringar för att andra inte skall bli arbetslösa. Och de friska och aktiva generationerna gör uppoffringar, inte minst för de pensionerade generationerna, för de sjuka och för barnomsorgen.

Den politiken har lett till uppskattning från många olika håll. Jag läste sålunda i den ledande labourtidningens i England, *New Statesman*, oktobernetnummer följande: "Den svenska sysselsättningen har, i motsats till de flesta europeiska länder, fortsatt att öka; och i en tid av lågkonjunktur i världen har insatserna för att hålla arbetslösheten nere varit framgångsrika". Det är alltså en artikel i *New Statesman* som säger detta om den svenska sysselsättningspolitiken. Det är riktigt att vårt övergripande mål när det gäller ekonomisk politik, industrisatsningar och arbetsmarknadspolitik har varit att hålla sysselsättningen uppe i den längsta och svåraste lågkonjunkturen under efterkrigstiden.

Vi kan tvista om medlen för den politiken – och där har vi olika åsikter på flera punkter – men jag tror inte att vi kan tvista om målet, den fulla sysselsättningen. Där är vi överens. Inget slöseri i ett samhälle är värre än att människor går arbetslösa. Kring den värderingen finns det en överväldigande uppslutning i den svenska riksdagen.

Andre vice talmannen anmälde att Olof Palme anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

GUNNAR STRÄNG (s):

Herr talman! Alla som har erfarenhet av vad jag behöver i tid för att tillnärmelsevis kunna redovisa mina synpunkter på de ekonomiska

problemen är medvetna om att jag nu står i en situation där detta inte är möjligt – de 15 minuter som jag i dag har till mitt förfogande räcker inte till. Jag utgår emellertid ifrån att vi får ta om den här debatten utan tidsinskränkning den 7 december, och följaktligen får detta för min del bli någonting av en liten förövning.

Men jag skall ta de här minuterna som jag har till mitt förfogande för att ge några allmänna synpunkter på hur regeringen handhar sitt fögderi. Jag kommer i allt väsentligt att ägna mig åt skattefrågorna och de ekonomiska problemen. Arbetsmarknadsfrågorna skall jag inte ta upp; det finns andra som bemöter herr Ahlmark. Möjligen skulle jag inledningsvis kunna framhålla att om man säger att man har högre sysselsättning nu än någonsin tidigare, så är den slutsatsen svårörenlig med att man har lägre produktion i dag än vad man har haft tidigare. Herr Ahlmark kan ju tänka över det problemet – det går inte ihop.

Jag vill som sagt inleda med att säga någonting om skattefrågan. Vi förärades under gårdagen en skatteproposition från herr budgetministern. Där har man hängt på en indexreglering med tillämpning från den 1 januari 1979. Det nu framlagda förslaget för 1978 har någonting av Hagamodell över sig, men jag tycker att det är en ganska dålig sådan. Jag kan illustrera det med utslaget för den enskilde som tjänar 40 000 kr. Han skulle få en lindring på 725 kr., medan den som tjänar 50 000 skulle få 1 240 kr. och den som tjänar 100 000 skulle få 2 600 kr. Så var inte modellen när vi inte var bundna av detta indextänkande utan kunde göra skatterevisionerna från en mera – och riktigare – fördelningspolitisk utgångspunkt.

Alla känner till att efter tilläggsdirektiv till 1972 års skatteutredning beställde regeringen ett färdigt förslag om indexreglerade skatter. Avsikten var att det skulle träda i kraft redan 1978. Om jag så här inledningsvis skulle kosta på mig en liten vänlighet mot regeringen, skulle det närmast vara att man ändå har väntat ett år med att sätta indexregleringen i kraft. Det var starka reservationer från socialdemokraterna i skattekommittén, och det var ganska naturligt. När man som hastigast fotograferar igenom remissutlåtandena i herr Mundebos proposition, är jag inte överraskad men konstaterar en starkt negativ reaktion bland åtskilliga av remissinstanserna – bland dem som representerar de breda folkgrupper som skulle välsignas med en indexreglerad skatt.

En snabbläsning av remissvaren ger således belägg för den uppfattningen. Det finns hos löntagarna och hos de breda folklagren i vårt land en stark inneboende känsla för rättvisa och solidaritet gentemot dem som upplever tillvaron som besvärlig. Lever vi i en tid som känns påfrestande och besvärlig, och det gör vi väl nu, så anser majoriteten av det svenska folket – det är jag övertygad om – att bärkraften hos individerna skall vara avgörande för hur man klarar sig genom besvärligheterna. Man skall inte arbeta efter – om jag använder det uttrycket – matematikens enkla räknatabeller.

Ingen bestrider att vi lever i, som jag sade, en påfrestande tid. Jag

menar att den i långa stycken är en följd av en felaktig ekonomisk politik, och jag skall försöka motivera det litet närmare. Den tid vi nu lever i karakteriseras av en klar kräftgång i nationens ekonomiska utveckling. Produktionen går ned, och vi kan inte ens försvara den grad av välförstånd som vi hade uppnått i nationen. Vi upplever för första gången på tre decennier en standardsänkning för folket.

I en sådan situation kan ingen bestrida att påfrestningen blir hårdast för dem som har minst att röra sig med. Om regeringen då funderar på en skattepolitisk reform, så borde det vara självklart att den reformen skulle präglas av hänsynstagande till den fördelningspolitiska innebörd som jag här inledningsvis berörde. Så blir det inte med en indexreglering. Indexregleringens filosofi bygger på att man är blind och döv för den påfrestning som utvecklingen av priser, löner och behov utgör och i stället håller fast vid skatterelationer i en gångens tid som någonting av ett uttryck för objektiv rättvisa medborgare emellan. Detta är en falsk och felaktig utgångspunkt, där regeringen bara kan få helhjärtad accept av en minoritet av folket, den mer välförstådda minoriteten. Reaktionen har varit stark från de stora löntagarorganisationerna. En del av regeringens egna intressegrupper – jag tänker på centerpartiets ungdoms- och kvinnoorganisationer – har reagerat. Indexregleringen skrinlades för 1978 men skall nu, för att använda samma uttryck som Olof Palme, smygas på oss fr. o. m. 1979.

Jag tror mig utan risk kunna uttala att förutsättningarna för en skatterevision då är precis likadana som man bedömer dem vara i år och för 1978. Vi kommer under nästa år, såsom regeringspolitiken förs, att ha en situation som inte påtagligt skiljer sig från 1977. Den ekonomiska sakkunskap som i dessa dagar framträder i publikationer från konjunkturinstitutet och TCO:s och LO:s ekonomiska utredningar och prognoser tycks vara ense om – med vissa variationer – att 1978 inte kommer att skilja sig nämnvärt från innevarande år. Det betyder fortsatt inflation, förhoppningsvis något lägre. Det betyder ett fortsatt och ökat underskott i bytesbalansen. Det betyder i bästa fall en oförändrad real standard, dvs. att vi skulle stanna kvar i det nedpressade läge där vi är i dag.

Finns det mot bakgrund av det budgetunderskott som regeringen kommer att redovisa för riksdagen vid årsskiftet någon som helst realism i förslaget att indexreglering av skatteskalen skulle bli den åtgärd med vilken man jämnar vägen för en rimlig löneuppgörelse 1979? Motsatsen är säkerligen fallet. Dessutom är påfrestningen på budgeten 5 à 6 miljarder, om man genomför indexreglering med trolig inflationsutveckling under 1977 och 1978 som bas. Om man lägger på en extra reduktion uppe på indexregleringen för att underlätta löneförhandlingarna kommer det att kosta mycket pengar – regeringen kommer att sakna medel för detta.

Frågeställningen om ett år är således densamma som i dag, och part-intressena är desamma. Nödvändigheten av en fördelningspolitiskt riktig skattejustering är lika uppenbar. Indexreglering av statsskatten är ett för-

slag som borde ha stannat vid de ofullbordade hugskotten.

Efter den här inledningen på skattepolitikens område vill jag göra några reflexioner med anledning av den ekonomiska utvecklingen och den politik som vi har konfronterats med under den borgerliga regeringens jubileumsår.

Enligt konjunkturinstitutets höstrapport har vi som nation blivit ett par procent fattigare än vad vi var 1976, samtidigt som vår omvärld fortsatt sin frammarsch i normal takt med ca 4 %. Enligt samma källa skulle vi ha chansen till en uppgång med 1 % under 1978 samtidigt som vår omvärld, de 14 industriländerna i OECD, räknar med att bibehålla en uppgång med 4 %. Från att vi tidigare väl hållit ställningen i ekonomisk tillväxt och en låg placering i inflation och prisstegring är det nu tvärtom. Vi har kommit klart på efterkälken i tillväxt och ligger i en generande ledning i inflationsligan. Detta under ett år då Bohman skött ekonomin med momshöjning och dubbla devalveringar och SAF under sin nye och på lönestegringar enormt uppmärksamme ordförande har signerat och auktoriserat det löneläge som nu gäller.

Jag erinrar mig hur oppositionen då rollerna var ombytta – det har sagts tidigare i dag – med våldsam energi anklagade mig de år i början på 1970-talet då tillväxttakten var låg, även om vi höll oss på plussidan, för att ha försvillat miljardbelopp som svenska folket rätteligen skulle ha haft om man hade haft en annan finansminister. Skulle jag tillämpa denna enkla argumentering skulle jag i konsekvensens namn anklaga herr Bohman för att genom vanskötsel ha försvillat det dubbla och tredubbla beloppet för svenska folket. Nu är den argumentationen litet för enkel för att jag skulle vilja bruka den, men jag ställer mig ständigt frågan: Hur har denna bedrövlige utveckling under ert jubileumsår kunnat äga rum? Jag tror att förklaringen ligger i – det understryker jag ännu en gång – den lättsinniga skatte- och finanspolitik med vilken herrarna startade sitt rgerande. Jag tror att förklaringen också ligger i den osäkerhet som företagsamheten upplevt på grund av det negativa genomslag på investeringsplanerna som avsaknaden av en energipolitik innebär.

I det senare avseendet har inga påtagliga förbättringar skett, även om vissa inslag i energidebatten från centerns sida har gett mig en svag anledning att hoppas på en mer förståndsmässigt bestämd politik med mer balans i argumentationen i kärnkraftsfrågan. Det är möjligt att jag drar för snabba slutsatser när jag säger detta. Vi har ju också upplevt deklamationer om motsatsen. Men skulle jag ha rätt hälsar jag tillfrisknandet med glädje. Och jag skall försöka glömma den enmansteater på temat "hedersord" som herr Fälldin med viss framgång splade upp inför svenska folket före valet i fjol. Skulle jag ha fel och centerpartiet står på den absoluta nejsägarlinjen ser jag bestämda hinder för den industriella utvecklingen i vårt land. Ett slut på det här dunkla talet och det motstridiga handlande som har beskrivits tidigare från talarstolen är i hög grad erforderligt.

Man kan ställa frågan: Är regeringen handlingsduglig när det gäller

energiförsörjningen? Det är en berättigad fråga, men sannolikt blir den obesvarad. Frågan har ställts tidigare från den här talarstolen, men regeringen har inte bevärdigat den med något svar.

Det här lättsinnet i skatte- och finanspolitiken tvingade fram sin naturliga korrigerings. Vi upplevde den i våras med raden av punktskattehöjningar, kulminerande i momshöjningen, som förde upp den beskattningsformen till vad jag tror är dess maximala nivå. Våra dubbla devalveringar med bara några månaders mellanrum måste för utomstående nationer skapa intryck av villrådighet och dåligt förutseende. Den tidigare i valutasammanhang så stabila svenska kronan har tyvärr fått sitt anseende skamfilat. Utrådet ur valutaormen medverkar härtill, och jag beklagar det. Tiden medger mig inte att utlägga texten här. Jag inskränker mig till att säga att Västtysklands riksbankschef har haft en uppfattning samordnad med min, nämligen att det var onödigt att vi lämnade valutaormen.

Som resultat av den här politiken, kännetecknad av överraskande lappkast, upplever vi en nationell ekonomisk tillbakagång, sänkt standard för folkets breda lager och misstänksamhet från näringslivet, som tar sig uttryck i en kraftig nedgång i investeringarna. Den misstron föreligger inte överraskande i än högre grad från löntagarsidan, där man upplever följderna av regeringspolitiken som ett ingrepp på, och en nedpressning av, en mödosamt tillkämpad trygghet och standard. Denna senare misstro är ett faktum. Den konkretiseras nu på grund av det senaste årets erfarenheter, och jag tror att den borgerliga regeringen saknar möjligheter att ändra på detta faktum. Det är inte fråga om att fackliga och politiska ledare jagar upp känslorna. Det är en djupt förankrad oro och misstro mot regeringen som kommer till uttryck. Det är den enkla sanningen.

De dystra prognossiffror för industrins investeringar som vi avläser i KI-rapporten är varningstecken. De kan delvis förklaras av bristande framtidstro och delvis av en för låg efterfrågan vid avsättningen av produktionsresultat. Man brukar säga: På fyra svenskar arbetar en för världsmarknaden. Det betyder i konsekvensens namn att av fyra svenskar arbetar tre för hemmamarknaden. Och där har vi en klar nedgång i efterfrågan och i standard.

Prognosen för världsmarknaden och världsekonomin visar ändå en viss optimism. I den mån industrins inriktning går mot exportmarknaden bör vi som en allmän förutsättning kanske kunna räkna med en försiktig men dock uppgång. Den interna efterfrågan bör i dagsläget, mot bakgrund av vad jag sade, stimuleras med en medveten satsning på ökat bostadsbyggande, ett slopande av den 15-procentiga straffavgiften på byggen och en ekonomisk injektion för att få fart på investeringarna. Ni har gjort vissa försök till det, men jag tror inte att det räcker till.

Det är nu som investeringsexpansionen skall ske för att vi skall kunna utjämna de starka variationer i investeringsaktivitet mellan låg- och högkonjunktur som vi ständigt upplever. Framtidsperspektivet understryker vikten av den kvalitativa och förädlingsbetonade utbyggnaden av svensk

industri. Forsknings- och utvecklingsarbetet kräver allt större uppmärksamhet, och vi får ta de ekonomiska konsekvenserna härav, om vi vill ha ansvaret för framtiden.

Det är något överraskande att en borgerlig regering så definitivt lyckats ta bort framtidstron hos landets företagare som investeringsprognosen omvittnar. Det här kommer att ställa anspråk på statsfinanserna, men det är en annan historia, som jag längre fram får tillfälle att tala om.

Herr talman! Jag är enormt överraskad över att 15 minuter går så fort.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Vad är det egentligen för fel på den svenska ekonomin, och vad kan vi göra för att den skall bli bra igen? Hur allvarliga är egentligen problemen? Kommer vi att behöva leva med dem länge, eller kommer det snart någon ljusning?

Det har sagts många gånger att Sverige är ett så litet land att det finns utrymme bara för en åsikt åt gången: antingen är det bra eller är det inte bra, antingen är det svart eller är det vitt. Det har sagts att vi lever så i nuet och så nationellt att vi tycks ha glömt att vi tidigare haft problem och förbisett att andra länder också har problem, i flera fall besvärligare än våra.

Det är lika fel att förenkla som att överdriva, om man vill ge en rättvisande bild av den svenska ekonomin. Våra problem är inte nya, de har inte kommit plötsligt. En del har sina rötter tillbaka i 1960-talet, en del fick vi under åren 1974–1976, en del skaffar vi oss nu och en del beror på den internationella utvecklingen – och det är rätt många.

Det är fel att ge människor uppfattningen att allt skulle bli bra om man bara gjorde så eller så, att allt skulle ordna sig om vi bara finge en liten konjunkturuppgång eller att en hel del problem inte skulle ha funnits om en annan regering hade fått hantera ekonomin och att de problem som ändå möjligen hade funnits lätt skulle ha kunnat lösas.

Det är också fel då politiker, ekonomer och företagsledare bara talar om problem, bara ger mörka bilder, bara talar om kriser och säger att Sverige skulle vara slut som industrination. Det finns så mycket av styrka i den svenska ekonomin och av utvecklingsmöjligheter, att jag är övertygad om att vi kommer att klara de problem vi nu har och att Sverige också i framtiden kommer att vara ett land med högt socialt välstånd.

Vi har olika slag av problem i vår ekonomi. Jag vill nämna tre.

Vi har resursproblem – en bristande balans mellan resurser och ambitioner. Vi har haft och har en privat och offentlig konsumtion som är väsentligt större än tillgången i våra resurser. Vi har en större standardökning än vi egentligen har råd med. De problemen kommer vi att få arbeta intensivt med de närmaste åren. Det är inte lätt att anpassa ambitionerna till verkligheten, i synnerhet som tillväxten under hela 1970-talet hittills har varit 12 %. Under 1960-talet var den 4–5 % om året.

Vad kan vi då göra för att få en bättre balans?

Vi kan öka tillväxten, men det blir från en utgångspunkt med låg tillväxt under flera år av 1970-talet, nu t. o. m. minskad. Vi kan utnyttja resurserna effektivare, använda mera för export och mindre för konsumtion. Vi kan stärka den utlandskonkurrerande industrins möjligheter att arbeta och sälja och därmed förbättra våra tillgångar. Vi kan växa lugnare i det fortsatta reformarbetet, vi kan ta längre tid på oss att genomföra omfattande reformer. Vi måste för de kommande åren pröva alla de vägar för att få en ekonomi i balans.

Vi har kostnadsproblem. Marknadsandelarna för den svenska industrin har minskat både på exportmarknaden och på hemmamarknaden. Varför? Jo, främst därför att våra kostnader ligger avsevärt högre än andra länders. Jämfört med de 14 viktigaste konkurrentländerna försämrades det svenska kostnadsläget åren 1975 och 1976 med ungefär 20 %. Om vi inte hade förändrat växelkurserna under detta år hade vi fått en ytterligare försämring.

Det finns somliga som inte gärna vill tala om våra kostnadsproblem – somliga har t. o. m. sagt att det inte finns några. Jag vill bara notera fakta. Jag gör inga värderingar om var kostnadsnivån bör ligga, jag noterar bara att Sverige har högre kostnader än de flesta andra länder och därför har svårt att sälja sina varor ute på världsmarknaden och t. o. m. på den inhemska marknaden. Man kan naturligtvis resonera om ifall det är våra kostnader som är för höga eller om andra länders kostnader är för låga, men vi har väl ändå lättare att påverka kostnaderna i vårt eget land än i andra länder. Att vår kostnadsnivå är så hög beror ju på en snabb ökning av både lönekostnader och lönebikostnader. Det må gå bra att öka endera – i en ekonomi med tillväxt kanske både snabbt och starkt – men vi har försökt att genomföra en snabb och stark ökning av bådadera under år med låg tillväxt, och det må då vara naturligt att kostnadsrelationerna har förändrats på för oss ogynnsamt sätt. Vi måste pröva olika vägar för att lösa också dessa problem.

Vi kan minska lönebikostnaderna, därför vill vi nu sänka den allmänna arbetsgivaravgiften. Vi kan underlätta avtalsförhandlingarna genom att förändra inkomstskatten, därför har vi nu lagt ett sådant förslag. Vi kan medverka till återhållsamma löneavtal – det vore till fördel för hela samhällsekonomin om de kommande årens avtalsförhandlingar kunde präglas härav. Då kunde vi relativt snabbt komma i ett bättre kostnadsläge än vi är i i dag och därmed ge hela den svenska ekonomin ett bättre utgångsläge.

Vi har strukturproblem. Flera branscher är i en allvarlig situation: stål, varv, teko – listan kan göras lång. Det är självfallet till nytta för vårt näringsliv att strukturen fortlöpande kan förändras, att den kan anpassas med hänsyn till samhällsutvecklingen. Det är detta som medför tillväxt i en ekonomi. Men snabba och starka förändringar medför besvärliga problem – problem för hela vår ekonomi, för många orter i vårt land och för många enskilda människor. Vi kan lindra de problemen men

knappast hindra dem. Vi kan driva en aktivare närings- och arbetsmarknadspolitik. Satsningarna på de områdena har också under det gångna året varit mer omfattande än någonsin, och de kommer också att behöva vara omfattande.

Så, herr talman, några ord om våra skatter. Riksdagen fick i går ett förslag om inflationsskydd i inkomstskattesystemet. Det är ett förslag med ett kortare och ett längre perspektiv.

Det kortare perspektivet gäller framför allt 1978. Det är ju nödvändigt att förändra den statliga inkomstskatteskalen. Vi kan inte för 1978 behålla 1977 års skatteskala. Det skulle medföra en helt orimlig situation för samhällsekonomin, för avtalsförhandlingarna och för löntagarna. 1977 års skatteskala i 1978 års värld skulle betyda att löntagarna behöver 10 000 å 20 000 kronor mer i lön bara för att bevara en oförändrad standard – och det i en situation då Sverige redan har betydande bekymmer på världsmarknaden.

De höga marginalskatterna och den snabba penningvärdeförsämringen har medfört att stora nominella löneökningar är nödvändiga för att kompensera prishöjningarna. Därför måste vi förändra inkomstskatteskalen. Vi redovisar efter samtal med arbetsmarknadsorganisationerna ett förslag som för de stora inkomsttagargrupperna betyder en sänkning av statskatten med mellan 1 200 och 2 600 kr. och en sänkning av marginalskatten med 3–8 procentenheter.

Det är naturligt att politiker, fackliga organisationer, ekonomer och andra kan ha olika uppfattningar om hur inkomstskatten bör se ut.

Somliga säger: Sänk skatten mera för människor med låga inkomster! Ja, de höga skatterna är ett problem för människor med låga inkomster. Men huvudproblemet är inte den statliga inkomstskatten. Den är för exempelvis en inkomsttagare med 30 000 kr. om året nu 900 kr. per år. Vi sänker den 260 kr. Kvar blir då på den nivån drygt 600 kr. i statsskatt. Huvudproblemet är i stället kommunalskatten. Den är kanske 7 000 kr. om året för 30 000-kronorsinkomsttagaren. Där kvarstår ett problem för nästa års skattedebatt. Vi måste kanske också fundera över om skatterna är den bästa metoden att lösa låginkomsttagarnas problem. Kanske är det mer inom socialpolitiken, arbetsmarknadspolitik och utbildningspolitiken som vi skall söka finna lösningarna.

Somliga säger: Sänk skatten mera för människor med höga inkomster! De höga skattesatserna är förvisso ett problem också i de högre inkomstskikten. De är kännbara för industriarbetare och tjänstemän med 50 000, 60 000 eller 70 000 kronors årsinkomst. I de högre inkomstskikten stiger marginalskatterna snabbt. Vid exempelvis 100 000 kronors årsinkomst är statsskatten ungefär 26 000 och kommunalskatten 28 000 å 30 000 kr., och för varje ny hundralapp går 75 å 80 %, alltså 75 å 80 kr., till stats- och kommunalskatt. Vi lägger nu tyngdpunkten av skattesänkningen i de inkomstskikt där flertalet av industrins arbetare och tjänstemän kommer att befinna sig år 1978, dvs. vid en årsinkomst på mellan 50 000 och 70 000 kr. Vi gör det för att dämpa inflationen och ge en

god utgångspunkt åt avtalsförhandlingarna.

Vi är medvetna om två problem som återstår att lösa.

Dels är marginalskatterna fortfarande höga och blir till följd av nominella löneförbättringar allt besvärligare. Industriarbetaren, som för några år sedan hade en marginalskatt på 50 %, har i dag 65 % och skulle om några år få 80 % om den hittills förda skattepolitiken fortsatte. Progressionen var 1976 starkare vid 35 000 kr. än vad den var 1970 vid en inkomst av 100 000 kr. i det penningvärde som då gällde.

Dels förändrar de betydande kommunalskattehöjningarna den bild som skattesänkningen ger. Den samlade inkomstskattelättnaden blir mindre, och för en del blir det ingen sänkning alls. Därför är kommunalskatterna ett av skattepolitikens besvärligaste problem som vi, med utgångspunkt bl. a. i kommunalekonomiska utredningens kommande betänkande, måste arbeta vidare med.

Det längre perspektivet i gårdagens proposition gäller åren framöver. Vi kan nu få ett automatiskt verkande inflationssskydd i vårt skattesystem, och det är förvisso ingen förändring att smyga fram. Det är en av de viktigaste förändringar som vi kan genomföra i vårt inkomstskattesystem, och därför bör vi gärna tala om den.

I propositionen har vi följande fyra satser om detta:

Endast därigenom ges en garanti för att de fördelningspolitiska avvägningar som uttryckts genom riksdagens beslut om skatteskalen blir bestående tills beslut fattas om en ändrad avvägning.

Endast därigenom kan den framtvingna och av alla parter beklagade årliga sammankopplingen av löneförhandlingar och beslut om skattejusteringar brytas.

Endast därigenom kan skatteskalen ges det mått av varaktighet som krävs för att arbetsmarknadens parter skall kunna överblicka konsekvenserna av ett flerårigt löneavtal.

Endast därigenom kan också debatten om förändringar av skatteskalen föras i sådana termer att medborgarna får en klar och rättvisande bild av den reella innebörden av olika skatteförslag. Därför behöver vi få ett inflationssskydd i vårt skattesystem.

Det skatteförslag som vi nu lägger kostar ungefär 5,5 miljarder kronor med det sätt att räkna skatteomläggningar som vi använt under senare år. Har vi råd med det? Det är naturligt att med hänsyn till det aktuella statsfinansiella läget och till de ambitioner om fortsatt reformarbete som finns inom partier, verk och myndigheter säga: Vi bör inte avstå från 5,5 miljarder kronor som vi skulle kunna få gratis, i den meningen att det inte behövs något regeringsförslag eller något riksdagsbeslut för att få in pengarna. Vi kunde bara använda 1977 års skatteskala också 1978 så skulle pengarna automatiskt komma in. Enklare kan man inte få en skatteinkomst.

Men frågan är: Har vi råd att inte göra en skatteomläggning? Som jag förut sagt skulle människor i vanliga inkomstlägen utan en skatteomläggning behöva löneförbättringar på 10 000–20 000 kr. om året bara

för att bevara en oförändrad standard. Det är en orimlig utgångspunkt i Sveriges nuvarande ekonomiska situation. Mitt svar är alltså: Vi måste förändra våra skatter för 1978. Frågan är då: Har vi råd att förändra inkomstskatterna utan att samtidigt förändra andra skatter? Inkomstskatterna är ju en del av statsbudgeten, och självfallet måste varje förändring av inkomster och utgifter vägas samman. Det är ju därför vi har ett budgetarbete.

Jag har aldrig förstått varför vissa propositioner som läggs under ett budgetår skall vara exakt balanserade. De är ju en del av statsbudgeten, och då är det inte enkla matematiska beräkningar som avgör i vad mån och på vilket sätt en skatteomläggning bör finansieras. Det är samhälls-ekonomi och konjunkturläget som har avgörande betydelse. I nuvarande situation är varken nya löneskatter eller högre moms aktuella alternativ. Det är klart att en ambitiös politik kommer att kräva höga skatter, men hur höga och i vilka former får vi pröva dels då vi har skatteutredningarnas kommande förslag, dels i budgetarbetet inför de kommande åren. En skatteomläggning för 1978 och ett inflationsskydd av inkomstskattesystemet kan ge oss bättre förutsättningar. Det kan dämpa inflationen, underlätta avtalsförhandlingarna, stimulera tillväxten och därmed hela samhälls-ekonomi. Därför är en skattereform nödvändig både för 1978 och för åren framöver.

Andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

GUNNAR STRÄNG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag påstår inte att en skattereform inte är nödvändig under 1978, men den skulle ha haft en mer utpräglad solidarisk profil än den nu har fått. Däremot menar jag att det är ett misstag att nu binda sig för en indexreglerad skatt under 1979.

Jag skall, herr talman, försöka att på de minuter jag nu har försöka i någon mån avsluta mitt tidigare inlägg. Jag vill understryka att det är vår dåliga bytesbalans som är nationens och den ekonomiska politikens mest oroande inslag. Vad som speciellt oroar är regeringens benägenhet att flytta över utlandsupplåningen från att finansiera företagens utbyggnad till att finansiera budgetens underskott och löpande utgifter.

I det förra fallet kan man försvara utlandsupplåningen inom rimliga gränser, eftersom investeringsutbyggnaden, som lånet finansierar, klarar kapitalkostnader och ger vinst i allmänhet. Det är besvärligare att ligga i händerna på utlandets bankirer för lån som finansierar folkpensioner, barnbidrag och statstjänarlöner. De pengarna är inte självfinansierande. Då är det bättre att det svenska folkhushållet står såsom långivare, när så är ofrånkomligt.

Jag vill svara herr Bohman på en fråga. Han är inte här, men jag utgår från att herr Burenstam Linder kan förmedla svaret. Herr Bohman frågade enkelt och rakt: Var devalveringen onödig? Var det fel att de-

valvera? Jag svarar: Det var fel att devalvera. Devalveringen framtvängdes av en del lösaktigt prat på många håll. Det förekom en spekulation mot kronan, något som tvingade fram devalveringen. Vi borde ha hållit ut här. Att det just var spekulatören som låg bakom bevisas däruti att spekulationspengarna snabbt kom tillbaka efter devalveringen – tyvärr garnerade med spekulationsvinster på hundratals miljoner kronor.

Var det någon tillgång för svensk industri att få devalveringen? Måhända för vissa delar av den svenska industrin, för andra icke. Det är ingen tvekan om att devalveringen förde med sig höjda importpriser på för industrin nödvändiga råvaror och halvfabrikat. Det är ingen tvekan om att devalveringen förde med sig en ökning av den svenska industrins skuldsättning gentemot utlandet.

Vissa avsnitt av industrin kunde få en vinst, vissa andra fick en förlust. En slutsummering av detta, herr talman, har ännu ingen gjort, och därför kan man väl inte här dra några bestämda slutsatser. Jag har emellertid velat redovisa detta, för det är inte så enkelt som att en devalvering vid varje tillfälle är till fördel för svensk industri. Och i sista hand drar den ju med sig en ökad inflation, en ökad prisstegring, som svensk industri får tillbaka över sig den vägen att löntagarna kräver längre gående kompensationer och högre löner än vad de i annat fall skulle behöva göra.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Bara en kommentar till herr Strängs ord om skatteomläggningens profil för 1978. Jag tror att en jämförelse mellan andra skatteomläggningar under 1970-talet – herr Sträng bör känna till dem tämligen väl – och den nu aktuella för 1978 skulle visa att denna omläggning kommer att stå sig gott.

Den gör det för folkpensionärerna genom de förändringar av skatteskala och skattereduktion som där förordas. Den gör det för de flesta av löntagarna, framför allt för de heltidsarbetande både inom LO- och TCO-grupperna. Den gör det som en utgångspunkt för avtalsförhandlingarna genom att den inte på sätt som tidigare har skett binder upp en del av ett förhandlingsutrymme i form av höjda löneskatter. Den gör det för kommunerna genom att kommunerna inte får höjda löneskatter att väga in i sitt budgetarbete.

Och det väsentliga, herr talman, i det skatteförslag som läggs nu är inflationsskyddet av den statliga skatteskalan, som lägger en grund inte bara för 1978 utan också för de kommande årens inkomstskatter.

GUNNAR STRÄNG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall under de sista tre minuterna stå till tjänst med ett svar till den i fysisk mening frånvarande Gösta Bohman och utgår ifrån att svaret kan förmedlas till honom.

Det har under förmiddagen förts en diskussion om huruvida regeringen vid den senaste devalveringen förde en annan politik än vad den gamla

regeringen gjorde i liknande situationer – inte devalveringssituationer, men när risker för devalvering förelåg. Den gamla regeringen bjöd in den politiska oppositionen till en seriös överläggning, lyssnade på argumenten och förde själv sin argumentation. Vi blev vid de tillfällena efter diskussion överens med majoriteten av den politiska oppositionen.

Vid den senaste devalveringen gick det så till att Olof Palme fick ett telefonbesked från statsministern, och jag fick ett telefonbesked från ekonomiministern – på fredag kväll kl. 18 för min del – med bara ett omnämnande av att så här kommer det att bli: Det blir en tioprocentig devalvering. Det var ett fait accompli. Det fanns ingen möjlighet att anföra några som helst synpunkter på detta.

Jag menar att det är fel. Det här är en så allvarlig sak, så djupt ingripande i vår ekonomi, att man borde ha kunnat ha en seriös överläggning med det stora oppositionspartiet – ungefär på samma sätt som vi tidigare tillämpade i snarlika situationer.

Gösta Bohman tog i sitt inlägg fortfarande upp den här frågan om arbetskostnaderna som orsaken till allt ont. Detta har vi debatterat många gånger, men det vore fel av mig att inte klart och bestämt bestrida den uppfattningen. Det är inte på det sättet. Vi läser f. n. om den pågående lågkonjunkturen, som ju i vissa branscher ännu inte är övervunnen. Inom gruvhanteringen har vi besvärligheter, i samband med svårigheter inom järn- och stålhanteringen. Men vi kan också läsa i tidningarna att man i den afrikanska järnmalmgruvan Nimba numera har tagit ner produktionen och avskedat folk på grund av avsättningssvårigheterna. Ingen skall försöka övertyga mig om att det är den svarta arbetskraftens höga löneläge som är anledning till detta.

Vi har områden och branscher som är pressade, och det är inget nytt i och för sig; vi är väl bekanta med det. Jag erinrar om att vi sedan åtskilliga år har diskuterat vad som är nödvändigt att göra och även ingripit när det gäller tekobranschen eller järn och stål. Det var den gamla regeringen som tillsatte de utredningar som nu utmynnar i vissa förslag, som den nuvarande regeringen skall försöka fullfölja. Och riksdagen tog i mars månad 1976 ett beslut om en statsgaranti på 13 miljarder för att klara varvsindustrins problem.

På den här punkten är det ingenting nytt som har hänt. Vi dras med dessa branschproblem, och jag hoppas att vi så småningom – även om det kommer att kosta en del – skall lösa dem. Men man löser dem inte, om inte den nu sittande regeringen är beredd att ta en klar och bestämd ledning av utvecklingen av frågorna och planeringen för framtiden i pressade branscher.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Gunnar Sträng tar på nytt upp frågan om huruvida devalveringen var nödvändig eller inte och förklarar, såvitt jag förstår, att den inte behövdes utan i själva verket mest har ställt till svårigheter.

I min egenskap av handelsminister, Gunnar Sträng, har jag riktiga

tillfällen att höra hur situationen ute på världsmarknaderna uppfattas i olika företag och näringar. Självfallet finns det branscher, t. ex. grusindustrin, där problemen har en annan bakgrund än de väldiga kostnadsstegringar vi har haft, men i mycket stora sektorer av svenskt näringsliv – verkstadsindustrin t. ex. – har de varit utslagsgivande. Och det är ändå de stora exportindustrierna vi måste lita till, om vi på nytt skall kunna uppnå rimlig balans i våra utrikes betalningar och skapa sysselsättning, och då måste vi se till att de har konkurrenskraft. Men denna konkurrenskraft hade försvunnit, herr Sträng, inte på grund av vad socialdemokraterna med en viss envishet försöker göra gällande, nämligen lösaktigt prat av det ena eller andra statsrådet i devalveringsfrågan, utan på grund av en lösaktig ekonomisk politik, som drevs under de år som föregick den situation där en devalvering frampressades.

Jag tror faktiskt, Gunnar Sträng, att det är mycket svårt att t. ex. bland dem som sysslar med ekonomiska sakfrågor vid universitet och på andra håll finna någon kommentator som inte är beredd att säga, att under de närmast föregående åren inträffade det mycket olyckliga att vi hade en mycket snabbare kostnadsstegring än andra länder och att vi på den grunden hamnade i ett utomordentligt beklagligt läge, där en växelkursändring var nödvändig. Jag säger ett utomordentligt beklagligt läge, eftersom jag i likhet med Gunnar Sträng förvisso anser att en devalvering, som Gunnar Sträng uttryckte det, inte är bra i alla lägen. Växelkursändringar är en olycka, en olycka som ibland måst ske på grund av en ännu olyckligare ekonomisk politik dessförinnan, som framtvingat densamma.

Vad slutligen gäller meningsutbytena å ena sidan mellan herr Fälldin och herr Palme och å andra sidan mellan herr Bohman och herr Sträng i telefon innan devalveringsbesluten blev offentliga, så har t. ex. herr Fälldin svarat väl för sig själv i den tidigare debatten med herr Palme.

GUNNAR STRÄNG (s) kort genmäle:

Herr talman! När jag hävdar att devalveringen var onödig är det därför att jag har den uppfattningen att det var en av spekulanterna framtvingat devalvering. Vi borde ha försökt hålla ut och trötta ut spekulanterna. Som bevis på detta tar jag att bara två eller tre dagar efter devalveringsbeskedet flöt det tillbaka drygt tre miljarder till valutareserven – man låg och väntade på devalveringen.

Det var en olycklig debatt som föregick detta. Jag hoppas att det är ett engångsinslag i den svenska ekonomiska debatten. Nu har ju herr Bohman å sin sida förklarat att det är sista gången han devalverar. Vi har väl anledning att hoppas att han skall kunna hålla det löftet, även om det ligger litet tvivel i bakkanten.

Om jag sedan ser på industrins reflexer och agerande efter devalveringen är det väl riktigt att man på massasidan har sänkt priserna och kanske skaffat sig en viss större avsättningsmöjlighet. Det har man däremot inte gjort i fråga om papper, och man har i liten utsträckning gjort

det för verkstadsindustrin. Man kan inte rent allmänt säga att devalveringen satt fart på de svenska exportmöjligheterna. Och den mottogs sedan den genomförts av ett ganska strongly besked från exportörerna: Vi kommer inte att bry oss om att sänka några priser och återvinna några marknadsandelar – vi tar hand om den extra företagsvinsten, men det får stanna vid det.

Herr talman! Det finns mycket mer att säga, men jag skall avstå från att ge mig in i någon ytterligare debatt. Jag gjorde i alla fall en reflexion när jag avlyssnade förmiddagens debatt, där herr Fälldin hade behov av att säga att regeringens åtgärder sannerligen inte präglades av någon rättning åt höger. Han uttryckte det på det här sättet: "Vi sätter i regeringen sysselsättningen främst. En sådan målsättning har inget med högerpolitiken att göra."

Det var, herr talman, en monumental elakhet riktad mot herr Bohman och herr Burenstam Linder. Men om man skall bygga upp något förtroende för regeringen som arbetsteam vill jag kanske i all stillhet rekommendera er att försöka tvätta den byken inom familjen och inte i riksdagens talarstol.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Jag tror att Gunnar Sträng får dra ett tungt lass om han skall få svenska folket att tro att de kostnadsstegringar, som var utpräglat stora i förhållande till kostnadsstegringarna i andra länder och som framtvingade devalveringen, var ett resultat av vad Gunnar Sträng kallar lösaktigt prat i Sverige om devalvering. Jag tror inte att det är många som tror på en sådan beskrivning av de sakförhållanden som råder.

När det sedan gäller pratet om devalveringen så var det ju oroväckande många personer som i olika tidningsuttalanden gjorde gällande att kronan var övervärderad med den ena eller andra procentsatsen. Herr Bohman var absolut icke någon av dem. Men det var många – höga personer i konjunkturinstitut och på andra håll – som i olika sammanhang mycket offentligt framförde denna mening. Jag vill inte utesluta, herr Sträng, att när många personer i tidningar och på andra håll på det viset uttrycker sin mening om att växelkursen är för hög, så kan det finnas både den ena och den andra som t. ex. försöker att betala sina utländska fakturor i förväg i stället för att utnyttja kredittider osv. och att det på det viset uppstår vad man absolut inte skall ha, nämligen ett utflöde av valuta med hänvisning till att det finns risk för en växelkursändring.

När det sedan gäller detta, huruvida företag har höjt sina priser uttryckta i svenska kronor i samband med devalveringen eller har försökt hålla oförändrad kronprisnivå – vilket då skulle betyda lägre priser uttryckta i utländsk valuta – för att på det viset återvinna marknadsandelar, tror jag att i de branscher där det finns en fast internationell prisnivå uttryckt i utländsk valuta har de svenska företagen höjt sina priser i kronor, helt enkelt därför att dessa företag – t. ex. inom massaindustrin – gör fruktansvärda förluster. De stora solida företagen, även inom denna

svenska paradnärning, står ju och skakar. Hade man i stället försökt sänka sina utländska priser lika mycket som devalveringsprocenten är det sannolikt att man snarast hade framkallat ett priskrig på den internationella marknaden. I andra branscher, herr Sträng, där denna internationellt givna prisnivå inte finns, framför allt inom verkstadsindustrin, har företagen begagnat möjligheterna att sänka sina priser i utländsk valuta för att därigenom inleda det tyvärr mycket mödosamma – det kommer att ta flera år – arbetet att försöka återta de förlorade marknadsandelarna. Det är marknadsandelar som gradvis gått förlorade på grund av de mycket stora kostnadsstegringar som inträffade ett antal år dessförinnan.

GUNNAR STRÄNG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket tacksam mot herr Burenstam Linder för att han genom sina inlägg ger mig möjligheter att ytterligare framföra en del synpunkter på vad som har sagts här i dag.

Det har vid några tillfällen framförts från regeringens sida såsom ett utslag av djup sakkunskap och mycken klokhet att man reducerar den s. k. arbetsgivaravgiften och därmed stöder den svenska industrin och företagsamheten i en brydsam tid. Jag må väl ändå ha möjlighet och rättighet att erinra om hur den s. k. arbetsgivaravgiften kom till.

Den kom till efter samråd med löntagarorganisationerna. Löntagarorganisationerna förband sig att vid sina förhandlingar ta hänsyn till att företagen belastas med denna arbetsgivaravgift. Det gjorde man, det gick in som ett integrerande element i förhandlingsarbetet när löntagarna avstod de här procenten i det förhandlingsutrymme som stod till deras förfogande. Då upplever man hur företagen får tillbaka dessa procent i form av en reduktion av arbetsgivaravgiften. Jag är alldeles övertygad om att man i fortsättningen kommer att behöva ett något så när rimligt förtroendefullt samarbete med löntagarna. Jag blir inte alls överraskad om man i framtiden – bl. a. mot bakgrund av herr Mundebos inlägg om besvärligheterna via den direkta beskattningen – får söka andra vägar för att få de erforderliga statsinkomsterna. Då är den här vägen naturligtvis en väg som är värd att fundera på.

Men kan man gå den vägen ytterligare sedan löntagarna blivit så snuvade på uppgörelsen som de blev denna gång? I själva verket är det ju löntagarnas pengar som man nu lägger i sköten hos företagen. Det gör man i form av generella återbetalningar till företagen, oavsett om de behöver dem eller inte. Vi har dess bättre företag i det här landet som redovisar utomordentligt goda och tillfredsställande siffror i fråga om avkastningen på det arbetande kapitalet. Där ramlar det ner över huvudet på dem en återbetalning som de inte behöver och inte har begärt. Och den statsfinansiella situationen är inte sådan att man slänger pengar omkring sig på det sättet – det skall gudarna veta, och det säger jag som gammal finansminister.

Skall man – och det är väl nödvändigt – gå in och ge ett och annat handtag till den svenska industrin bör det göras på det selektiva sättet,

och inte på det generella sätt som återbetalningen av arbetsgivaravgiften innebär. Till råga på allt ställer man i dag ut löften om att man skall fortsätta med det även framöver. Det gör det hela ännu mer orimligt, herr talman!

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Jag måste göra en liten notering med anledning av att Gunnar Sträng pekar på att växande arbetsgivaravgifter skulle vara en väg att fundera på för att finansiera statsverksamheten för de kommande åren.

Herr Sträng kanske har glömt bort det, men denna riksdag har ju under 1970-talet inte bara funderat i det här sammanhanget, utan den har i de flesta fall i enighet på den tidigare regeringens förslag beslutat att höja den samlade arbetsgivaravgiften från 14 till 35 %. Vi har utnyttjat den vägen, och den kommer också att utnyttjas i framtiden för att finansiera nödvändiga sociala reformer såsom folkpensionering, sjukförsäkring osv. Men att utnyttja den för en beskattning av arbetskraften i den form som skett genom en allmän arbetsgivaravgift är en väg som jag menar att vi inte bör gå för de kommande åren. Jag tror att det också för löntagarorganisationerna är till fördel om vi inte fortsätter att gå den vägen.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Remissdebattens dag har kommit. Politikernas stora teater kan börja. Man läser tal, skrivna av flitiga kanslier. Man säger lustigheter som tidningarna skall nappa på. Man talar ekonomi och valuta med ord som går över huvudena på gemene man. Man vältrar skulden på varandra så gott man kan.

Men man rör inte samhällets grundvalar. Man vågar inte erkänna, att kapitalismen slutat tro på sig själv. Man vågar inte tala om det stora sönderfallet. Och man vågar framför allt inte tala om vad denna djupa kris gör med människorna. Hur den stämplar dem. Hur dess skador kommer att präglade oss en hel generation framåt.

Krisen gör de mäktiga ännu mäktigare. Den gör de svaga ännu svagare. Den gör de utslagna ännu mer och ännu hårdare utslagna.

Krisen gör att kapitalisterna och borgarregeringen kan skrämman folk. Människor är rädda för att mista jobben. Då kan de skrämman att godta lönesänkningar. De kan skrämman att godta dålig arbetsmiljö. Och höjs inte lönerna, förnyas inte arbetsredskap och miljö – då blir den ekonomiska krisen än värre.

Varför bedrivs produktion i Sverige? Den bedrivs för att ge kapitalägare vinst. Hur uppstår vinst? Genom att man förtjänar på andras arbete. Kapitalet måste ha arbetare, på vilkas arbete det kan förtjäna mycket. Om vinsten hotas, väljer kapitalet ut de arbetare, som de inte kan pressa tillräckligt ur. De arbetarna slås ut.

Sedan 15 år ökar utslagningen i samhället. Den gjorde så under den

förra regeringen, men nu är det en utslagning som trotsar allt som hittills förekommit. Antalet som blir sjuka genom påfrestningarna har ökat med ett par hundra tusen. Var fjärde arbetande i åldern 60–65 år är förtids-pensionerad, var åttonde i åldern 55–60. Tiotusentals ungdomar förtids-pensioneras på grund av rena förevändningar. Årsklass efter årsklass ungdomar visar nu samma symptom: arbetslöshet – tillfällighetsarbete – arbetslöshet – beredskapsarbete – arbetslöshet – osv. i ett förstörelsens konsekventa kedjeförlopp.

Kvinnoförtrycket ökar. Samma regel gäller i det krisdrabbade Sverige som i det utarmade Latinamerika: inget värre finns än att vara fattig och dessutom kvinna. Allt fler kvinnor reduceras till deltidarbetare. De mister sin självständiga försörjning. Bland de unga arbetslösa är kvinnorna i två tredjedels majoritet. I spåren härav pressas det ideologiska förtrycket i höjden. Romantik kring moderskap och vårdnadsbidrag. Reaktionära värderingar i familjefrågor. Skärpt sexuellt förtryck i maktlöshetens och den sociala ångestens spår.

Förtryck och utslagning slår också på barnen, de mest maktlösa av alla. Utslagna och bekymrade föräldrar ger utslagna och socialt stämplade barn. När krisen ger kommunerna dålig ekonomi, sjunker kvaliteten på daghemmen. Är det svångremspolitik för arbetarna på arbetsplatsen, så är det sardinburkspolitik för barnen på barnstugan. Bristande pedagogisk stimulans blir följden i en trång och orolig miljö. Detta låtgåssystem konserverar klassamhället. Det inskräper könsrollerna redan i tvåårsåldern.

Vad gör krisen med människorna i arbetarklassen? Den stegrar den sociala ångesten. Den skapar personliga bekymmer och politisk passivitet. Den ökar självföraktet. Den skapar kris också i människans personlighet. Inte bara hos dem som slås ut utan också hos dem som är rädda för att slås ut i nästa omgång.

En socialchef i en stor industrikommun sade till mig häromdan: "Läget är värre än på 25 år. Jag har aldrig sett ett sådant råsugande som bland medelålders utslagna i dag". I Storstockholm finns 300 000 alkoholproblematiker, i Malmö 10 000. Bland de yngre har narkotikan och alkoholen kraftigt ökat. Och vad finns för dessa nertryckta? För de flesta bara socialt förakt. För ett litet fåtal i bästa fall en valhant psykoterapi.

Social ångest förenad med bristande klassmedvetande – ur detta kommer aggressivitet, ligabildning, trakasserier mot invandrare, klappjakt på homosexuella, hat mot allt som smakar ifrågasättande. Och statsapparaten svarar i desperation med ökat förtryck. Tvångslagar som LSPV och LTO firar triumfer. Införda under socialdemokratisk regering blir de nu ett tacksamt redskap för reaktionen. Godtycket ökar inom rättsväsendet. Myndigheter missbrukar lagar. Riksdagens kontrollmakt sätts åsido. Man tiger om våld och orättvisa. På själva justitieministerns arbetsplats bryter man grundlagen.

Samhället är sjukt och i sönderfall. Det berövar människor deras värdighet och gör också dem sjuka. Människor känner spontant falskheten i det officiella språket. Det talas om välstånd medan levnadsförhållandena

går neråt. Det talas om jämlikhet medan man ser klassamhällets råhet för sina ögon. Det talas om frihet medan tvånget ökar. Det talas om människovärde, när man samtidigt värderar människan för de ting hon äger och den karriär hon gör.

Detta är kanske det största hotet hittills mot den svenska arbetarklassen. Mot dess levnadsförhållanden, mot dess idé, dess integritet. Det hotet måste mötas med ett verkligt alternativ. Det kan inte mötas med allmänt skäll på borgarregeringen och gyckel med Fälldins kärnkraftsbedrägeri. Det kan mötas bara genom att ge människorna en ny idé. En helgjutenhets. En väg ur förljugenhet, utslagning och depression.

Bara en enda kraft kan ge alternativet till kapitalismen. Det är arbetarklassen och arbetarrörelsen. Dess uppgift är inte att gnälla över borgerliga ministrars inkompetens. Låt borgarna falla; deras misslyckande är redan uppenbart för alla. Låt oss ägna tid och kraft åt arbetarklassens alternativ åt människorna. Åt socialismen. Åt det nya samhället. Åt det nya sättet att leva.

Det är här socialdemokratins ledning svikit. I en nyligen utkommen bok hävdas hur nödvändig kärnkraften är. Hur arbetarna behöver fler bilar, fler fritidshus, fler sportbåtar. Är det socialdemokratins svar? Att människorna skall äga och värderas genom att äga? Att arbetarna skall slå ut varandra för att en del av dem skall äga vad borgarklassen äger?

Den som är skolad i arbetarrörelsens tradition inser, hur katastrofalt detta idémässiga tomrum är. Att arbetarrörelsen inte samlar sig kring ett socialistiskt alternativ. Att Olof Palme flaxar runt med en bild av en sorts fondkapitalism, där alla kapitalisters makt ju egentligen finns kvar och där arbetarna skall stödja kapitalismen genom att köpa och bete sig som borgare.

Arbetarrörelsens uppgift är enligt kommunisternas mening en helt annan. Den är att säga: Det finns ett annat samhälle. Ett samhälle utan utslagning och arbetslöshet. Ett samhälle, där alla viktiga ting är folkegendom. Där mänskliga behov styr produktionen, inte fåtalets vinst. Där vilshenhet och ångest ersätts med makt över den egna situationen, klarhet i den egna strävan, solidarisk kamp för att bygga något helt nytt.

Vi säger till det socialdemokratiska partifolket: Driv socialistisk kritik mot er partiledning! Se till att hela arbetarrörelsen blir bas för en socialistisk politik!

Vi säger till de skrämde, de utslagna, de nedtryckta och beträngda: Bryt er ur hopplösheten! Börja kämpa! Vänta inte! Det kommer ingen boss till er med färdiga ritningar. Er befrielses samhälle formas i er egen kamp och i ert eget tänkande.

Berthold Brecht, proletarietets store diktare, har gett signalen i sin dikt Lärandets lov:

Lär dig det enklaste! Gör det nu,
ty nu är stunden här
det är aldrig för sent!

Lär dig ditt ABC, det är inte nog men lär det!
Inget får hejda dig, börja nu
Allting bör du veta!
Du skall ta ledningen och makten.

Lär dig du som är arbetslös!
Lär dig, du som är fångslad!
Lär dig, kvinna i köket!
Lär dig, sextioårige!
Du skall ta ledningen och makten.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! I dagens debatt har ett rikt mått av olika problem berörts. Ett som däremot inte har tagits upp till granskning tänkte jag uppehålla mig vid en stund, nämligen de risker som är förenade med det växande protektionistiska tryck som finns ute i världen och även i vårt land och som bygger på idén att man skulle på något sätt undvika svårigheter genom att det ena eller det andra landet reser mera av handelshinder i förhållande till övriga länder.

Det finns olika förklaringar till att denna föreställning om hur man skulle gå till väga har vunnit insteg i tänkandet på olika håll. En sådan förklaring är de envetna problem som man kämpar med runt om i världen – inte bara i Sverige – när det gäller att klara sysselsättning samt inre och yttre balans i ekonomin. Bidragande till detta har ju varit de mycket kraftiga oljeprishöjningarna, som inte bara har skapat stora svårigheter att bevara olika prisnivåer utan också medfört att industrivärlden som helhet fått stora betalningsbalansunderskott gentemot oljeländerna.

Oljeländerna, enkannerligen Saudi-Arabien, har ju i marken så stora tillgångar som de exporterar på tankbåtar, att de, med hänsyn till den begränsade folkmängden, faktiskt inte med sedvanlig import kan göra av med alla pengar. Västerlandets industriländer måste därför totalt sett komma att leva med ett betalningsbalansunderskott mot oljeländerna. Även om man nu teoretiskt är beredd att erkänna det, upplever ju varje land för sig det som en svårighet att se att man har sådana typer av underskott, och det leder i sin tur till mer av åtstramningspolitik och därmed till mer av svårigheter att klara sysselsättningen i olika länder än vad som är rimligt. Detta är en klassisk grogrund för protektionistiska tänkesätt.

Sådana tänkesätt har också sin förklaring från ett annat håll, nämligen att det bland den grupp av länder som man vanligen buntar ihop och kallar för u-länder, faktiskt finns ett antal länder som börjar få mycket slagkraftiga industrisektorer. När de dessutom har en helt annan kostnadsstruktur än vad exempelvis vi har i vårt land, blir det stora struk-

turella spänningar i olika branscher. Sådant ser vi ju i Sverige också f. n. Textilsektorn är naturligtvis det mest påtagliga exemplet härpå.

Jag får ganska ofta brev från olika personer som skriver: Nåväl, de här svårigheterna som vi har i Sverige skulle vi väl kunna slippa ifrån genom att helt enkelt klämma till med några handelshinder. Varför skall vi hålla på och köpa så mycket varor från det ena eller andra landet, som man kanske inte känner så starkt för?

Man kan förstå hur tankar på en sådan lösning kan tränga sig fram hos många, men det är ju ändå ytterst betydelsefullt att vi i Sverige gör verkligt klart för oss att vi, mer än flertalet andra länder, är beroende av att man har ömsesidig respekt för de olika åtaganden som under efterkrigstiden har gjorts på handelspolitikens område.

Sverige är ett litet industriland. Vi är högt specialiserade. Vi har ett stort antal personer sysselsatta i exportnäringsar. Vårt välstånd skulle sjunka kraftigt om respekten för detta handelspolitiska regelsystem skulle komma att urholkas.

Sverige är dessutom ett land som i själva verket skulle behöva ha en större export än import, helt enkelt därför att vi netto årligen gör av med en hel del pengar på u-landshjälp och därför att många svenskar reser på semester utomlands. Det kostar en hel del miljarder, och det måste betalas. Om vi inte skall fortsätta med upplåning utomlands i evighet, och det kan vi inte göra, är enda sättet att täcka kostnaderna faktiskt att exportera mer än vi importerar.

Vi har många anledningar att verkligen slå fast att Sverige är i utomordentligt hög grad beroende av att den förhållandevis fria världshandeln som vi har kan fortsätta. Det konstaterandet är viktigt att göra mot bakgrunden just av det ökade protektionistiska tryck som finns på olika håll, bl. a. i vårt eget land.

Det förhållandet att nytillkommande industriländer har en annan kostnadsstruktur än vår måste från svensk sida mötas med mycket kraftiga åtgärder för att åstadkomma en anpassning som gör att Sverige blir konkurrenskraftigt. En sådan anpassning får åstadkommas på olika vägar. Mycket viktigt är att se till att företagen får en så pass rimlig lönsamhet att de kan kosta på de nya investeringar som behövs för att få fram de nya produkter som skall vara grunden för svensk exportnäring i en framtid.

Jag vill gärna understryka vikten av den tolkning från socialdemokratiskt håll som under senare tid har kommit fram, nämligen att Sverige måste satsa mycket på forskning och utveckling. Jag hade dock velat få tillfälle att mot herr Palme, när han i morse stod här i talarstolen och för sin del gjorde detta konstaterande, invända att under de senare åren av socialdemokratiskt regeringsinnehav intresset för förhållandena inom universitetsvärlden och på forskningssidan tyvärr inte var tillräckligt stort; det var där tvärtom alltför stor likgiltighet för att forskare – på universitet och på andra håll – skulle få sådana verksamhetsmöjligheter. Som en följd därav finns det nu inte tillräckligt mycket av de

nya produkter som behövs för att svensk exportindustri skall kunna göra sig tillräckligt starkt gällande.

En anpassning på olika vägar kommer att vara nödvändig för oss. Man kan nämligen inte dra slutsatsen att vi f. n. har ett högt välstånd i Sverige och säga: Varför skall vi ta på oss sådana problem för att anpassa oss till omvärlden? Varför inte i stället hindra importen av de där varorna?

Det kommer dock inte att fungera som man tänkt sig, om man på det viset vill sjunka ner i fåtöljen, helt enkelt därför att den fåtölj som vi sitter i f. n. här i Sverige i vårt höga välstånd och som är i utomordentligt hög grad bekväm, så att säga har blivit betald genom att vi haft denna långt drivna specialisering på världsmarknaden, där svenska exportnäringar har kunnat göra sig gällande och vi på det viset fått ett mycket effektivt näringsliv. Med en annan och mer inåtvänd strategi får vi också vara inställda på en försämring och nedgång i utvecklingen i vårt land.

Det är därför viktigt att vi har denna respekt för det internationella regelsystem med olika avtal som finns och som Sverige anslutit sig till. Ett sådant avtal är slutet av GATT och gäller textilhandeln. Det avtalet säger att man har rätt att göra vissa importbegränsningar gentemot länder som har en markerat lägre kostnadsstruktur än man själv. Men inom ramen för avtalet åtar man sig att årligen och i rimlig takt öka sin import även från dessa länder. Sverige har när det gäller textilimporten sedan länge ett begränsningsavtal med ett antal låginkomstländer. Avtalet utlöper emellertid fr. o. m. i år. Man har under våren fört segslitna diskussioner och omförhandlingar om dessa avtal, och vi står inför problemet hur vi själva skall förfara.

Inom ramen för detta omförhandlade avtal har vi vissa möjligheter att vidta en del inskränkningar i våra åtaganden när det gäller ökning av textilimporten från dessa olika länder. Textilimporten har ökat kraftigt, även gentemot sådana länder som vi har begränsningsavtal med, beroende på att alla textilvaror inte har varit begränsade genom avtal – det har inte varit möjligt att begränsa alla varorna där – och vidare på att ökning av importen inte bara gäller volymen utan också prisuppräknarna, som gör att det värdemässigt ser ut som om importen hade ökat mera än den volymmässigt har gjort.

Vidare har nya exportländer inom denna kategori tillkommit. Innan deras export till oss har nått en sådan omfattning att vi kunnat ingå begränsningsavtal har alltså även de bidragit till ökningen av vår import.

Tanken, som finns redovisad i en proposition som jag presenterade i går, är att Sverige under hösten skall driva diskussioner med ett antal av dessa länder i syfte att få fram effektivare former av avtal, så att vi får en bättre kontroll av den importökning som sker därifrån.

Jag vill också när det gäller textilhandeln säga att gentemot östländerna har Sverige redan begränsningsavtal på textilsidan.

Vad sedan gäller förhållandet gentemot EG och EFTA inom denna sektor är det en del saker som man skall göra absolut klara för sig. Den

första är att en mycket stor del av textilimporten från EG och EFTA utgörs av grundtextila produkter, alltså väv o. d. Skulle man sätta i gång med handelshinder mot sådant, så skulle det bli dyrare för svensk konfektionsindustri. Dess insatsvaror skulle ju komma att bli dyrare, och den skulle få svårare att i sin tur göra sig gällande gentemot importerade konfektionsvaror.

Den andra saken är att EG och EFTA ju är högkostnadsländer precis som Sverige. Vi måste i Sverige föra en sådan ekonomisk politik att vi i princip är konkurrenskraftiga i förhållande till sådana länder. Det är ett grundvillkor för svensk ekonomi över huvud taget. Även det är alltså ett argument mot att vi skall göra några inskränkningar av administrativ karaktär i importen från dessa länder.

Allra viktigast är dock att den dag då de som nu talar om importhinder mot EG och EFTA skulle få gehör för sina synpunkter, kommer vi att mötas av kraftiga motåtgärder från EG och EFTA. Handelshinder gentemot dessa länder skulle nämligen vara klara avtalsbrott, brott mot de internationella förpliktelser vi har, till skillnad från åtgärder som gäller förhållandena gentemot östländer och vissa nya industriländer i u-landsgruppen. Vi rör oss alltså inom ramen för olika internationella avtal.

Vi skall ju, i enlighet med vad jag inledningsvis sade, i Sverige vara helt på det klara med att vi är mycket sårbarare för omvärldens åtgärder mot oss på det handelspolitiska planet än omvärlden är vad gäller åtgärder som vi kan vidta. Det kan bli en omfattande skräll i fråga om sysselsättning och produktion i Sverige om vi skulle förledas till att söka några enkla protektionistiska utvägar när det gäller våra förbindelser med dessa länder.

Låt mig till detta foga den ytterligare iakttagelsen att Sverige ju faktiskt på tekosidan har en export, vilket tenderar att glömmas bort. Sverige exporterade förra året tekovaror till en omfattning av 2 miljarder kronor, vilket är mer än hela vår järnmalmsexport. Det är självklart att det första som skulle hända, om vi försökte oss på några manövrer av protektionistiskt slag som var brott mot internationella avtal, vore att de företag som f. n. faktiskt lever på att exportera skulle få det vådligt besvärligt.

Herr talman! Jag har velat genomföra dessa resonemang dels därför att de är aktuella i den svenska debatten f. n., dels därför att det i ett antal länder nu förs en debatt som påminner om den svenska i en sådan utsträckning att man i GATT, den organisation som är viktigast på handelspolitikens område, i sin senaste årsrapport skisserar det protektionistiska hotet i världen som ett av de mest allvarliga problem som avtecknar sig mot horisonten. Det är därför som jag anser att det för Sverige är livsviktigt att på olika sätt försöka slå vakt om de internationella ömsesidiga förpliktelser som länderna har i gemensamt intresse. De omfattande ekonomiska framsteg som vi har gjort i Sverige och andra länder under efterkrigstiden hade varit omöjliga, herr talman, om man inte hade haft denna utvidgade möjlighet till världshandel inom ramen för en fort-

gående liberalisering i det regelsystem som finns i GATT, EFTA och våra avtal med EG.

Nr 15

Onsdagen den
26 oktober 1977

GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! Under riksdagens finansdebatt i mars hade jag anledning uttrycka den oro som fackföreningsrörelsen kände över prisutvecklingen vid det tillfället. Då refererade jag till prognoser som pekade på prishöjningar för hela året på över 9 %. Nu vet vi att de kommer att uppgå till omkring 14 %.

Inflationen drabbar i dag hårt större delen av det svenska folket. För en industriarbetare med genomsnittlig lön kommer lönen efter skatt och i fast penningvärde att minska 2 à 3 % för 1977. Standardförsämringen för barnfamiljerna blir i många fall större, eftersom barnbidrag och bostadstillägg inte hängt med i prishöjningarna. De särskilt snabba prisökningarna på dagligvaror drabbar också barnfamiljerna hårt.

Vid tiden för finansdebatten i våras föll prishöjningarna tillbaka på att regeringen tog för lätt på dem och inte gav de prisövervakande organen tillräckligt stöd. Sedan dess har det framför allt varit regeringens egen ekonomiska politik som höjt prisnivån.

Regeringen har varit framgångsrik i sin politik, inriktad på att minska den privata konsumtionen och därmed pressa tillbaka löntagarnas standard!

Genom höjd moms och devalveringar har regeringen tagit tillbaka, och mer till, vad löntagarnas organisationer lyckades uppnå efter hårda och långdragna förhandlingar med arbetsgivarna. Och detta efter ett avtalsresultat som regeringen själv i den reviderade nationalbudgeten bedömde ligga inom den samhällsekonomiska ramen.

Varje regering har naturligtvis att på sitt sätt bestämma den ekonomiska politiken utifrån sina värderingar och sin bedömning av det ekonomiska läget. Det vill vi från fackligt håll på intet vis ifrågasätta.

Däremot kan vi mot bakgrund av den erfarenhet som ett år med borgerlig regering gett oss klart konstatera att det råder stor skillnad mellan regeringens mål och våra. Den gemensamma uppfattning som tidigare funnits om att samhället i första hand bör värna de svagast ställda grupperna finns inte längre. Grunden för en framgångsrik facklig och politisk kamp mot klasskillnaderna har därmed ryckts undan.

Svensk fackföreningsrörelse är beredd att ta sin del av ansvaret under svåra tider. Det har vi gett en rad exempel på under åren. En förutsättning är dock att de bördor som skall delas också delas rättvist. En annan förutsättning är att vi bemöts med rent spel.

Ingen av de förutsättningarna, menar jag, gäller längre. Samtidigt som regeringen ålägger löntagarna att dra åt svångremmen beviljar den andra grupper en rad favörer. Miljarder förslösas genom bristen på en konsekvent energipolitik. Uppgörelser mellan arbetsmarknadens parter ändras i efterhand till den enes fördel.

Genom att lämna valutaormen tror man sig ha skaffat ett medel att

*Allmänpolitisk
debatt*

komma åt löntagarnas organisationer och de uppgörelser de kommer att sluta i framtiden. Centrala löneförhandlingar blir ungefär som att trampa vatten. Priser och växelkurser kommer i efterhand att anpassas till löneförändringarna. Den reala fördelningen mellan löner och företagsinkomster blir den som företagarna genom sin företagspolitik utformar.

För det är ändå så, att i ett läge med okontrollerad och kaotisk pris- och löneutveckling drar löntagarna alltid det kortaste strået i inkomstfördelningen.

Sverige står nu inför ett fjärde år med praktiskt taget ekonomisk stagnation. Utrymmet för standardstegringar kommer att vara mycket begränsat för alla grupper under 1978. Vi bör dock i sammanhanget komma ihåg att semesterreformen innebär en standardstegring för de grupper som hittills saknat en femte semestervecka.

Fackföreningsrörelsens främsta uppgift i det här ekonomiska läget blir att slå vakt om medlemmarnas standard och sysselsättning liksom den fördelningspolitik som vi tidigare drivit med sådan framgång tillsammans med den socialdemokratiska regeringen.

Den solidariska lönepolitiken har alltid varit en nagel i ögat på arbetsgivarna. Det framgick tydligt vid Svenska arbetsgivareföreningens s. k. kongress att man nu ställer ut stora förhoppningar om att kunna ändra lönepolitikens inriktning. Senare uttalanden pekar också på att man i det rådande ekonomiska läget hoppas kunna härska genom söndring.

Problemet för oss inför kommande avtalsrörelse blir att vi tvingas till ett försvar på två fronter – dels mot arbetsgivarnas vilja att slå sönder den solidariska lönepolitiken, dels mot regeringens försök att med ekonomisk-politiska medel ändra inkomstfördelningen.

Det skatteförslag som regeringen presenterat parterna – som är en förutsättning för att en avtalsrörelse över huvud taget skall kunna äga rum, vilket ju varit regeringens målsättning – skärper det här problemet.

Regeringsförslagets skatteskalor innebär att om våra låginkomstgrupper skall kunna behålla sitt relativa löneläge – och alltså fördelningsmässigt inte falla tillbaka – krävs det stora nominella bruttohöjningar för 1978. För att ytterligare minska inkomstklyftorna skulle vi med regeringsförslaget praktiskt taget behöva göra en dubbel låglönesatsning – och det i ett läge när arbetsgivarna uttalat att de kommer att göra allt för att hindra en sådan över huvud taget. Jag hörde tidigare i dagens debatt hur detta skatteförslag skulle gynna många LO-grupper. Ja, man har hittat höginkomstgrupperna i LO-kollektivet, men vi har faktiskt också stora låglönegrupper, vilka – om man nu tar hänsyn till den totala skatteeffekten, dvs. inkl. höjningarna av kommunalskatten – kommer att starta på minus under 1978.

Det är svårt att föra en avtalsrörelse i ett läge med ekonomisk stagnation. Det blir inte lättare i ett läge där fackföreningsrörelsen å ena sidan, arbetsgivarna och regeringen å den andra, har så totalt olika värderingar om hur produktionsresultatet bör fördelas.

Landets ekonomiska läge och den förda politiken gör att det fackliga

dagsintresset framför allt knyts till de klassiska frågorna, alltså de om löner, priser och skatter. Som en tung skugga lägger sig också hotet mot sysselsättningen. Att klara jobben blir regeringens och den här kammarens viktigaste uppgift under vintern.

En rad andra för löntagarna viktiga frågor får dock inte skymmas av dagsproblemen. Arbetslivets förnyelse måste fortsätta. Kammaren skall i höst ta ställning till en ny arbetsmiljölag. Vi kommer med stor spänning att följa regeringens behandling av arbetsrättskommitténs nya förslag.

Viktiga politiska framtidsfrågor bereds också utanför detta hus. LO-kongressens principbeslut om kollektiv kapitalbildning genom löntagarfonder hanteras dels av den Mehrska kommittén, dels av en för LO och det socialdemokratiska partiet gemensam arbetsgrupp.

Det kommer att bli en enig arbetarrörelse som nästa år står bakom de viktiga beslut på vägen mot ekonomisk demokrati som den socialdemokratiska partikongressen skall ta.

Herr talman! Jag har med mitt anförande velat belysa att svensk fackföreningsrörelse är väl medveten om de problem som gäller landets ekonomi. Vi är också beredda att ta vårt ansvar för att nå fram till lösningar som kan ta oss ur problemen. Men en grundförutsättning är att sådana lösningar bygger på en solidaritet som fördelar bördorna rättvist.

Under sitt år vid makten har den borgerliga regeringen i praktisk handling visat att den också står för sina värderingar – därför kommer fackföreningsrörelsen framgent att tvingas agera hårdare för de krav som vi menar leder fram till ett rättvisare samhälle för den stora löntagargrupp vi representerar. Vi har inget behov av konfrontation och polarisering av åsikter. Den situation vi befinner oss i måste lösas gemensamt. Men det vi hitintills upplevt gör oss pessimistiska, och *det kan ge grogrund* för en utveckling som vårt samhälle inte kan vara betjänt av.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Frågorna om sysselsättningen fortsätter att dominera den politiska debatten. Jag vill i anslutning till vad Gunnar Nilsson just sagt konstatera att vi sällan här i landet haft en så total enighet om det riktiga i att till snart sagt varje pris slå vakt om jobben. Jag vill i det avseendet instämma i de värderingar Gunnar Nilsson här givit uttryck för. Jag är kanske något mer optimistisk än han beträffande möjligheterna att nå en bred samling i svensk politik kring detta väsentliga mål.

Rätten till arbete har blivit något av en överideologi i vårt svenska samhälle. Det är en överideologi som med rätta åberopas i alla sammanhang där förändringar diskuteras. När riksdagen beslutar begränsa ölförsäljningen för att i någon mån avhjälpa svåra sociala problem får vi räkna med att bryggerinäringen protesterar och hänvisar till sysselsättningen. När vi genomför kursändringar i energipolitiken betraktas det som självklart att det reses krav på att av sysselsättningsskäl behålla den gamla energipolitiken.

Jag visar på dessa förhållanden, inte för att kritisera medborgarnas berättigade oro för sysselsättningen, utan för att understryka vilken särställning rätten till arbete fått i den politiska debatten. Vi politiker har f. ö. starkt medverkat till denna utveckling. Jag menar att det också är vår skyldighet att leva upp till de förväntningar som vi själva varit med om att skapa. Vi har i dag alla ett ansvar för att ansträngningarna att rädda jobben sätts framför alla andra politiska mål.

Det betyder i klartext att våra gemensamma resurser, som ju är begränsade, i allt större utsträckning måste tas i anspråk för att hjälpa företagen att överleva och därmed bli i stånd att behålla och meningsfullt sysselsätta sina anställda. Skattepengar som staten tar in från sina medborgare måste användas för att hålla företag om ryggen, tillfälligt. Detta är inte att fylla kapitalisternas fickor med pengar, som det sägs i vissa sammanhang. Det är inte heller att planlöst sprida skattemedel över företag som ändå är förlorade, som man säger från andra håll. Det förekommer kritik av detta slag mot regeringens näringspolitik i dag. Skulle vi ta intryck av den kritiken och låta den påverka vårt handlande blev resultatet passivitet och handlingsförlamning, och vi tänker i varje fall i industridepartementet inte falla in i någon sådan roll – det skede som vi nu befinner oss i kräver en hög grad av aktivitet för att problemen skall kunna bemästras.

Vi har alltså i stället valt att driva en aktiv näringspolitik som inte väjer för statliga ingripanden när sådana är nödvändiga men som heller inte tvekar att ge företagen tillsammans med facket det ansvar som de gemensamt kan och bör bära. De fackliga organisationernas ökade ansvar för produktionen och sysselsättningen i företagen är en direkt följd av den nya lagstiftningen inom arbetslivet. Trygghetslagarna och medbestämmandelagen innebär ofrånkomligen att samhället erkänner att huvudansvaret för sysselsättningen ligger ute i företagen. Det är därför riksdagen har antagit trygghetslagarna, det är därför riksdagen har lagstiftat om ett medbestämmande för de anställda, vilket jag tror är en mycket betydelsefull reform när det gäller utvecklingen av vårt svenska näringsliv. De enda som i dag inte är klara över innebörden i den nya lagstiftningen förefaller vara lagarnas upphovsmän och -vinnor inom oppositionen.

Jag skall inte nu uppehålla mig vid näringslivets många akuta problem – det blir anledning att återkomma till dem i samband med att riksdagen får ta ställning till olika konkreta förslag under hösten för att lösa dessa problem. Jag vill i stället kort beskriva den näringspolitik som regeringen avser att utveckla under den närmaste framtiden.

Vi kommer som ett första steg att lägga förslag till åtgärder för att förbättra situationen för de mindre företagen. Jag vill betona att åtgärderna riktar sig till företagen som sådana och inte i första hand till företagen. Småföretagen har under flera år varit hårt klämda av den stora företagsvänliga politik som bedrivits och som kulminerade med Stålverk 80-visionerna. De som jobbar i mindre företag behöver nu känna sam-

hällets stöd och uppskattning.

I ett andra steg, som redan inletts, har regeringen för avsikt att lägga fram förslag till åtgärder som kan underlätta de omställningar och strukturförändringar som nu är nödvändiga i ett antal branscher och som beror på att vi under år som gått har försummat att göra för framtiden nödvändiga strukturanpassningar. I samband med förslag till riksdagen om de svenska specialstålverken, gjuterierna och gruvindustrin presenteras ett generellt system för hur denna typ av strukturproblem bör angripas. Därvid kommer att redovisas förslag om hur planering och finansiering av nödvändiga strukturförändringar bör ske. Vi överväger också att i det sammanhanget vidta förstärkningar av Investeringsbankens resurser.

Det förefaller mig som om oppositionen i förhållande till strukturproblemen i näringslivet har agerat som något av gäst i verkligheten. Hur dåligt förberedd man i realiteten var visar det förslag till strukturfond som oppositionen presenterade för en tid sedan. Man levde uppenbarligen i tron att strukturproblemen i näringslivet kunde lösas med en statlig insats på 600 milj. kr., eller vad det nu var summan uppgick till. Efter hand har tydligen svårigheterna blivit uppenbara för oppositionen och man har insett att det krävs stora ekonomiska satsningar från statens sida. Budet har därför höjts. Oppositionens syn på hur strukturproblemen skall lösas har därmed närmat sig den som regeringen tidigt har givit uttryck för. Åtminstone på det ekonomiska planet har denna överensstämmelse kommit att bli påtaglig.

Ett genomgående drag i rekommendationerna till näringslivet för att komma ur svårigheterna är att satsa på nya produkter. Det låter sig lätt sägas, men det kräver också resurser i form av människor, kunskaper och pengar. Satsningen på teknisk forskning och utveckling från samhällets sida är alltså ett mycket viktigt inslag i den nya näringspolitiken.

I stödet till de mindre företagen kommer att ingå förbättrade möjligheter för dessa att bidra med innovationer och ny teknik.

Dessa åtgärder kommer nästa vår att följas upp med en proposition om teknisk forskning och utveckling. Det blir det tredje steget i en framtidsinriktad näringspolitik.

I arbetet på att försöka åstadkomma en förnyelse av näringspolitiken ingår att vi studerar olika sorters företag och företagsformer samt deras förutsättningar i samhället. Med småföretagspropositionen kommer vi att få ett bra underlag inte bara för att främja de mindre företagen utan också för att bedöma deras roll i samhället. Vid genomgången av de branscher som behöver hjälp för att klara strukturfrågorna har vi fått en vidgad kännedom om de allra största företagen och deras förutsättningar, och f. n. arbetar en statlig utredning på att belysa kooperationens roll i samhället och näringslivet.

Den statliga verksamheten i näringslivet är till stor del knuten till Statsföretag. Denna företagsbildning har nu fungerat ett antal år, och det finns anledning att göra en utvärdering av verksamheten och på

grundval av denna dra de slutsatser för framtiden som kan vara nödvändiga.

Med hela detta material – även om dessa utredningar inte hunnit bli helt färdiga – har vi, tillsammans med andra utredningar och annat material som fortlöpande kommer fram, ett värdefullt underlag för att ta ett samlat näringspolitiskt grepp för framtiden. Det är vår avsikt att under våren 1979 för riksdagen framlägga förslag till ett sådant samlat program för näringspolitiken. Det blir då det första samlade programmet i detta land sedan Landsorganisationen år 1961 presenterade sitt program för en samordnad näringspolitik. Det programmet kom i realiteten att fungera som ett regeringsprogram för näringspolitiken under 15 år.

Under dessa 15 år har förutsättningarna för näringslivet starkt förändrats, och jag vill därför peka på några avgörande skillnader mellan den tid då det programmet formulerades och vår egen tid, när vi nu skall formulera ett nytt näringspolitiskt program för framtiden.

Då var det en stark tro på tillväxt och en nästan ogrumlad förtröstan om att en stigande produktion skulle leda till ökat välbefinnande och naturligtvis också lyckligare människor. Tron på tillväxten skapade förutsättningar för en centralisering, som satte djupa spår både i de bygder som fick släppa ifrån sig en del av sin befolkning och i de bygder som fick ta emot dessa människor. De senare – "tillväxtens boningar", som någon kallade dem – utgör i dag med sina sociala problem och stigande kostnader en handfast erinran om bräckligheten i de uttalade målen.

I dag kännetecknas ekonomin av stagnation eller i varje fall svag tillväxt. Vi skall inte utgå från att det kommer att fortsätta så hela tiden, men mycket tyder på att industriländerna befinner sig i en situation, där vi främst bör organisera tillvaron inom vissa givna ramar i stället för att tro på en fortsatt ohämmad expansion och industriell utveckling. Vi befinner oss helt enkelt i ett förstadium till den nya ekonomiska världsordning som det så ofta talats om i den här kammaren. Det är egentligen ganska få som i konkreta politiska termer gjort klart för sig vad en ny ekonomisk världsordning kan komma att innebära.

Jag tror att den inte bara innebär stopp för utsugningen av de fattiga folken och en förbättrad biståndspolitik, utan den måste också innebära att u-länder tillägnar sig vår teknik och köper våra avancerade maskiner, som kan skötas med ett minimum av tekniska kunskaper. Maskinerna och tekniken används för att producera industriprodukter. De produkterna kan säljas mycket billigt till oss.

Den nya ekonomiska världsordningen eller början till en sådan innebär att Sydkorea kan bygga båtar billigare än t. o. m. Japan, och göra det bra. Den innebär att vår tekoindustri drabbas hårt av billiga produkter från Taiwan, Singapore eller Hongkong. Denna föräning av en ny ekonomisk världsordning betyder också att u-länder bygger upp stålindustrier, som kan tävla med de svenska, inte bara i rationalitet utan också i fråga om kvalitet.

Till tecknen på en ny ekonomisk världsordning kan också räknas den

förändrade situationen på oljemarknaden. De oljeproducerande u-länderna har slutit sig samman och agerar målmedvetet för att med oljans hjälp bygga upp en ny industriell struktur i många länder.

1960-talet kännetecknades här hemma av stor rörlighet på arbetsmarknaden. De fackliga organisationerna gick i spetsen för de rörlighetsstimulerande åtgärderna. Den solidariska lönepolitiken bidrog till att förstärka effekterna.

I dag är situationen snarast den motsatta. I dag slår man vakt om sysselsättningen i just det företag där man arbetar och på den ort där man bor. De fackliga organisationerna står ofta i främsta ledet för att bevara jobben och förhindra nedläggning och därmed flyttning av människor. För undvikande av missförstånd vill jag säga att jag starkt sympatiserar med facket i denna nya roll.

Det innebär emellertid radikalt ändrade förutsättningar för näringspolitiken så som den traditionellt bedrivits under de senaste decennierna.

Vid 1960-talets början levde vi alla i föreställningen att energi var något som absolut inte kunde saknas för framtiden. Oljan var billig och flödade till synes närmast fritt, dvs. i varje fall på i-ländernas villkor. Vattenkraften var möjlig att bygga ut, och någon älvrådarpinion fanns egentligen inte.

Sist men inte minst: Kärnkraften ingav ljusa löften om billig och riklig försörjning med energi.

I dag råder praktiskt taget total enighet om att oljan snart kommer att bli mycket dyr och så småningom ta slut och att kärnkraften under alla förhållanden bara kan bli en parentes i vår energiförsörjning.

Vi tvingas ställa om oss till en situation, där vi mer och mer använder förnyelsebara energikällor, som vi har tillgång till inom landet. Det blir en omställning som går via ambitiösa hushållningsåtgärder och målmedveten satsning på att få fram alternativ. Omställningsperioden erbjuder goda möjligheter till både teknisk förnyelse och nya produkter, i själva verket en utmaning för svensk teknologi och svenskt näringsliv.

Tillsammans skapar dessa förhållanden andra förutsättningar för näringspolitisk planering än vad som rådde under tidigt 60-tal. Vi måste i större utsträckning lita till oss själva och våra egna resurser och möjligheter. En kraftig konjunkturuppgång utomlands kan göra det lättare för oss men förändrar inte i grunden våra förutsättningar.

Jag anser inte att det är ett uttryck för pessimism att konstatera att näringspolitiken i framtiden måste utgå från dämpad ekonomisk tillväxt och mindre expansiv ekonomi än vad vi varit vana vid under hela efterkrigstiden.

Sveriges förutsättningar är dock i grunden goda, och det finns därför all anledning att se optimistiskt på framtiden. Konjunkturväxlingar kommer och går. Så kommer det att vara även i framtiden, men vi bör vara observanta på långsiktiga drag i utvecklingen, som inte har med konjunkturer att göra, och i tid bereda oss för de problem som de för med sig.

Vi skall naturligtvis också vara öppna för de möjligheter som utvecklingen erbjuder och ta vara på dem. Vi har möjligheter att i näringspolitiken lägga in andra målsättningar, som redan i dag ställer starka krav på samhället. Det gäller sådant som regional balans, god fysisk miljö, frihet från gifter, hygglig arbetsmiljö, ökat inflytande och annat som tyvärr alltför ofta i dag uppfattas som hinder för lönsamhet enligt vedertagna begrepp.

Jag anser mig vara tillräckligt realistisk för att inse att det är en lång väg att gå, innan dessa och andra liknande faktorer fullt ut kan beaktas i näringspolitiken, i synnerhet i en situation där många företag kämpar för att hålla näsan över vattenytan. Det hindrar dock inte att frågorna måste finnas med i diskussionen, när vi mot bakgrund av bl. a. de förutsättningar som jag här har diskuterat tar itu med arbetet att forma och för riksdagen lägga fram ett långsiktigt näringspolitiskt handlingsprogram.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! I mitt anförande för en stund sedan gjorde jag ett desperat försök att diskutera den stora utslagningsproblematiken i samhället, vad den ekonomiska krisen gör med människorna och vad den betyder för folk i arbetarklassen som drabbas av hela dess tyngd. Jag försökte tala om hur den bryter ned människor och sprider omkring sig mer alkoholism samt flera psykiska störningar och fysiska sjukdomar. Inte med ett ord har någon annan talare – i synnerhet inte industriministern – berört denna effekt av krisen, en effekt som dock borde höra hemma i en vidare industripolitisk syn.

Industriministern talade i stället om "den nya ekonomiska världsordning" som vi kommer att bli tvungna att acceptera. Då vill jag fråga honom: Är det hans uppfattning att denna nya ordning, som han nu förutspår, tvingar oss att acceptera att utslagningen, förtidspensioneringen, den våldsamt ökande sociala misären och de ökande missbruksproblemen – företeelser som drabbar människorna i de breda skikten av samhället i alltmer ökad utsträckning – skall fortsätta och vara en del av den nya världsordningen? Skall vi stillatigande och snällt finna oss i att det råder en ny världsordning, som innebär att vi måste acceptera denna grova försämring av människornas villkor? Är det, herr Åsling, de svagaste, de sämst ställda och de redan utslagna som skall betala herr Åslings nya ordning? Det verkar så, eftersom de utslagna över huvud taget inte får ett ord och inte en rad i industriministerns 20 minuter långa anförande och inte heller en rad i något annat statsråds anförande i denna allmänpolitiska debatt.

GUNNAR NILSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! I mitt anförande berörde jag sysselsättningen mycket kortfattat mot bakgrund av att jag har för avsikt att återkomma till detta ämne vid ett annat tillfälle. Jag noterar ändå och är glad över att in-

dustriministern här har gjort utfästelser om att regeringen med alla tillgängliga medel skall söka uppehålla sysselsättningen. Vi skall så småningom här i kammaren ta ställning till en del förslag: småföretagarpaketet, ett program om strukturförändringar osv. Vi kommer självfallet från fackföreningsrörelsens sida och från partiets sida att mycket noggrant pröva de förslag som då kommer att framläggas.

Industriministern underkänner den s. k. strukturfonden – vad den nu innehöll för någonting, som han uttryckte sig – och jag förstår mycket väl att den icke överensstämmer med industriministerns uppfattning. Men vad som är viktigt i detta sammanhang är ju att man skapar medel som gör att samhället har den beredskap som erfordras när strukturproblem dyker upp.

Jag noterade industriministerns artighet beträffande det näringspolitiska program som LO presenterade 1961 och som enligt industriministern blev ett regeringsprogram under de följande 15 åren. Industriministern menade emellertid att detta program nu delvis är överspelat, och till det kan jag bara säga att om industriministern har varit uppmärksam så vet han att Landsorganisationen också efter hand har reviderat de uppfattningar som gällde 1961, något som naturligtvis är betingat av att samhället och näringslivet har genomgått en rad förändringar.

Men vad som är viktigt med 1961 års program och som nu är allmänt accepterat – också i den nya regeringens sätt att ta sig an de näringspolitiska frågorna – är ju samhällets roll i det sammanhanget. Under hela 1960-talet förde LO och den dåvarande regeringen en debatt om just detta, men då fanns det ingen resonans på annat håll. Man trodde att andra krafter kunde ställa allting till rätta. Nu kan vi höra – och det gläder oss att våra idéer efter 15–16 år har fått denna genomslagskraft – att det är endast genom att ge samhället resurser som man kan klara näringslivets strukturproblem.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Låt mig först säga till Jörn Svensson att han måste ha lyssnat väldigt förstrött till mitt anförande, vars tema ju var att sysselsättningen är det primära i det arbete vi har att bedriva i regeringen och här i kammaren. När sysselsättningen är hotad går det ut över de svaga i samhället. Den målsättning vi har att inte spara någon möda för att säkra sysselsättningen är ju framför allt tillkommen i omsorgen om de svaga. Det tycker jag att Jörn Svensson måste erkänna.

När det sedan gäller konsekvenserna av den nya ekonomiska världsordning som jag anser nu växer fram, med eller mot vår vilja, är det ju så att det inte är bara vårt land som bestämmer de villkor som råder på den internationella marknaden. Vi är i hög grad ett offer för vad som händer omkring oss. Vår politik får därför inriktas på att bevara vår ekonomiska integritet och självständighet så långt möjligt, och då måste resurserna styras över till att säkra sysselsättningen för människorna i vårt land.

Till Gunnar Nilsson vill jag säga att jag vitsordar vår åsiktsöverensstämmelse när det gäller att allt skall göras för att upprätthålla sysselsättningen. När jag kritiserar den socialdemokratiska strukturfonden, så sker det därför att den på något sätt utgör en låsning av resursdisponeringen för de strukturella insatserna. Man började med att tala om 600 miljoner, och man har sedan talat om 4 miljarder. Jag är inte beredd att acceptera att man på detta sätt fixerar ett tak för vad samhället kan få disponera för att säkra sysselsättningen. Jag tror inte att det är tillräckligt. Jag tror att det är för låg ambitionsnivå. Man får vara beredd att ta i anspråk de resurser som man kan mobilisera inom ramen för budgeten. Socialdemokratin har överraskande nog gått ut med en väldigt låg ambitionsnivå i detta sammanhang, och vi tänker inte acceptera den.

När det gäller synen på strukturfrågorna kan jag notera att vi i stort sett har samma uppfattning: att det behövs en aktiv samhällsinsats. Näringspolitiken måste också förutsättningslöst kunna arbeta med samhällets hela register av instrument för att bli effektiv.

Jag skulle alltså vilja säga att även när det gäller samhällets roll är Gunnar Nilsson och jag i princip eniga om att det här skedet kräver en maximal insats av staten och av den offentliga sektorn.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Industriministern är nu i efterhand en smula generad över att de utslagnas svåra problematik i dag inte har berörts av någon enda borgerlig minister i debatten, och han försöker dra sig ur diskussionen genom en liten manöver. Industriministern säger: Jag har ju talat om sysselsättningspolitik, och sysselsättningspolitiken är till för de utslagna – vi vill öka sysselsättningen för deras skull. Det är ju vänligt av industriministern, men då kunde han ha talat litet mera om de utslagnas situation och villkor.

Nu är denna manöver inte korrekt – det är en efterhandsmanöver. Det är genant för industriministern att erkänna att utslagningsproblematiken inte har spelat någon roll i diskussionen här i dag. Dessutom är det inte sant att ni arbetar för att öka sysselsättningen. Ni säger visserligen att ni gör det – ni kan naturligtvis inte säga öppet till svenska folket som det är, att ni arbetar för att minska sysselsättningen. Men mätt i antal heltidsarbeten – om man räknar om det kraftigt ökade antalet deltidsarbeten i heltidsarbeten och lägger dem till de befintliga heltidsarbetena – har ju sysselsättningen minskat under den borgerliga regeringens tid, medan arbetslösheten och de utslagnas antal kraftigt ökats och deras problematik blivit allvarligare och mera förstärkt.

Vidare är det så, som alla vet, att när en borgerlig industriminister säger att den borgerliga regeringen skall öka sysselsättningen, då menar han med det i princip att staten skall ge mera pengar åt bolagen för att dessa skall, kort uttryckt, bli litet snällare och anställa mera folk för att man på det sättet skall hålla sysselsättningen uppe. De skall få subventioner på skattebetalarnas bekostnad, de skall få gåvor, de skall

få fördelaktiga finansiella villkor.

Jag skulle vilja ställa en fråga till industriminister Åsling. Det går i dag miljarder av skattebetalarnas pengar till gåvor och subventioner åt bolagen utan att sysselsättningen för den skull ökar. Skulle det inte ha varit bättre om herr Åsling hade haft lika mycket pengar över att ge åt de unga arbetslösa kvinnorna, åt barnen på de överbefolkade daghemmen, åt alla de förtidspensionerade som nu upplever en drastisk sänkning av sin levnadsstandard, åt alla alkoholproblematikerna, åt de 24 000 tvångsintagna på psyksjukhusen osv. – kort sagt: åt alla dessa kategorier utslagna som växer och vilkas behov blir allt allvarligare? Varför är det bolagen som skall ha pengarna och inte de utslagna, herr Åsling? Är det inte ett exempel på den skoningslösa samhällsideologi som ni har och som gör att ni accepterar utslagningen till den grad att ni under så många timmars allmänpolitisk debatt inte nämner den med ett enda ord?

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Det är fascinerande att diskutera med Jörn Svensson. Det sätt på vilket han använder den marxistiska dialektiken är i och för sig unikt i den här kammaren. Det visar också svagheten i Jörn Svenssons resonemang, för på något sätt blir det mera dialektik än realiteter i hans inlägg.

När Jörn Svensson säger att jag inte har talat om de utslagna i samhället, så är det fullständigt felaktigt, för hela vår politik i dag inriktas ju på att förhindra utslagningen i arbetslivet, som är en katastrof för den enskilda människan och ett ovärdigt inslag i ett modernt industrisamhälle. Vi satsar mer i dag än någonsin tidigare på arbetsmarknadspolitiska åtgärder, utbildningsinsatser och industripolitiska åtgärder för att hindra denna utslagning som är så tragisk för den enskilde. Detta måste väl Jörn Svensson vara medveten om.

När Jörn Svensson talar om att vi nöjer oss med att subventionera företagen, ge gåvor till företagen av skattebetalarnas surt förvärvade medel, rör det sig faktiskt om en grov förenkling av de reella förhållandena. Det är ändå företagen som är samhällets instrument när det gäller att säkra sysselsättningen, och de stöd som ges till företagen ges självfallet för att man skall kunna säkra sysselsättningen. Man skulle, säger Jörn Svensson, i stället ge dessa pengar till de unga arbetslösa kvinnorna etc. Men visar det sig inte, att om man går ut och talar med de unga kvinnorna, är det framför allt chansen till ett ordnat arbete som de vill ha? Då måste det vara riktigt att med samhällets resurser utveckla arbetslivet och att i denna besvärliga konjunktursituation framför allt försöka säkra företagens överlevnad för att därmed så långt det över huvud taget är möjligt garantera den enskilda människans rätt till arbete. Det, Jörn Svensson, är uttryck för den solidaritet som vi anser att alla människor nu måste visa i denna svåra situation.

Tredje vice talmannen anmälde att Jörn Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

THAGE PETERSON (s):

Herr talman! När frågan om strukturfonden diskuterades här i kammarerna i våras sade herr Åsling att vårt förslag var ett hokuspokus. Nu tror inte socialdemokratin, herr Åsling, på några trollerikonster och därför vill socialdemokratin satsa 4 miljarder kronor i reda pengar och ge löntagarna majoritet i den här frågan. Vi tror att detta kommer att hjälpa till att skapa nya jobb och till att skydda hotade jobb. Men det kan inte ske genom sådana konster som herr Åsling försöker sig på för att trollo bort löftet om 400 000 nya jobb.

Herr talman! Huvudfrågorna i dag är naturligtvis den ekonomiska politiken, sysselsättnings- och näringspolitiken, priserna och skatterna. Dessa frågor har diskuterats åtskilliga timmar i dag. Men i en allmänpolitisk debatt är det också oerhört viktigt att de långsiktiga, principiella frågorna tas upp. Jag skall något beröra frågan om kravet på arbete åt alla och en god arbets- och naturmiljö.

Sysselsättningen är arbetarrörelsens viktigaste fråga. Ur erfarenheterna från 1930-talets kampår mot arbetslöshetens gissel växte inom den fackliga och politiska arbetarrörelsen fram kravet på arbete åt alla. Arbete ger möjligheter och personlig tillfredsställelse. Arbetslöshet ger ofrihet och mänsklig förnedring. I förstamajtågen och i valuppmarscherna har rätten till arbete varit ett självklart krav, ett krav som bärs upp av alla i hela arbetarrörelsen.

Men arbetarrörelsen accepterar inte sysselsättning till vilket pris som helst. Kraven på arbete måste paras med krav på arbetets innehåll. Det gäller arbetstiden. Det gäller arbetsmiljön. Det gäller inflytandet över jobbet. Åtskilligt har gjorts för att ge värde och värdighet åt arbetet. Men mera återstår. En kortare arbetsdag, 6-timmarsdagen, måste komma. Med mer tid för föräldrar och barn och ökad jämställdhet mellan män och kvinnor som resultat. Arbetslivets reformering har endast påbörjats. Den ekonomiska demokratin måste genomföras. Riskfyllda arbetsmiljöer måste angripas med kraft.

Vi accepterar inte att man väjer för problemen, lägger ner fabriker. Men vi accepterar inte heller att man skall gå till jobbet och veta att jobbet innebär uppenbara risker för skador. Vi säger: Ta itu med problemen, motverka farorna, skapa trygga förhållanden, använd vetenskap och teknik! Passivitet och undergångstro leder till att problemen dröjer sig kvar, blir en del av tillvaron. Aktivitet och vilja att föra utvecklingen framåt driver problemen på flykten.

Men skall vi lyckas angripa och lösa det som är vrängt och besvärligt, det som oroar människorna, måste resurser finnas. Det får vi bara genom ett fortsatt framåtskridande, en stark ekonomi och en livskraftig industri. Därför måste vi tro på – och arbeta för – industrisamhällets framtid. Vi behöver industrin om vi skall kunna uppfylla de mål vi satt upp

för samhällsutvecklingen.

Men samtidigt måste vi vara klara över att den industriella utvecklingen också för med sig risker – för människornas hälsa och för naturen.

Rätten till arbete, kraven på jobb för att rädda hela bygder och regioner och ökad sysselsättning för ungdomar och kvinnor måste väga mycket tungt i varje avvägning.

Men likväl: vi måste skydda vår miljö. Miljövärdena måste också väga tungt. Miljövärdena på arbetsplatsen, i bostadsområdet, under fritiden, är också en väsentlig del av vår levnadsstandard. Sverige har unika naturvärden som vi måste skydda. Socialdemokratin avvisar alla försök att begränsa allemansrätten. Naturen är en tillgång som vi alla är delaktiga av.

Vi måste också slå vakt om och skydda naturen mot förstörelse och förgiftning.

Men för den skull kan vi inte sätta stopp för all verksamhet som innebär ingrepp i naturen. Människan har sedan urminnes tider format sin omgivning. Mark har odlats, skog avverkats, vattendrag dämats upp och mineraler brutits. Det är ingrepp som gett människorna möjlighet att leva vidare, gett arbetstillfällen, skapat utveckling och framsteg. Det är ur naturtillgångarnas rikedom och med tekniken som hjälp som det moderna samhället vuxit fram. Socialdemokratin har accepterat dessa ingrepp för att ge de många människorna bättre materiella villkor, kortare arbetstid och ökad trygghet och för att få utjämning mellan fattiga och rika.

För socialdemokratin är det därför ett övergripande mål att främja människans livsmiljö. Däri ingår arbetsmiljön. Där finns naturmiljön. Miljöfrågorna är en uppfordran till målmedvetna och kraftfulla insatser. Vi ser från socialdemokratins sida miljövärdena som en väsentlig del av vår totala levnadsstandard. Hänsyn och omtanke om miljön och människors hälsa måste ständigt finnas med. Därför kan vi inte acceptera att utvecklingen får fortgå fritt. Den måste styras. Inte av enskilda kapitalistiska vinstintressen utan av samhället. Av de gemensamma intressena. Planering och samverkan under samhällets ledning är den enda garanten för en utveckling som ger ökad och tryggad levnadsstandard åt de många människorna. Det är bara genom att ge samhället medel och möjligheter att styra utvecklingen som dess positiva sidor kan tas till vara och miljövärdena säkerställas. Det är endast på sådant sätt som utvecklingen kan användas för att lösa utvecklingens problem.

Under den socialdemokratiska regeringens tid vidtogs en rad åtgärder för att skydda orörda naturområden. I konkreta frågor mötte vi ofta motstånd från det parti som representerar ägarintressen inom skogsbruket, från det parti som brukar utge sig för att vara den främste värnaren om naturen – nämligen centerpartiet!

Reformarbetet i arbetslivet har oftast måst ske under hårt motstånd från de borgerliga partierna, Arbetsgivareföreningen och olika småföretagarorganisationer.

Vi läser nu allt oftare i tidningarna om olika slags gifter. Människor oroar sig med rätta för den ökade gifthanvändningen och för giftutsläpp från fabriker och avloppsledningar. I Teckomatorp grävde en oansvarig företagsledning ned hela tunnor med gift i hemlighet.

Tusentals ton bekämpningsmedel sprids över de svenska åkrarna varje år. Ännu större mängder konstgödsel används inom jordbruket. Miljö och hälsa påverkas. Koncentrationen av nitrater, som misstänks vara cancerframkallande, ökar. Giftiga tungmetaller sprids.

Bilarna i storstäderna sprider ut bly och kväveoxider.

Förbränning av olja och kol orsakar försurning och förstörelse av sjöar och påverkar människors hälsa.

I arbetsmiljön har människor utsatts för de största koncentrationerna av gifter.

Läkemedel som skrivits ut av läkare i årtal och använts av många människor visar sig ha allvarliga bieffekter. Enterovioform är ett exempel. Det var, herr talman, i denna oro som den socialdemokratiska partikongressen tog ett beslut om ett ökat statligt engagemang i läkemedelsindustrin – ett beslut som inte minst folkpartiledaren bespottade och förlöjligade ivrigt och intensivt.

Ett samhälle där människorna får gå omkring och vara rädda att bli förgiftade av luften, maten och läkemedlen eller i arbetet är inte ett välfärdssamhälle. Tiotusentals löntagare arbetar varje dag under hälsofarliga förhållanden. Människor oroas av att skadas, invalidiseras eller dödas i jobbet. För alla dessa människor är dagens samhälle heller inget välfärdssamhälle.

Olika sjukdomar kan bero på att skadliga ämnen i miljön omkring oss ökar. I dag får var fjärde människa cancer. Det är dubbelt så många som för 25 år sedan.

Många forskare menar att 60–90 % av cancersjukdomsfallen beror på miljöfaktorer. Det är en allvarlig fråga, som vi i socialdemokratiska motioner velat få till stånd åtgärder emot.

Nu har det gjorts mycket för att minska riskerna för giftutsläpp och skador på människors hälsa. Bl. a. har en särskild lag om hälso- och miljöfarliga produkter införts.

Men vi har lärt oss en sak: först när samhället griper in händer något. De företag som använder och producerar ämnena och som bäst känner farorna gör föga på egen hand. De styrs av vinstbegäret. Människors väl och ve, omsorgen om miljön, kommer oftast i andra hand. Det är därför vi aldrig klarar detta om inte samhället ges styrka och möjligheter att gripa in. Den styrkan är vi beredda att ge samhället. Där duckar de borgerliga, ty de är rädda för samhället. En tro på de välståndsbildande krafterna driver de borgerliga in på en linje som inte klarar miljön.

Låt mig peka på några områden där vi anser att reformarbetet måste drivas vidare.

1. Tillsynen av att gällande lagar följs måste förbättras. Naturvårdsverket och andra myndigheter måste förses med ökade resurser för detta.

Nuvarande möjligheter att komma åt dåliga arbetsmiljöer räcker inte till. Därför måste vi vara beredda att i betydligt ökad grad lagstifta – med direkta förbud och hårdare straffpåföljder – för att komma åt farliga maskiner, verktyg och kemikalier. Samhället måste ta på sig ansvaret att hårdare och fränare ta upp kampen mot de dåliga arbetsmiljöerna.

2. Vi måste minska användningen av kemikalier i jord- och skogsbruket. Användningen av bekämpningsmedel och konstgödning i jordbruket måste minskas. För att förbättra växtligheten i skogen propagerar man hårt för att öka användningen av handelsgödsel i skogsbruket. Vi vet i dag mycket litet om vilka problem dessa kan medföra för miljön och människan. Därför har vi krävt i riksdagen en minskad användning av handelsgödsel i jord- och skogsbruket. Men det kravet avslag de borgerliga här i riksdagen.

För några år sedan förbjöds användningen av DDT i skogsbruket. Rösterna höjs nu för att återinföra DDT. Vi vet att DDT är en fara ur miljösynpunkt. Från socialdemokratins sida är inställningen helt klar. Vi säger nej till varje form av användning av DDT på nytt i skogsbruket. Miljöhänsynen får här ta överhand.

För att förbättra tillväxten i skogen vill en del att skogsarealer skall besprutas med fenoxysyror. Den flygbesprutningen har vållat oro bland många människor, som har demonstrerat mot den. Vi har sagt på socialdemokratiskt håll: Bekämpa kraftigt användningen av dessa kemikalier och sök utveckla andra former för att åstadkomma det som bekämpningsmedlen i dag gör!

3. Kontrollen av hälso- och miljöfarliga produkter skall enligt gällande lagar inte bara gälla nya produkter utan också dem som redan finns på marknaden. Regeringen måste se till att produktkontrollen får erforderliga resurser för att klara kontrollen på ett anständigt sätt.

4. Forskning och studier av sambandet mellan sjukdomar, t. ex. cancer, och miljöfaktorer måste utökas och påskyndas. Socialdemokratin begärde detta i en riksdagsmotion i våras, och vi hoppas nu att riksdagen kommer att bifalla den motionen.

5. För att på sikt komma bort från gifter och skador på naturen krävs satsning på teknisk forskning och utveckling. Nya processer i industrin måste utvecklas som inte ger giftiga avfallsprodukter eller gifter i arbetsmiljön.

Allt detta är en utmaning för tekniker och forskare. Men det borde inte vara omöjligt att åstadkomma. Kan tekniken klara att sätta en man på månen och tillverka avancerade stridsflygplan, kan den säkert också klara att utveckla en miljövänligare industri.

Herr talman! Miljövårderna och utvecklingen av arbetstillfällen och sysselsättning behöver alls inte stå i motsatsställning till varandra; tvärtom. Rätt utnyttjad skall utvecklingen vara miljövårdens främste bundsförvant. Det gäller såväl arbetsmiljö som naturmiljö. Men då gäller det att utnyttja de resurser utvecklingen ger. Och utvecklingen får då inte styras av kortsiktiga vinstintressen, ty det enskilda vinstintresset är inte

och blir aldrig någon garant för en god miljö. De många människorna måste in i beslutsprocessen.

En viktig lösning på alla dessa problem – sysselsättning, arbetsmiljö, naturmiljö – ligger i ekonomisk demokrati, i att fler människor får möjlighet till insyn och medbestämmande i frågor som rör alla.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Det är med stort intresse som jag har lyssnat till Thage Peterson. Jag känner inte igen honom riktigt – det anförande han har hållit är ovanligt snällt och vattenkammat och uppfordrar egentligen inte till några genmälen. Jag har dock ett par kommentarer.

I våras karakteriserade jag socialdemokratin s. k. strukturfond som ett illusionsnummer. Det är ett begrepp som det mycket väl går att använda även för den nya form som strukturfonden nu har fått: det är bara den skillnaden att vårens strukturfond plötsligt blivit några nummer större, om vi skall tro på budskapet från de folkmöten där man har talat om den. Illusionsnumret förändrar emellertid inte karaktär, även om det får en helt annan skala, utan det viktiga här är att man inte binder sig för hur strukturinsatserna skall ske på ett sådant sätt att man inte kan ansluta sig till den verklighet som vi har att arbeta i. Vi måste angripa strukturfrågorna i näringslivet med hänsyn till de förhållanden som råder i de olika branscherna. Till yttermera visso har ju socialdemokratin råkat ut för det fatala misstaget att dimensionera insatsen på ett otillräckligt sätt, vilket närmast får ses som ett bevis för att man har släppt kontakten med verkligheten.

Sedan till frågan om de 400 000 nya jobben. Låt oss, Thage Peterson, en gång för alla klara ut de här begreppen! 400 000 nya jobb, det var sysselsättningsutredningens kvantifiering av målet arbete åt alla. Dåvarande arbetsmarknadsministern Ingemund Bengtsson angav i direktiven till sysselsättningsutredningen att om man ville ha en rimlig spridning av sysselsättningen, en rimlig fördelning av chanserna till arbete åt alla, så måste man till 1980-talet skaffa fram dessa 400 000 nya jobb. Vi tog detta på allvar från centerns sida. Arbete åt alla anser vi alltjämt vara en övergripande och betydelsefull målsättning. Man måste, om man accepterar en målsättning, också ha kurage att kvantifiera den, att ange vad den innebär i konkreta, reala termer. Arbete åt alla innebär även i dag – trots det konjunkturläge vi befinner oss i – att man måste skaffa fram 400 000 nya jobb till 1980-talet. Den målsättningen, Thage Peterson, har inte vi frångått. Har socialdemokratin övergivit målet arbete åt alla? Jag måste fatta Thage Petersons inlägg här i dag så att man har gjort det. I så fall var det ett sensationellt meddelande som Thage Peterson gav kammaren här denna eftermiddag.

THAGE PETERSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår mycket väl att herr Åsling inte vill diskutera miljöpolitik. Här har nämligen centern blivit avslöjad gång på gång. Det

har varit falskt tal när man har gjort gällande att man har varit pådrivande på miljöpolitikens område. Tvärtom har det varit så, herr Åsling, att ni har motsatt er reformer för en bättre miljö så snart ägarintressena som finns i ert parti kommit på kollisionskurs med miljökraven. Jag skulle kunna göra en lång lista för kammaren i dag om olika miljöförbättringar som ni har gått emot här i riksdagen. Men ute i buskarna har ni sagt någonting annat.

När det gäller strukturfonden har vi sagt från det socialdemokratiska partiet att det inte kan vara riktigt och rimligt att av löntagarnas pengar ta 4 miljarder kronor, som ni vill sänka arbetsgivaravgiften med, för att sprida jämnt över företagen utan att veta om företagen behöver detta eller inte. Det finns alltså företag som kommer att nyttja en sänkning av arbetsgivaravgiften på så vis att det i stort blir en vinstökning och ökad möjlighet till aktieutdelning. Ni har ingen garanti för att er arbetsgivaravgiftssänkning och de 4 miljarderna innebär skyddet av ett enda jobb. Men vår strukturfond på 4 miljarder innebär riktade åtgärder. Vi vill att pengarna skall användas på de företag, de branscher och de regioner där sysselsättningen är hotad och där människornas trygghet kommer i kläm.

Herr Åsling försöker nu igen, som så många andra ledande centerpartister i dessa dagar, glida undan det här med 400 000 nya jobb. Det är säkerligen många som har minnen från valrörelsen och från den tid då det här löftet lanserades, många som kommer ihåg affischerna och annonserna och som har broschyrerna sparade. Man sade där från centerpartiet: Löfte: 400 000 nya jobb. Här och var har också ledande centerpartister sagt att det egentligen inte är någon skillnad på löfte och målsättning. Det är ändå så att det är en markering: Vi skall klara de 400 000 nya jobben. Men det har icke blivit så, herr Åsling!

Socialdemokratins mål och främsta krav, arbete åt alla, har vi icke rubbat på en enda millimeter. Det är arbetarrörelsens viktigaste fråga, och det har vi också bevisat. Inte ens under de besvärliga krisår som vi hade under vår regeringstid minskade sysselsättningen i vårt land som den gjorde i andra länder, utan här ökade sysselsättningen med ett par hundratusen arbetstillfällen. Men vi fann av våra erfarenheter att man skall vara aktsam med att ställa upp sådana mål, när man i utgångsläget vet att inte ens 400 000 nya jobb är nog för att ge undersysselsatta kvinnor och ungdomar arbete eller för att skaffa tillräckligt med jobb i utsatta branscher och regioner. Därför har den väg som socialdemokratin valt med en aktiv samhällspolitik, en aktiv närings- och arbetsmarknadspolitik för att ge nya jobb visat det bästa resultatet.

Försök icke, herr Åsling, att glida bort från löftet om de 400 000 nya jobben, utan gå i stället tillbaka till kanslihuset och industridepartementet och försök att klara den målsättningen, som ni gick ut med i valrörelsen!

INGEMUND BENGTTSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Industriministern hade vänligheten att nämna mitt namn och gav mig därigenom tillfälle att ta denna talarstol i besittning några minuter. Han gjorde mig skyldig till centerpartiets vallöfte om 400 000 nya jobb. Men det har jag ingen skuld i – det är centerpartiet som bär hela skulden. I direktiven till sysselsättningsutredningen angav vi inte alls några tal om hur stor sysselsättning man behövde ha framöver. Det var sysselsättningsutredningens uppgift att åt regeringen utreda vilka åtgärder som borde vidtas för att på kort och lång sikt klara sysselsättning åt alla.

Centerpartiet hade en stämma där man antog ett näringspolitiskt program, och där sade man till svenska folket: Rösta på oss för vi har ett näringspolitiskt program, och det ger 400 000 nya jobb! Nu har det första året efter valet gått, och av de 400 000 nya jobben har man skaffat 10 000, om man bedömer det vänligt – och jag är mycket vänlig som herr Åsling vet. Det betyder att herr Åsling och vi andra i den åldern länge har åtnjutit ATP, vars införande ni röstade emot, när det här målet har uppnåtts.

Herr Åsling sade att det är bara fråga om att ha mod och kurage att "kvantifiera behovet". Så lät det inte, herr Åsling, då ni var i opposition och talade med oss. Då var det så lätt att skaffa de här 400 000 nya jobben bara man hade mod och kurage. Vart tog det där kuraget vägen? Jag har tidigare i år efterlyst det. I år har vi inte sett mycket av det, snarare tvärtom.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Får jag till min ärade kollega Ingemund Bengtsson säga att minnet måste vara kort. Det är dock så att det i direktiven till utredningen står, att för en regional utjämning av sysselsättningsfrekvensen behöver man skaffa fram i storleksordningen 350 000 à 400 000 nya jobb. Sedan utvecklar dåvarande arbetsmarknadsministern de direktiv till sysselsättningsutredningen som sedan var vägledande för utredningens arbete.

Min fråga lyder: Om man som förutsättning för att uppnå möjlighet till arbete åt alla redan i direktiven till sysselsättningsutredningen anger målet, vad är det då som i dag säger att det målet inte gäller? Jag erkänner – och det är vi alla överens om, förmodar jag – att i detta konjunkurläge är det inte lätt att skaffa fram nya arbetstillfällen. Men det vore en kapitulation inför svårigheterna och inför detta konjunkurläge att ändra på principen, den övergripande målsättningen, arbete åt alla. Man måste i rimlighetens namn ha ett mer långsiktigt mål för sitt politiska handlande, och Ingemund Bengtssons liksom Thage Petersons försök här att glida ifrån den reella innebörden i begreppet arbete åt alla är sensationellt eller, det skulle jag närmast vilja säga, litet genant med tanke på de ambitioner som det socialdemokratiska partiet i varje fall tidigare har haft att garantera arbete åt alla.

Thage Peterson säger att jag inte vill diskutera miljön. Visst vill jag det. Vi leder i hög grad fortfarande den politiska debatten när det gäller resurshushållning och miljöaspekter. Det var bara så att jag inte tyckte att det Thage Peterson sade var särskilt anmärkningsvärt eller originellt. Jag ber om ursäkt att jag inte fann anledning att kommentera det närmare.

Thage Peterson säger att det inte är klok politik att sprida ut favörerna till företagen, dvs. att låta bli att höja arbetsgivaravgiften, som regeringen har beslutat. Därmed avslöjar Thage Peterson någonting ganska sensationellt. Han säger att det inte finns något samband mellan företagens kostnader och sysselsättningen. Det är minsann en helt ny och epokgörande upptäckt som Thage Peterson här har gjort. När företagen pressas av en mycket besvärlig internationell marknadssituation, där vårt kostnadsläge är en av de avgörande faktorer som begränsar utvecklingen i Sverige, är givetvis också en kostnadslättnad av typen utebliven höjning av arbetsgivaravgiften välkommen och en säker garanti för bättre överlevnad och tryggad sysselsättning.

Debatten om strukturfondens konstruktion kanske vi kan föra senare. Jag förmodar att frågan tas upp vid behandlingen av en motion till kamraren. Men jag vill redan nu säga att som uttryck för det socialdemokratiska partiets ambitioner när det gäller strukturåtgärder är idén inte speciellt imponerande – mot bakgrund av de förhållanden som råder.

Det som Thage Peterson sade beträffande de 400 000 nya jobben har jag redan bemött genom mitt svar till Ingemund Bengtsson.

INGEMUND BENGTTSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inget dåligt minne. Jag kommer mycket väl ihåg att vi inte i direktiven angav några siffror när det gällde sysselsättningsökningen. Däremot sade jag att vad som behövs är en ökningstakt av samma omfattning som under de år då vi hade regeringsansvaret.

Centern hade målsättningen 400 000 nya jobb. Herr Åsling, som deltog i den avslutande debatten i TV före valet, då alla vallöften utställdes, sade: "Politiken måste också utformas så att den ger likartade förutsättningar för små och stora företag i fortsättningen. Centerns mål 400 000 nya jobb i början på 1980-talet innebär en rimlig garanti för att människor skall få samma möjligheter att erhålla arbete oavsett bostadsort."

Nu frågar jag herr Åsling: Var det inte ett vallöfte? Och hur har det vallöftet infriats? Industrisysselsättningen här under ert första regeringsår minskat med 60 000 arbetstillfällen. Det är sant att den offentliga sektorn har ökat, så att totalökningen är ca 10 000. Men ni har alltså helt misslyckats under första året med att uppfylla det vallöfte ni lämnade. Ni har inte kunnat lokalisera ut någonting till alla de socknar ni i valrörelsen lovade blomstrande industrier. Det löftet försöker centern smita ifrån genom att tala om kvantifiering och annat larv. Det är ett vallöfte som finns på affischer. Jag hade tänkt visa den affischen när jag kommer till mitt huvudanförande, men då är det så sent, så då har väl herr Åsling somnat.

THAGE PETERSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Nils Åsling använde ord som sensationellt och genant. Numera kan man inte längre anse att det är en sensation när centern sviker vallöften – där finns en hel blombukett av svikna vallöften, alltifrån 400 000 nya jobb till vårdnadsbidrag. Det är nästan vardagsmat för oss. Däremot är det litet genant, inte minst för herr Åsling själv och för hans parti, att landets industriminister från kammarens talarstol förnekar löftet om 400 000 nya jobb.

Sedan förde herr Åsling ett kostnadsresonemang. Jag vet inte hur många gånger vi skall behöva tala om för regeringens företrädare att huvudorsaken till de höga kostnaderna är den starka inflationen, den prisutveckling, som regeringen ställt till med genom momshöjning, devalvering och andra saker. Inflationen är större än löneökningarna och har större andel i kostnadsutvecklingen. Regeringens företrädare försöker alltid skjuta över ansvaret på de fackliga organisationerna och hävda att jobbarna och tjänstemännen skulle vara orsaken till det höga kostnadsläget.

När det gäller regeringens näringspolitik tycker jag inte herr Åsling har så mycket att skryta med. Den fick egentligen en minst sagt olycklig start. Vi framhöll gång på gång under valrörelsen behovet av omfattande branschpolitiska insatser. Men vad gjorde ni? Jo, ni talade om självläkande krafter som lösningen på näringslivets problem. Hur litet frågan om strukturproblemen i näringslivet intresserade borgerligheten då visades av att det inte sades ett enda ord om den i regeringsförklaringen. Så småningom har ni, herr Åsling, fått uppge era ideologiska invändningar mot samhällets engagemang, t. ex. i varvsindustrin. Men det finns många områden inom näringspolitiken där ni undviker att göra kraftfulla insatser och där ni undviker att låta samhället ta ledningen för ett aktivt engagemang.

Det blir fler näringspolitiska debatter i kammaren – det sade herr Åsling mycket riktigt – och vi får kanske tillfälle att återkomma till en diskussion om näringspolitiken. Då kanske vi kan få en mera utförlig redogörelse av herr Åsling för filosofin bakom åtgärden att helt plötsligt kasta ut 4 miljarder över landet utan att veta att Åsling för det får ett enda jobb till sitt 400 000-paket. Det finns kanske andra bedömningar som motiverar att man på det sättet sänker arbetsgivaravgiften, i stället för att trygga jobben åt människorna i utsatta företag, branscher och regioner.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Det är en märklig företagsekonomisk analys Thage Peterson gör. Om man sänker kostnaderna för svenskt näringsliv i detta trängda läge med 4 miljarder, skulle man inte ha någon garanti för ökad sysselsättning! Kan någon förstå det förnuftiga i den argumenteringen? Den är helt losskopplad från vardagslivets verklighet. Thage Peterson, gör en liten kontroll av hur det står till i de svenska företagen i dag! Vad är det som bestämmer tryggheten i arbetslivet? Jo, om företagen

har förmåga att betala lönerna. Får man 4 miljarder i ökade resurser, är det först och främst lönerna som man därmed får kraft att betala.

Det hade varit trevligt om Ingemund Bengtsson hade visat affischen här. Jag hade i så fall kunnat bidra till kammarens underhållning genom att läsa något ur dåvarande arbetsmarknadsministerns direktiv till selsättningsutredningen.

Det intressanta i denna debatt, mina herrar, är att socialdemokratin fortfarande säger sig stå fast vid målet arbete åt alla. Det gör centern också. Löfte och mål är från den synpunkten detsamma – vi har lovat att spänna våra krafter för att uppnå denna målsättning. Men socialdemokratin är alltså inte beredd att ta konsekvenserna av målsättningen arbete åt alla. Man talar i högstämda ordalag om den, men när vi talar om vilka de realpolitiska konsekvenserna är, dvs. att man måste inrikta sig på att skaffa 400 000 nya jobb, är det plötsligt bara tomma vallöften från centern. Kan någon människa få den ekvationen att gå ihop?

Mina herrar! Ni har att svara på om ni står fast vid målsättningen arbete åt alla. I så fall accepterar ni också centerns "kvantifiering" – ursäkt uttrycket – av den målsättningen, dvs. 400 000 nya jobb. Sluta med illusionsmakeriet! Tala så att folk förstår vad ni menar!

Tredje vice talmannen anmälde att Thage Peterson och Ingemund Bengtsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Att vara ung och att vara kvinna, det är i dag det säkraste sättet att tvingas gå utan jobb. Snart är var sjätte ung kvinna arbetslös. Och situationen för de unga männen är inte mycket bättre. Totalt sett uppgår den öppna ungdomsarbetslösheten till över 42 000, varav 27 000 kvinnor. Antalet ungdomar i arbetsmarknadsutbildning har mer än fördubblats under det senaste året. Den dolda arbetslösheten bland ungdomar är långt över 100 000.

Att så många unga går arbetslösa samtidigt som det råder bostadsbrist, daghemsbrist, brist på personal inom sociala serviceyrken, brist på en utbyggd kollektivtrafik och brist på en rad nödvändighetsvaror borde självfallet framstå som ett ofantligt slöseri med resurserna. Så upplever också de växande skarorna av arbetslösa ungdomar sin situation. Men samtidigt använder man de mest raffinerade metoder för att bortförklara detta slöseri med arbetskraft. Bortförklaringarna och sätten att fördunkla verkligheten är många. Det mest cyniska sättet står en av våra vanligaste kvällstidningar för när den glatt utropar: Deppa inte – Är du arbetslös – Tyck om dig ändå – Gör något positivt – Ta en promenad. Saknar du dagisplats – Se dig i spegeln – Upptäck dina glada oanade möjligheter.

En förskönad variant på samma tema går ut på att du, just du, inte har tillräckligt lång arbetslivserfarenhet. Nej, undra på det när jag aldrig har fått chansen att jobba. Eller att du, just du, inte har tillräckligt lång

utbildning. Nej, undra på det när jag redan från början slogs ut ur konkurrensskolan. Så har vi den geografiska bortförklaringen: Du, just du, bor i fel ända av landet. I Norrbotten kan man väl inte bo och samtidigt kräva jobb! Du måste bli rörlig och flytta på dig.

En tredje variant, varmt omhuldad av såväl handelsminister Burenstam Linder som socialdemokraternas ekonom Carl-Johan Åberg, är att du, just du, kostar för mycket. Vad då kostar? Hur kan jag kosta för mycket? Om inga arbetare fanns skulle det väl inte finnas någon produktion. Då skulle det inte finnas varor, hus eller service. Utan någon som bryter malmen blir det ingen malm. Utan någon som fäller skogen blir det inget virke. Utan någon som bygger husen blir det inga bostäder. Men det kan bli bostäder utan markspekulanter. Det kan bli malm bruten utan bolagsherrar. Det kan bli virke framställt utan skogsprofitörer. Så är det, men så framställs inte självklara fakta.

Nej, i vårt kapitalistiska system görs ekonomiska problem till individuella problem. I vårt system görs ett ofantligt slöseri med arbetskraft till en kostnadsfråga för storfinansen. I vårt ekonomiska system skall det t. o. m. enligt vår senaste av ledande sossar så prisade nobelpristagare finnas en viss arbetslöshet. Det främjar vår konkurrenskraft. Det höjer vårt välstånd. Vems välstånd? Ja, inte det arbetande folkets.

I regeringsförklaringen förra året sadas: "Alla ungdomar skall garanteras arbete, praktik eller utbildning." I år sägs: "De fortsatta insatserna kommer bl. a. att ta sikte på att mildra den höga och ihållande ungdomsarbetslösheten." Från ett tvärsäkert påstående om att ge alla ungdomar jobb sägs nu alltså rent ut att man enbart tänker sig att mildra effekterna av arbetslösheten bland ungdomar.

Hur denna "mildring" av vårt ekonomiska systems utslagning skall gå till togs upp häromveckan av Per Ahlmark då han redogjorde för det s. k. sysselsättningspaketet. Detta sysselsättningspaket framställdes som något Sesam, öppna dig – nu har vi gjort vårt. Och vad har man då gjort? Den borgerliga regeringen påstår sig med paketet ge 30 000 människor arbete eller utbildning. Denna uppgift om 30 000 skall ställas i relation till ökningen av arbetslösheten under augusti månad, nämligen 20 000, och den väntade ökningen nu under vintern. Att påstå att paketet är en droppe i havet är att ta till överord.

Utbildningsfrågan förvandlas i paketet från att ha varit en samhällelig angelägenhet till en privat angelägenhet – man skall i fortsättningen köpa sig utbildningsplatser inom företagen.

Frontlinjen för att bekämpa arbetslösheten skall enligt regeringen – uppbackad av Mats Hellström i den debatt som han i förra veckan hade med Per Ahlmark om ungdomsarbetslösheten – gå inom företagen. Tilltron till de s. k. marknadskrafterna är total, och de enda effektiva åtgärderna – en samhällelig styrning av produktionen, stopp för kapitalexport m. m. – saknas helt. Paketet skapar inte heller ett enda nytt arbetstillfälle, utan innebär ett uppehållande försvar genom ökade subventioner åt storfinansen.

Att vara ung och arbetslös är ett gissel. Att vara ung och kvinna innebär dessutom ett annat förtryck – förtrycket att exploateras som kvinna, exploateras som madonnagestalt eller hora, som konsument eller mor. Parallellt med att den ekonomiska krisen breder ut sig och kvinnorna trycks tillbaka från arbetsmarknaden eller aldrig får tillträde till den, drabbas vi av ett allt öppnare förhållande av tomtebolyckan inom familjen, av den sparsamma husmodern som inser sin plikt att ställa upp för man och barn och kapital. I Aftonbladet tillåts vecka efter vecka en kolumnist breda ut sig om nödvändigheten och dygden av att vara en god, vacker, kärleksfull och sparsam husmoder-älskarinna.

Jag och mina sex barn kan minsann leva på 900 kr. i månaden, förklarade hon käckt. För resten av invånarna i detta land är det där en fysisk omöjlighet, särskilt mot bakgrund av de senaste månadernas prisstegringar. Årets prisstegringar på dagligvaror innebär kostnadshöjningar på omkring 300 kr. i månaden för en barnfamilj. Lägg därtill rekordhöga hyreshöjningar. Lägg därtill den asociala politik som kommunerna i sitt besparingsnit för genom att kraftigt höja de sociala avgifterna, vilket i första hand drabbar barnfamiljerna och pensionärerna. Höjningen av daghemstaxan i Stockholm är bara ett exempel.

Den politik som regeringen för är direkt riktad mot de lönearbetande, mot pensionärerna och barnfamiljerna – man vältrar över kostnaderna för krisen på dessa grupper i stället för att angripa storfinsans. Och skillnaden mellan den politik som regeringen förespråkar och den som Olof Palme redogjorde för här tidigare i dag är i stort sett bara att Olof Palme vill fördela bördan något mindre orättvist.

Det var en något egendomlig debatt som vi nyss fick höra här i kammaren. Thage Peterson sade exempelvis att man minsann inte väjer för problemen med arbetslöshet. Han fortsatte med att säga att vi måste ta itu med problemen. Då lyssnade man med spänning på vilka konkreta förslag som skulle komma – och fick höra att vi måste tro! Vi måste tro på industrisamhällets framtid, sade han, tro på en livskraftig industri. Jag är nu inte riktigt överens med Thage Peterson om att det skulle räcka med en optimistisk tro på de fria marknadskrafterna. Det krävs att man angriper kapitalets makt och överger myten om storföretagens goda vilja att skapa arbetstillfällen.

Att vara kvinna på arbetsmarknaden i dag innebär att man hänvisas till ett tungt, stressigt och lågavlönat deltidsarbete. I dag uppgår antalet deltidsarbetande till över en miljon. Majoriteten av dem vill ha heltidsjobb. Att vara kvinna på arbetsmarknaden innebär – allt tal om jämlikhet till trots från folkpartiets sida – att hänvisas till 28 yrkesområden. Är du därtill deltidsarbetande har du bara fem yrkesområden att välja bland.

Nu framställer den borgerliga regeringen det som en förmån att arbeta deltid. Vad är nu det för nonsens? Det kanske herr Wirtén, som kommer snart efter mig i debatten, kan reda ut. Från vänsterpartiet kommunisternas sida anser vi det inte vara en förmån att tvingas till deltidsjobb. Det är att helt tvingas anpassa sig till företagets behov, att mista sociala

förmåner, att utnyttjas maximalt på den tid som skräddarsys, inte utifrån dina intressen utan utifrån företagets. Det är också att tvingas till ekonomiskt beroende.

Visst behöver vi en kortare arbetsdag – för barnens skull och för vår egen skull. Vi behöver en kortare arbetsdag därför att det skulle skapa fler arbetstillfällen och större möjligheter till facklig och politisk kamp. Vi behöver en kortare arbetsdag för alla. Men vi behöver inte det senaste förslaget om en kortare arbetsdag för de småbarnsföräldrar som har råd att mista en fjärdedel av sin inkomst. Ett sådant förslag gynnar enbart högavlönade föräldrar, som fritt kan förfoga över sin arbetstid på ett helt annat sätt än de hundratusentals arbetare som slits ut i dåliga, stressiga arbetsmiljöer och har långa restider.

Vänsterpartiet kommunisterna har lagt fram ett program för kamp mot ungdomsarbetslösheten, ett program för kamp mot diskrimineringen av kvinnorna i arbetslivet och annorstädes samt för en verklig jämställdhet mellan kvinnor och män.

Kampen mot ungdomsarbetslösheten är självfallet en del av kampen för rätten till ett meningsfullt arbete åt alla. Den rätten åstadkommer man inte genom subventionspolitik och låt-gå-politik, förlitande sig på de s. k. fria marknadskrafterna. Den rätten innebär en kamp för utvidgade demokratiska rättigheter och ett stopp för kapitalexporten och industriutflyttningen. Den rätten innebär också en utbyggnad av industrier, kommunikationer, social service, utbildning, kultur och miljövård.

Kampen för en verklig jämställdhet mellan kvinnor och män är en del av denna kamp. Kvinnornas fulla rättigheter kan aldrig garanteras om de inte får den grundläggande rätten till ekonomiskt oberoende, nämligen rätten till arbete.

Kampen för likställdhet mellan kvinnor och män innebär rätt till en kortare arbetsdag för alla, i första hand sju och därefter sex timmar. Den innebär rätt till en utbyggd kollektiv service, såväl daghem som kollektivhus, och en väl utbyggd kollektivtrafik.

Regeringen påstår sig vilja fullfölja riksdagens beslut om en utbyggnad av daghemmen och fritidshemmen, ett beslut som redan i sig är helt otillräckligt, då det inte garanterar ens hälften av barnen till yrkesarbetande föräldrar en plats – än mindre barnen till de hundratusentals kvinnor som tvingas gå hemma på grund av bristen på daghemsplatser. Regeringens påstående om att den skall fullfölja riksdagens beslut håller tyvärr inte, om man ser till verkligheten. Kommunernas planer innebär inte att 100 000 nya platser på daghem kommer att finnas 1980, än mindre några fritidshemsplatser. Vore regeringen verkligen beredd att satsa på en ordentlig utbyggnad, skulle man, som vi länge har förespråkade, ta över kostnaderna för daghemsutbyggnaden samt lagstifta om en utbyggnad och om personaltätthet och gruppstorlekar, så att inte daghemmen på grund av kommunernas trängda ekonomiska läge förvandlas till sardinburkar.

Herr talman! Regeringen påstår sig värna om ungdomen. Det har man

gjort flera gånger från denna talarstol i dag. Den påstår sig verka för jämställdhet mellan kvinnor och män. Den påstår att det aldrig har satsats så mycket på sysselsättningen. Jag påstår motsatsen. En politik som garanterar rätten till arbete och ett stopp för diskrimineringen av kvinnorna innebär något helt annat. Redan nu krävs en stor social och ekonomisk omfördelning från storföretag och militärkomplex till förmån för en produktion som utgår från folkflertalets behov.

THORSTEN LARSSON (c):

Herr talman! Efter det att jag lyssnat till debatten mellan industriministern och särskilt Thage Peterson står det rätt klart för mig att sysselsättningsmålet är detsamma för våra partier. Jag skall därför beröra detta avsnitt i mitt anförande mycket kort.

Låt mig ta upp en annan sak, som Thage Peterson talade om med stora bokstäver och ett väldigt engagemang. Han påstod nämligen att socialdemokraterna var de speciella förpostkämparna för miljöfrågorna. Men alla vi som har tillhört riksdagen i många år vet att så inte är fallet. Det var egentligen centern som startade den miljödebatt som senare mer och mer har utvecklats.

Eftersom Thage Peterson nämnde den senaste diskussionen om skogen och bekämpningsmedlen, vill jag enkelt och kort erinra honom om att det var en socialdemokratisk majoritet under en socialdemokratisk ordförande i den senaste bekämpningsmedelsutredningen som lade fram ett enhälligt förslag, vilket låg till grund för den socialdemokratiska regeringens proposition i frågan till riksdagen, däribland även beträffande hormoslyr.

Under det år som nu har gått har detta förslag sedan ändrats av den centerpartistiske jordbruksministern. Han ändrade detta, vilket vi alla är överens om, till det bättre.

Med det jag nu sagt har jag velat rätta till litet grand av vad Thage Peterson med mycket stora bokstäver anförde här i kammaren. Det finns uppenbarligen anledning att minska stortaligheten i dessa ting från det socialdemokratiska partiets sida.

Många talare har uppehållit sig vid vårt lands ekonomiska situation, att vi har svåra strukturproblem, osv. Dessa problem kommer mitt i en långdragen lågkonjunktur, på vilken vi ännu knappast kan se någon förändring. Våra produkter har allt svårare att hävda sig på världsmarknaden till följd av ett högt kostnadsläge och att konkurrenterna teknologiskt hämtat in vårt försprång. Svenskt är inte längre unikt och "världsbäst". Andra gör lika bra saker som vi, och priset är den enda konkurrensfaktorn.

Det måste erkännas att regeringen med beslutsamhet har ingripit för att försöka bevara sysselsättningen. Totalt sett har man också kunnat hävda denna ganska väl. Det är lika många, ja t. o. m. några fler, som har jobb i dag i jämförelse med för ett år sedan. Vi har fattat beslut som innebär att företagen måste ta god tid på sig att planera nedskär-

ningar. Det har inneburit en kraftig ökning av antalet varsel om uppsägningar de senaste åren, men det har också inneburit att företag och samhälle har kunnat offensivt möta dessa situationer.

Det finns skäl understryka att den nuvarande situationen också rymmer möjligheter till optimism inför framtiden. Vi står inför en rad viktiga vägval, ställningstaganden som såväl kortsiktigt som långsiktigt har en avgörande betydelse för vårt lands utveckling. Och det gäller att vid detta beslutsfattande agera förutsättningslöst och utan ideologiska skygg-lappar på ett sådant sätt att sysselsättningsmålet kan nås.

Om vi skall komma till rätta med problemen måste vi nu bestämma oss för krafttag. Detta kan ske i ett trestegsförfarande.

1. Vi måste satsa på att så långt det är möjligt slå vakt om befintlig svensk produktion. Företag som kommer på obestånd måste rekonstrueras. Företag som tillfälligtvis har bekymmer måste ha möjlighet att behålla sina anställda och sin kapacitet.

2. Vi måste satsa på expansion i de delar av näringslivet som har utvecklingsmöjligheter. Jag tänker då främst på den mindre och medelstora företagsamheten. Vi måste förbättra dess finansierings- och försäljningsmöjligheter. Vi måste satsa på teknisk utveckling så att våra produkter även i framtiden kan hävda sig internationellt och på hemmamarknaden.

3. Vi måste skapa sysselsättning på nya områden – särskilt på sådana områden som gör det möjligt att komma till rätta med underskottet i utlandsbetalningarna. Det innebär en kraftfull och målmedveten satsning på energisparande i bostäder, lokaler och näringsliv. En kraftfull utbyggnad av materialindustrin ingår i detta sammanhang. Här finns en viktig del av framtidens arbetsmarknad och här finns viktiga fält för forskning och teknisk utveckling. Vi måste också fullfölja de planer som finns för expansion inom den offentliga sektorn, särskilt när det gäller vårdsidan och barnomsorgen. En sådan satsning på kommuner och landsting har också det positiva med sig att sysselsättningstillfällena automatiskt fördelas över landet efter decentralistiska principer.

Herr talman! Jag tror att det vore värdefullt om vi kunde nå politisk enighet kring en sysselsättningsstrategi i enlighet med den jag här skisserat. Den som ställer upp på detta gör det också möjligt att fortsätta en politik för jämlikhet och arbete åt alla. Men vi måste vara beredda att ganska snabbt ta tag i dessa frågor och forma samhället efter dessa riktlinjer.

Om vi nu solidariskt tar tag i sysselsättningen på detta målmedvetna sätt måste vi också lika solidariskt vara beredda att medverka till att nödvändigt kapital står till förfogande. Vi kan inte låna pengar för att upprätthålla en hög konsumtionsnivå. Vi måste skapa ett starkt näringsliv som kan bära upp en hög privat konsumtion. Tills vi har nått dithän får var och en acceptera att den privata konsumtionsökningen måste stå tillbaka.

Det finns delar i den ekonomiska utvecklingen som inger allvarliga

bekymmer. Den kraftiga inflationen har medfört att människor med ett kapital söker värdesäkra placeringar. Detta har bl. a. inneburit att jordbruket kommit i en besvärlig situation. Vi har i dag i huvudsak två intressenter i svensk jordbruksmark – de som vill bruka den för sin försörjning och de som vill placera sina pengar i den för att göra inflationsvinster.

Det här måste vi få stopp på. Vi måste upprätthålla sambandet mellan ägare och brukare. Vi måste få en prisutveckling som i någon rimlig mån är förankrad i jordens avkastning. När vi inte dithän slår vi sönder en viktig grundval för svenskt jordbruk, nämligen möjligheten för en ung människa att köpa en gård och få sin försörjning från denna. Men även från konsumentsynpunkt är det viktigt att markprisstegringarna kan stoppas. Sker inte detta slår prisstegringarna självfallet förr eller senare igenom i matpriserna.

Det borde finnas ett samfällt intresse av att nu slå vakt om familjejordbruket som en framtida form för livsmedelsproduktion. Och jag vill gärna betona att ingen annan form torde kunna vara familjejordbruket överlägsen. Det är mot denna bakgrund som jag med stor förväntan ser fram emot det nya jordbrukspolitiska beslut som riksdagen skall fatta i år. Jag vill också betona nödvändigheten av att vi når ett positivt beslut i anledning av jordförvävsutredningens arbete.

Omkring åren 1965–1967 pågick en socialdemokratisk kampanj som ensidigt såg jordbruket som en belastning för folkhushållet. Jordbruket utsattes för en prispress som negativt påverkade näringens framtidstro. Detta fick till följd en stark nedgång i investeringar i maskiner och byggnader. Men nämnda periods sakligt felaktiga uppgifter och uppfattningar ändrades, som tur var, relativt snart. Dels gjorde sig världsförsörjningsfrågorna mera påtagligt gällande, dels gav tillgången på världens livsmedelsmarknader en prishöjning, där det svenska folkhushållet fick en direkt vinst av en god inhemsk livsmedelsproduktion. Uppskattningen och värderingen av en sådan jämte ett par speciellt goda skördeår, exempelvis 1974, gav jordbruket en ny tro på framtiden. Detta avspeglar sig direkt i en ökande investeringsvilja inom denna närings olika produktionsgrenar.

Vissertligen innebär de ökade investeringarna i maskiner och förbättrade redskap en minskad arbetskraftsåtgång i själva jordbruket. Den utvecklingen gav emellertid en ökad sysselsättning inom tillverkningsindustrin. Jordbrukets utredningsinstitut, som ständigt analyserar jordbrukets ekonomiska förhållanden, beräknar att berörda industri- och serviceföretag från jordbruksnäringen erhåller över 6,5 miljarder kronor om året med nuvarande investeringstakt. Byggnationer vid jordbruket har också under dessa 1970-talets expansiva år inneburit betydande investeringar med därpå följande sysselsättning.

Jag vill, herr talman, gärna konstatera detta mot bakgrunden av att LO-ledningen på senare tid uttalat sig i tongångar som påminner om vad man fick höra under 1960-talet. Vad kan nu detta bero på? Är orsaken

de goda skördesiffror som rapporterats från bl. a. USA och Sovjet och som säkerligen sänkt världsmarknadspriset i förhållande till våra priser ganska avsevärt? Eller beror det på den produktions- och avsättningskris som vårt land har bekymmer med och som onekligen begränsar möjligheterna till både sysselsättning och löneökning? Skall jordbruket fungera som någon sorts missnöjesavledare i den debatten?

Med det sagda vill jag även framhålla betydelsen av att jordbruket kan få tillgång till lånekapital för sitt stora investeringsbehov. Som det nu är begränsar riksbankens penningpolitik drastiskt jordbrukets tillgång till investeringskapital. Jordbrukets ansökningar om lån hos bl. a. föreningsbankerna är många. Det mest iögonfallande penningproblemet är dock den restriktivitet med vilken obligationstillstånden ges åt Hypoteksbanken. På senare år har hos detta låneinstitut funnits en lånekö vars lånesökande kan få vänta på sin tur mellan fyra och fem år. Jag skulle vilja fråga: Vilket annat låneinstitut i detta land behöver acceptera en tid på mellan fyra och fem år för låneeffektivering? Det är säkerligen inget. Man kan undra vad ekonomiministern egentligen anser om en sådan "lånerättvisa".

Jag vill, herr talman, i detta sammanhang beröra ytterligare en livsmedelsnäringssituation, nämligen trädgårdsnäringens. Flera trädgårdsföretag står i dag inför en likvidationskris. Orsaken är vår produktions höga kostnader, bl. a. stora bränslekostnader. Därtill kommer att trädgårdsnäringen i Sverige får konkurrera med en import från länder med mycket lägre produktionskostnader och från länder vilkas odlare får direkta exportsubventioner.

Svensk trädgårdsnäring sysselsätter omkring 20 000 människor eller ungefär samma antal som varvsindustrin. Trädgårdsnäringen har dock inte erhållit något nämnvärt stöd av staten.

Vissa tidigare väletablerade trädgårdsföretag, kända som sådana i t. ex. Skånelänen, är nedlagda eller hotas av omedelbar nedläggning. För sådana företag krävs en "brandkårsutryckning", om sysselsättningen för de anställda skall kunna räddas. För näringen som helhet måste en långtidsplan upprättas. Jag efterlyser den utredning som under flera år sysslat med dessa problem. När blir den färdig? Jag hoppas att jordbruksministern kan ge sitt stöd åt denna hårt drabbade näring.

Som jag har betonat står vårt land nu i början av en ny utvecklingsperiod. Det är den tid då vi skall skapa välfärd i solidaritet med andra länder. Det gör det nödvändigt att satsa på nya produkter, inte minst nya produktionsmetoder. Vi kan inte exploatera vare sig vår omvärld eller egna naturtillgångar. Vi måste skapa kunskap och medvetenhet om dessa förhållanden.

Jag vill därför, herr talman, sluta med att betona att det är nödvändigt att vid inriktning av utbildning och forskning ta fasta på den här situationen. Vi har t. ex. i utbildningen alltför mycket missat att ge den unga generationen en överblick över den egna situationen och en praktisk kunskap att klara den. Den här saken har vi från centerns sida drivit

sedan lång tid tillbaka, och vi fäster faktiskt stora förhoppningar vid det läroplansarbete som nu bedrivs och som syftar till en mera praktisk inriktning.

Nr 15

Onsdagen den
26 oktober 1977

BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! I några av de anföranden som hölls tidigare i dag var talarna i korthet inne på de terror- och våldsdåd av olika karaktär som nu i en till synes aldrig sinande ström avlöser varandra ute i världen. Jag skall gå litet djupare in på den problematiken. Vårt land kan ju inte undgå att få sin beskärda del av det internationella våldet. Den upptrappning av våldsåtgärderna som har förekommit är skrämmande och kräver även i vårt land en effektiv beredskap, såväl materiell och personell som moralisk. Den materiella och personella beredskapen skall jag i dag lämna därhän. Det blir andra tillfällen att diskutera detta. Där-
emot vill jag säga några ord om den moraliska beredskapen. Denna måste inriktas på minst två faktorer. I båda fallen gäller det att stå emot, att stå emot den skräck och hysteri och den samhällsförlamning som anarki och terror syftar till och inte minst att stå emot den utpressning som är terrorhotets bakgrund. Utpressning får aldrig löna sig.

Ni kan säga att det är lätt att stå här i talarstolen och säga detta, och det är jag medveten om. Det är en helt annan sak att befinna sig i handlingens centrum, då människors liv och välfärd står på spel. Man kan ju med samma rätt säga: Människors liv får inte riskeras, långt mindre medvetet offras. Och man har bara att vara tacksam för att inte fler människor omkommit i det krig mot samhället som ett antal terrorgrupper i realiteten har etablerat.

Det är uppenbart att det öppna samhället, det demokratiska samhället, står inför stora svårigheter vid den politiska terrorbekämpningen. Det hör till demokratins natur att medborgarna skall äga full frihet att utveckla sina tankar, att propagera och verka för sina idéer, och gränserna för vad som kan tillåtas är mycket vida och ibland t. o. m. litet suddiga. Det är därför naturligt att gränsöverskridandena inte alltid motas och beivras. Det är väl också därför som man ibland har känt en osäkerhet inför den typ av nya brott med politisk anknytning, som vuxit fram under senare år – flygkapningar, tagande av gisslan och allt sådant.

Som jag antytt – den moraliska beredskapen måste inriktas på att stå emot skräck och utpressning.

Men det finns också en annan beredskap av moralisk halt – för ett demokratiskt samhälle på humanistisk grund. Det är angeläget att man där inte faller undan för hämnd- och hatkänslor. Visst kan man förstå att en familj eller en grupp av människor, som drabbas av ett terrorisdåd, har svårt att se längre än till kravet på vedergällning. Det är lätt att vilja svara med våld på våld som man blivit utsatt för. Hur tunn fernissan är har vi många exempel på – från Storbritannien, där ropen på dödsstraffets återinförande skullade högt för några år sedan, då terrordåden där var vanligare och farligare än just för tillfället, från Frankrike, då

*Allmänpolitisk
debatt*

domstolar varit mildare än vad som passade en brutalare opinion, och från Tyskland just nu. Ja, t. o. m. i vårt land har det ju på senare tid uppenbarat sig personer som tror att ett så ultimativt straff som dödsstraff skulle vara ändamålsenligt för att hindra eller i varje fall dämpa terrorverksamhet.

Jag har motsatt uppfattning. Det är ett gammalt talesätt att våld föder våld. Jag är övertygad om att förekomsten av dödsstraff minskar möjligheterna att genomföra framgångsrika förhandlingar i samband med en flygkapning. Vad har en kapare att vinna på en eftergift då han ändå vet att dödsstraff väntar honom?

Och jag är övertygad om att risken för domare, åklagare och andra berörda myndigheter aldrig kommer att vara så stor som under och efter en rättegång där dödsstraff är aktuellt.

Det är därför vi måste ha en moralisk beredskap att stå emot krav på hämnd och vedergällning, om frågan – vilket vi får hoppas aldrig sker – någon gång blir aktuell här i vårt land.

Det jag nu har sagt berör kanske inte precis ett kriminalpolitiskt problem, men det är enligt min uppfattning ändå av en viss kriminalpolitisk betydelse – kanske mest på det sättet att kriminalpolitisk forskning måste ägna uppmärksamhet åt reaktionsformerna när det gäller den nya typ av brott som jag har talat om.

De internationella terrordåden är en högt upptrappad form av brott, som alltid riktar sig mot andra människors liv även när syftet med brottet är ett annat.

Det undandrar sig mina möjligheter att på egen hand göra en bedömning om det är terrorbrottens hänsynslöshet, den glorifiering av våld som förekommer i andra former eller något annat, som är grunden till att vår inhemska brottslighet, tillvägagångssättet vid förövande av mera så att säga normala brott, blivit så mycket farligare och våldsammare under senare år.

Affärsvärlden vittnar: Vårt problem är inte längre butiksnatteriet. I dag går man in och hämtar varor, man går in i en livsmedelsaffär och hämtar en back öl och går sedan ut förbi kassörskan och bryr sig inte om att hon vill ha betalt. Man hotar med knivar och skruvmejslar. Våra butikschefer, säger man, har blivit skadade – spräckta näsor, brutna armar, brutna fingrar och liknande. Hot om märkning av personal, rädsla för att bli attackerad på väg hem efter arbetet i butiken.

Det här är en beskrivning av vad som händer i smått, i vår allra närmaste närmiljö här runt riksdagshuset men också i andra köpcentra i denna stad, både mer närliggande och mer i utkanterna. Det är möjligt – jag vet inte – att det finns statistik på förhållandena, om det skulle vara så att någon behöver ytterligare belägg för att det är någonting som har gått snett i vårt samhälle på det här området.

I övrigt finns det en omfattande månadsrapportering beträffande brottsutvecklingen, sammanställd av rikspolisstyrelsen. Det är en skrämmande läsning. Första halvåret detta år visar på en kraftig ökning i hela landet

av alla brottsbalksbrott utom förskingringar och brott mot allmän verksamhet.

Jag skall inte dra alla siffror som jag har här. Mitt syfte är inte att visa att antalet brott har ökat. Mitt syfte är att slå fast att brotten har ökat i farlighet, att brottsligheten fått ett inslag av hot, skrämsel och terror som inte var lika vanligt tidigare. Rån t. ex. – för att nu ta detta grova brott – har under tiden januari–juli 1977 ökat med 16,5 %, men det procenttal som gäller för rån med användning av skjutvapen har under samma tid ökat med 46,5 %. Rånarna har med andra ord blivit farligare och riskerna för den rånade större.

Beträffande bank- och postrån är ökningen i hela landet ungefär 32 % under de här sju månaderna som jag talade om. Det har begåtts 121 bank- och postrån. Av dessa 121 rån har 81 skett med användning av skjutvapen.

Vem hade för några år sedan trott att det skulle vara särskilt farligt att vara bank- eller posttjänsteman eller sitta i snabbköpskassa? I dag är situationen den att post- och bankkontor måste befästas och säkras på ett helt annat sätt än tidigare. Jag har fått veta att det inte längre räcker med den typ av diskar som man införde för några år sedan, utan att man nu är tvungen att befästa kassorna upp till taket.

Bland mycket annat är detta också en arbetsmiljöfråga för den personal som är berörd – detta inte bara med avseende på arbetsplatsen. Med den brottsliga verksamhet som personalen blir utsatt för följer oundvikligt besvärande polisundersökningar och oftast också ingående och pressande vittnesmål i rättegångssammanhang.

Det finns inga tecken på att brottskurvan skall vända nedåt. Den slutsats – den obehagliga slutsats – som man måste dra av de faktiska förhållandena är att vår vård- och kriminalpolitik i sin nuvarande utformning har misslyckats. Jag tror inte att man förändrar trenden i brottsutvecklingen genom att dölja sig bakom ett kanske i och för sig riktigt tal om att resurserna varit otillräckliga och så försöka lappa på i det rådande systemet.

Jag har inget recept på vad som skall göras, men en omprövning av kriminalpolitikens teori och praktik från grunden är ofrånkomlig för att vi skall närma oss ett samhälle där det ånyo råder trygghet till liv och egendom för samhällets medborgare.

På förslag av tredje vice talmannen beslöts att kammarens fortsatta överläggningar skulle uppskjutas till kl. 19.30.

§ 11 Anmäldes och bordlades

Proposition

1977/78:42 om åtgärder för försörjningsberedskapen på tekoområdet

Nr 15

Onsdagen den
26 oktober 1977

Allmänpolitisk
debatt

Onsdagen den
26 oktober 1977

*Anmälan av
interpellationer*

§ 12 Anmäldes och bordlades

Motion

1977/78:22 av *Rolf Hagel* och *Alf Lövenborg* med anledning av propositionen 1977/78:22 om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236)

§ 13 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 26 oktober

1977/78:54 av *Åke Wictorsson* (s) till arbetsmarknadsministern om åtgärder för att förbättra sysselsättningen i Norrtälje:

I en motion till årets vårriksdag föreslog de socialdemokratiska ledamöterna från Stockholms län en rad åtgärder för att utveckla näringslivet i Norrtälje kommun. Bakgrunden till motionen var det svåra arbetsmarknadsläget, inte minst för ungdom och kvinnor. Bland de åtgärder som föreslogs märks: lokaliseringsstöd, utlokalisering av statlig verksamhet, utbyggnad av turismen, satsning på vägbyggandet. Vi begärde vidare en intensifierad utvecklingsplanering av det slag som pågår beträffande norra Uppland. Motionen föranledde ingen annan åtgärd än ett uttalande om att problemen skulle uppmärksammas i det fortsatta länsplaneringsarbetet.

Sedan motionen väcktes har under våren och sommaren sysselsättningsläget i Norrtälje kommun ytterligare allvarligt försämrats. Ungdomsarbetslösheten växer, och ungdomarna kan inte anvisas andra jobb än i andra delar av länet och landet. Konkurer har inträffat för två företag i Hallstavik, ett inom textilindustrin och ett inom verkstadsindustrin. Hallsta Pappersbruk förutses minska antalet anställda till följd av krav från miljövården. Permitteringsvarsel har utfärdats för de anställda vid gjuteriet i Herräng. Även i centralorten Norrtälje sviktar sysselsättningen – en slipskivefabrik skall upphöra och ett sågverk beläget i Ledinge har brunnit och förutses inte bli uppbyggt. Stora minskningar kan förutses när det gäller arbetsmöjligheterna i kommunens jordbruk. Inga nyetableringar har gjorts, och inga andra åtgärder som kan tänkas vända situationen har vidtagits.

För att vända utvecklingen i Norrtälje och skapa bättre balans fordras målmedvetna satsningar från samhällets sida, från kommun, landsting, regionala och centrala statsmyndigheter. Nya verksamheter måste etableras samtidigt som utvecklingen av kommunens nuvarande näringsliv stimuleras. Härför fordras industrimark, lokaler, kapital och duktiga företagare. Statlig och landstingskommunal verksamhet måste lokaliseras

till kommunen. De naturliga förutsättningarna för att utveckla kommunens turism måste tillvaratas. Vägutbyggnaden mot Stockholm måste forceras. Allt detta arbete bör samordnas och initieras i ett samarbete mellan berörda myndigheter lämpligen på länsnivå – ett arbete som ger som resultat ett handlingsprogram på både kort och lång sikt.

Under hänvisning till vad som anförts vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

1. Är arbetsmarknadsministern beredd att medverka till att en arbetsgrupp på länsnivå i Stockholms län får regeringens uppdrag att utarbeta ett konkret handlingsprogram på kort och lång sikt för att förbättra samsättningsläget i Norrtälje kommun?

2. Anser arbetsmarknadsministern att beredskapsmedel kan användas för att forcera utbyggnaden av motorvägen mellan Stockholm och Norrtälje?

3. Vill arbetsmarknadsministern medverka till en utbyggnad av turistnäringen i Norrtälje kommun och till att för detta används statliga beredskapsmedel eller andra statliga medel?

den 25 oktober

1977/78:55 av *Göthe Knutson* (m) till jordbruksministern om information rörande allemansrätten:

I syfte att värna den för vårt land unika sedvanerätten – allemansrätten – måste ökad kunskap, förståelse och respekt för sambandet allemansrätt–allemansskyldighet spridas. Ett bibehållande av människors möjlighet att så fritt som möjligt kunna vistas i naturen är för de flesta självklart. Tyvärr är det inte lika självklart att iaktta det ansvar som följer av att utnyttja allemansrätten. Många människor antingen missuppfattar allemansrättens verkliga innebörd eller tolkar de hävdvunna reglerna i denna rätt alltför vidlyftigt. Olägenheter, konflikter och i vissa fall ekonomisk skada uppstår härvid för skogsbruket, för djur och grödor i jordbruket, för djurlivet i naturen och för många människors personliga integritet.

Enligt uppgift sprids turistbroschyrer i utlandet som framställer vår allemansrätt som en vittomfattande rättighet för envar att ta sig vidsträckta befogenheter i skog och mark, vilket bl. a. lett till missuppfattningar hos många utländska turister att även all enskild mark utan avgränsning och urskillning kan omfattas av allemansrätten. Från naturvårdshåll har man nu slagit larm om uppenbara missförhållanden, exempelvis i Värmland, där bl. a. utländska turister gjort sig skyldiga till skadegörelse och svår nedskräpning i naturen.

Åberopande det anförda hemställs att till jordbruksministern få ställa följande fråga:

Är statsrådet med anledning av dessa missförhållanden beredd att vidta åtgärder i syfte att skapa en korrekt information både åt svenska folket

och åt utländska turister om de regler som gäller för allemansrätten och därmed följande skyldigheter i umgänget med naturen i vårt land?

den 26 oktober

1977/78:56 av Arne Nygren (s) till utbildningsministern om den kommunala vuxenutbildningen:

Riksdagen beslutade 1967 att ställa resurser till förfogande för utbyggnad och utveckling av den kommunala vuxenutbildningen. Beslutet innebär en kraftig stimulans för denna gren av vuxenutbildningen. Från en relativt blygsam omfattning växte den på tre år ut så att den i stort sett täckte hela landet.

Motivet för reformen var att bereda vuxna tillfälle att skaffa sig formell kompetens enligt läroplanerna för grundskolans högstadium och de utbildningsvägar som i dag ingår i gymnasieskolan. Den kommunala vuxenutbildningen skulle också få anordna sådana kurser "som utan att finnas företrädda i ungdomsskolans program är vuxenutbildning av speciell karaktär".

Reformen avsåg att skapa ett komplement, inte ett alternativ, till andra former av vuxenutbildning. I den proposition, som låg till grund för riksdagens beslut i frågan, betonade föredragande statsrådet mycket kraftigt nödvändigheten av en klar och entydig gräns mellan den kommunala vuxenutbildningen och i första hand studieförbundens cirkelverksamhet. Den kommunala vuxenutbildningen skulle endast ta in sådana elever, som har ett klart angivet studiemål; vissa ämnen som sedan länge helt eller delvis förekommit inom studieförbundens verksamhet skulle inte få anordnas av KOMVUX; yrkesskolans s. k. deltidskurser skulle vara klart yrkesinriktade osv.

Under den kommunala vuxenutbildningens expansionsperiod 1968–1972 fungerade den av riksdagen fastställda arbetsfördelningen relativt tillfredsställande. På senare år har man emellertid kunnat iaktta en allt starkare tendens inom KOMVUX att tränga in på studieförbundens område. I folkbildningsutredningens debattskrift, *Folkbildningen i framtiden*, påpekas att kommunal vuxenutbildning avlägsnat sig från ungdomsskolans struktur och därigenom kommit att närma sig studieförbundens verksamhet. Detta har, säger utredningen, medfört komplikationer för avgränsningen mot folkbildningsverksamheten.

I en nyligen av ABF (Arbetarnas bildningsförbund) utgiven debattskrift, *Folkbildningen i stöpsleven*, ges en rad exempel på sådana "komplikationer". På många håll i landet utannonserar KOMVUX nybörjarkurser i engelska, trots att det strider mot gällande bestämmelser. Inom det s. k. hemtekniska området finns ett stort antal kurser – t. ex. näringskunskap, konsumentkunskap, knyppling, konstsoömnad, vävning och diverse konsthantverksämnen – som rimligtvis inte kan ha anordnats för att tillgodose yrkesutbildningsbehov.

I den rikhaltiga floran av KOMVUX-kurser finns också ämnen som knyttimring, bilens service och underhåll, föräldrakurser, smårätter och landskapsrätter, fisktillagning och hälsolära. I ett känt fall har kurser i fjällkunskap, botanik, geologi och hembygdskultur förlagts till några fjällhotell och utbudits till hotellens gäster i reklambroschyrer för turister. I detta erbjudande ingår också en kurs om traditionell julmat samt en värdinnekurs. Den sistnämnda utlovar kunskaper om "måltidens mat och dryck, vinkännedom och menysammansättning, servering och dekoration". Hotellens receptioner har tagit emot anmälningar och fungerat som intagningsnämnd.

Av exemplen att döma håller den kommunala vuxenutbildningen på att utvecklas till ett allmänt kursinstitut, där den ursprungliga uppgiften att förbereda för fortsatta studier och yrkesverksamhet skjuts allt längre i bakgrunden. Detta intryck förstärks om man tar del av de broschyrer, annonser och andra trycksaker, genom vilka den kommunala vuxenutbildningen bjuder ut sin verksamhet. Reklamfraser som Knyppla, spinn och färga, Riktig kost – god hälsa och Inreda hemmet-köpa-vårda förekommer förvånansvärt ofta. Argument av typen Att bättre klara vardagens problem – en skrivelse, en beräkning, en bruksanvisning på engelska, Att bättre kunna utnyttja fritid och semester och Att bättre kunna följa radio, TV och press är inte sällsynta i den kommunala vuxenutbildningens "marknadsföring".

Det säger sig självt att man inom folkbildningsorganisationerna känner djup och växande oro för utvecklingen inom den kommunala vuxenutbildningen. KOMVUX fungerar redan i dag på många håll i landet som ett elfte studieförbund, ett studieförbund med speciella privilegier och med särskilt gynnsamma ekonomiska förutsättningar i sitt arbete.

Man får förutsätta att den pågående folkbildningsutredningen kommer att lägga fram förslag, som kan leda till en mera klar och strikt arbetsfördelning emellan den kommunala vuxenutbildningen och studieförbundens verksamhet. Resultatet av utredningens arbete kan emellertid knappast väntas förrän om två eller tre år. Risken är uppenbar att den beskrivna utvecklingen inom KOMVUX under tiden kommer att fortsätta i allt snabbare takt.

Med hänvisning till det anförda ber jag att till utbildningsministern få ställa följande frågor:

1. Anser statsrådet att den här redovisade utvecklingen står i överensstämmelse med de politiskt fastlagda intentionerna för den kommunala vuxenutbildningen?

2. Överväger statsrådet några åtgärder med anledning av denna utveckling?

Onsdagen den
26 oktober 1977

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor*

den 26 oktober

1977/78:104 av *Arne Nygren* (s) till justitieministern om polisens arrestantbevakning:

Sedan ett antal år har polisen möjlighet att anlita timanställd personal eller i vissa fall bevakningsföretag för att klara en del arrestantbevakning.

För innevarande år har regeringen i besparingssyfte kraftigt minskat anslaget för detta ändamål.

Effekterna av denna prutning börjar nu göra sig gällande, och om ingen åtgärd vidtas medför anslagsnedskärningen att ett ännu större antal poliser blir bundna av att bevaka arrester.

Mot denna bakgrund vill jag fråga justitieministern:

Har statsrådet uppmärksammat effekterna av det minskade anslaget till polisväsendet för arrestantbevakning, och överväger statsrådet vidta åtgärder som syftar till att ge polisen tid för mer kvalificerade uppgifter?

1977/78:105 av *Karin Ahrlund* (fp) till justitieministern om förhållandena på kriminalvårdsanstalten Hinseberg:

Kvinnofängelset Hinseberg har plats för 84 kvinnor. Enligt uppgift har Hinseberg i dag 112 kvinnor inskrivna.

De kvinnor som dömts till frihetsstraff utgör en minoritet av samtliga frihetsberövade i landet. Men de skall ha samma lagliga rätt till placering på lokalanstalt som männen. Även kvinnor bör behandlas enligt kriminalvårdens nu gällande principer om stegvis utslussning i arbetsliv och samhälle. Genom brist på lokalanstalter förvägras de intagna kvinnorna samma rätt som männen, och Hinseberg blir överbelastat.

Ämnar justitieministern vidta några åtgärder för att råda bot på den akuta situationen vid Hinseberg?

1977/78:106 av *Frida Berglund* (s) till statsrådet Ingegerd Troedsson om rätt för sjuksköterskor att förskriva lugnande medel m. m.:

Statsrådet Troedsson har enligt uppgifter i massmedia för avsikt att ge sjuksköterskor möjlighet att förskriva lugnande medel, psykofarmaka och sömnmedel. En ovillkorlig förutsättning härför är dock dels att sjuksköterskorna ges en utbildning som svarar mot de nya krav som därmed kommer att ställas på dem, dels att det sker en sådan anpassning av arbetsuppgifterna som gör det möjligt för dem att bevara kvaliteten i arbetet.

Med hänvisning till vad som här anförts vill jag till statsrådet Ingegerd

Troedsson ställa följande fråga:

Överväger statsrådet att vidta några åtgärder i vad avser sjuksköterskornas utbildning och arbetsbelastning i samband med ett genomförande av planerna på att ge sjuksköterskor möjlighet att förskriva lugnande medel?

Nr 15

Onsdagen den
26 oktober 1977

---

*Meddelande om
frågor*

1977/78:107 av *Åke Victorsson* (s) till industriministern om näringspolitiska insatser i Hallstavik:

I en interpellation till arbetsmarknadsministern denna dag har jag beskrivit den aktuella sysselsättningssituationen i Norrtälje kommun. Av särskilt intresse är de problem som f. n. finns i kommunens norra del, i Hallstavik. Där har näringslivet drabbats av konkurser och permitteringsvarsel, vilket hotar att öka den redan förut stora ensidigheten i näringslivet, samtidigt som arbetsmöjligheterna minskar. Företagskonkurrensen i H Ulfors AB hotar en betydande del av de redan förut mycket knappa arbetsmöjligheterna för kvinnor i Hallstavik. Under hänvisning härtill vill jag fråga industriministern:

Är industriministern beredd att med statliga åtgärder i form av beställningar och kapital möjliggöra fortsatt sysselsättning för de anställda vid H Ulfors AB?

Vill industriministern ta initiativ för förläggning av annan statlig verksamhet till Hallstavik för att motverka ortens ensidiga näringsliv?

§ 15 Kammaren åtskildes kl. 18.00.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert